

Concept-NBA-handreiking 1000

Speciale overwegingen bij het controleren van financiële instrumenten

5 november 2012

Reactietermijn loopt tot 15 december 2012

Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

Concept NBA-handreiking 1000 Speciale overwegingen bij het controleren van financiële instrumenten

NBA-handreiking 1000	Speciale overwegingen bij het controleren van financiële instrumenten
Van toepassing op:	Accountants die te maken hebben met financiële instrumenten
Datum:	1 november 2012
Status:	De NBA-handreiking heeft geen dwingende bepalingen.
Relevante regelgeving	Controlestandaarden 315,330, 500 en 540
Consultatie	NBA-handreiking 1000 is nu nog in concept. De consultatietermijn loopt tot 15 december 2012.

Copyright IFAC

Deze International Auditing Practice Note: *Special Considerations in Auditing Financial Instruments* gepubliceerd door de International Auditing and Assurance Standards Board van de International Federation of Accountants (IFAC) in December 2011 in de Engelse taal, is vertaald in het Nederlands door het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA) in oktober 2012 met toestemming van IFAC. Het proces voor het vertalen van de NBA-handreiking *Special Considerations in Auditing Financial Instruments* is onderzocht door IFAC en de vertaling is uitgevoerd in overeenstemming met "Policy Statement—Policy for Translating and Reproducing Standards Issued by IFAC." De goedgekeurde tekst van alle IFAC publicaties is de tekst gepubliceerd door IFAC in de Engelse taal.

Tekst in de Engelse taal van International Auditing Practice Note (IAPN) 1000, *Special Considerations in Auditing Financial Instruments* © 2011 van de International Federation of Accountants (IFAC). Alle rechten voorbehouden.

Tekst in de Nederlandse taal van International Auditing Practice Note (IAPN) 1000, *Special Considerations in Auditing Financial Instruments* © 2012 van de International Federation of Accountants (IFAC). Alle rechten voorbehouden.

International Auditing Practice Note (IAPN) 1000, *Special Considerations in Auditing Financial Instruments* ISBN: 978-1-60815-104-2

Copyright

© 2012 Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA) en de Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten (NOvAA), Amsterdam. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch op geluidsband of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het NIVRA of de NOvAA.

Disclaimer

Het NIVRA en de NOvAA hebben zich ten doel gesteld voor een zo betrouwbaar mogelijke uitgave te zorgen. Niettemin zijn het NIVRA en de NOvAA niet aansprakelijk voor onjuistheden die eventueel in deze uitgave voorkomen.

VOORWOORD

Voor u ligt de NBA-handreiking *Speciale overwegingen bij het controleren van financiële instrumenten*.

In dit voorwoord krijgt u een korte achtergrond van de aanleiding voor deze NBA-handreiking. Daarnaast wordt aangegeven voor wie de handreiking is bedoeld. Aan het eind vindt u een toelichting op de opzet en structuur van deze handreiking.

Aanleiding en achtergrond

Op dit moment is er veel aandacht voor financiële instrumenten. Er is de afgelopen jaren namelijk door een groot aantal private- en publieke organisaties van (complexe) financiële producten gebruik gemaakt. Ook in het mkb worden deze producten steeds vaker gebruikt.

Bij financiële instrumenten kunt u denken aan verstrekte en opgenomen leningen maar zeker ook aan complexere afgeleide financiële instrumenten zoals opties, futures en swapcontracten. Vooral renteswaps worden regelmatig gebruikt om renterisico's op leningen met een variabele rente af te dekken.

Door veranderende economische omstandigheden kunnen er verliezen ontstaan, als gevolg van verplichtingen in verband met derivaten zoals renteswaps. Deze tasten de financiële positie van de entiteit aan en kunnen zelfs een bedreiging vormen voor de continuïteit van een entiteit. In het voorjaar van 2012 kwamen er voorbeelden in de publiciteit waaruit bleek dat dit onder andere speelde bij woningcorporaties, onderwijsinstellingen en ziekenhuizen maar ook in het mkb.

Een goede risicobeheersing en verslaggeving over financiële instrumenten is dan ook onmisbaar. Voor de verwerking en toelichting van financiële instrumenten in de jaarrekening is dikwijls specifieke kennis vereist.

Deze NBA-handreiking is bedoeld om accountants achtergrondinformatie over financiële instrumenten te verstrekken en een nadere uitwerking te bieden van de eisen die in de controlestandaarden gesteld worden. De financiële wereld wordt steeds complexer en de risico's worden groter. Dit vraagt om accountants die tijdig problemen signaleren op het gebied van financiële instrumenten. Accountants worden geacht in het controleteam voldoende deskundigheid te hebben op het gebied van financiële instrumenten. Dit begint bij het herkennen van financiële instrumenten en de risico's daarvan. De bijbehorende interne beheersingsmaatregelen en de verwerking in de jaarrekening zijn hierbij ook van belang.

Het kennisnemen van deze NBA-handreiking kan accountants helpen bij het controleren van financiële instrumenten.

Doelgroep

Deze NBA-handreiking is bestemd voor alle accountants die te maken hebben met financiële instrumenten. Deze NBA-handreiking is voornamelijk gericht op de accountants die financiële verantwoordingen controleren. Maar financiële instrumenten komen voor in alle sectoren en zowel in grote als in kleinere entiteiten. Een volledige en juiste verwerking in de jaarrekening is ook voor opstellers van belang. Daarom kan deze handreiking ook nuttig zijn voor accountants die als opsteller(AIB) of samensteller (Openbaar accountant) verantwoordelijk zijn voor de verwerking van financiële instrumenten in de jaarrekening en voor interne accountants die betrokken zijn bij het beoordelen van de risico's of bij het verantwoordingsproces rondom financiële instrumenten.

Opbouw van de NBA-handreiking

De handreiking bestaat naast de inleiding uit twee secties:

- achtergrondinformatie over financiële instrumenten;
- controleoverwegingen met betrekking tot financiële instrumenten.

Sectie 1 verschaft u nadere informatie over financiële instrumenten.

Sectie 2 is praktijkgericht en kunt u later ook gebruiken als leidraad voor de verschillende fasen (van planning tot rapportage) van het controleproces.

Beide secties zijn opgedeeld in een groot aantal onderdelen. In de inhoudsopgave vindt u deze verschillende onderdelen terug, soms voorzien van een nadere onderverdeling. Ieder afzonderlijk onderdeel begint met een kort overzicht van de hoofdpunten.

U kunt ook de originele Engelse tekst raadplegen via de NBA website. In de Nederlandse vertaling zijn enkele teksten toegevoegd ten behoeve van de leesbaarheid. Deze toevoegingen betreffen dit voorwoord en een introductie bij elk onderdeel. Ook zijn in de tekst de belangrijkste begrippen vet en cursief weergegeven. Wij hebben dit gedaan zodat u snel de meest relevante informatie uit de tekst kunt halen.

Speciale overwegingen bij het controleren van financiële instrumenten

Inhoudsopgave

	Alinea
Inleiding	1-10
Sectie I - Achtergrondinformatie over financiële instrumenten	11-69
<i>Definitie en toelichting</i>	<i>11-13</i>
<i>Doel en risico's van het gebruik van financiële instrumenten</i>	<i>14-19</i>
<i>Interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot financiële instrumenten</i>	<i>20-23</i>
<i>De volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan</i>	<i>24-33</i>
Handelsconfirmaties en clearing houses	25-26
Reconciliaties met banken en bewaarders (custodians)	27-30
Overige interne beheersingsmaatregelen over de volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan	31-33
<i>Waardering van financiële instrumenten</i>	<i>34-64</i>
Vereisten betreffende financiële verslaggeving	34-37
Waarneembare en niet-waarneembare inputs	38-39
Effecten van inactieve markten	40-42
Het waarderingsproces van het management	43-46
Modellen	47-49
Een voorbeeld van veelvoorkomende financiële instrumenten	50-51
Externe bronnen met prijsinformatie	52-62
Gebruikmaking van deskundigen op het gebied van waardering	63
Issues met betrekking tot financiële passiva	64
<i>De presentatie en de toelichting van financiële instrumenten</i>	<i>65-69</i>
Categorieën van toelichtingen	67-69
Sectie II - controleoverwegingen met betrekking tot financiële instrumenten	70-146
<i>Factoren die het controleren bemoeilijken</i>	<i>70</i>
<i>Professioneel-kritische instelling</i>	<i>71-72</i>
<i>Planningsoverwegingen</i>	<i>73-84</i>
Aandachtspunten bij de planning	73
Inzicht in de vereisten voor de verslaggeving en de toelichting	74
Inzicht in de financiële instrumenten	75-77
Tijdens de controle gebruikmaken van personen met gespecialiseerde vaardigheden en kennis	78-80
Inzicht in interne beheersing	81
Inzicht in de aard, de rol en de activiteiten van de interne auditfunctie	82-83
Inzicht in de methodologie van het management voor het waarderen van financiële instrumenten	84
<i>Het inschatten van en inspelen op de risico's van een afwijking van materieel belang</i>	<i>85-105</i>
Algehele overwegingen met betrekking tot financiële instrumenten	85
Frauderisicofactoren	86-88
Het inschatten van de risico's van een afwijking van materieel belang	89-90
Factoren om in overweging te nemen bij het bepalen of, en in welke mate, de werking van interne beheersingsmaatregelen getoetst moet worden	91-95
Gegevensgerichte werkzaamheden	96-97
Toetsen met een tweeledig doel (dual purpose test)	98
Timing van de werkzaamheden van de accountant	99-102

Werkzaamheden met betrekking tot de volledigheid, het accuraat zijn, het bestaan, het vóórkomen en de rechten en verplichtingen	103-105
<i>Waardering van financiële instrumenten</i>	<i>106-137</i>
Vereisten inzake financiële verslaggeving	106-108
Het inschatten van de risico's van een afwijking van materieel belang die betrekking hebben op waardering	109-113
Significante risico's	110-113
Het ontwikkelen van een controlebenadering	114-115
Controleoverwegingen wanneer het management gebruik maakt van een bron met prijsinformatie	116-120
Controleoverwegingen wanneer het management gebruik maakt van een model bij het schatten van reële waardes	121-132
Evalueren of de door het management gehanteerde veronderstellingen redelijk zijn	129-132
Controleoverwegingen wanneer de entiteit gebruik maakt van een door het management ingeschakelde deskundige	133-135
Het ontwikkelen van een puntschatting of interval	136-137
<i>Presentatie en toelichting van financiële instrumenten</i>	<i>138-141</i>
Toelichting en verwijzing naar Standaard 200	138-139
Werkzaamheden met betrekking tot de presentatie en het toelichten van financiële instrumenten	140-141
<i>Overige relevante controleoverwegingen</i>	<i>142-145</i>
Schriftelijke bevestigingen	142
Communicatie met degenen belast met governance en anderen	143-145
Communicatie met toezichthouders en anderen	145

Bijlage: Voorbeelden van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot financiële instrumenten

INLEIDING

Introductie

In deze inleiding wordt uitgelegd waarvoor financiële instrumenten (Alinea 1) worden gebruikt. Vervolgens komen aan de orde:

- De relatie tot de Standaarden (Alinea 2);
- Het doel van de handreiking (Alinea 3);
- Het toepassingsgebied (Alinea 4);
- Bruikbaarheid toelichtingen (Alinea 5);
- Opsomming van zaken die wel en niet worden behandeld (Alinea 6-9);
- Introductie van de term "waarderingonzekerheid" (Alinea 10).

1. **Financiële instrumenten** kunnen voor verschillende doeleinden worden gebruikt door zowel financiële als niet-financiële entiteiten van iedere omvang. Bepaalde entiteiten hebben aanzienlijke belangen en hoeveelheden transacties, terwijl andere entiteiten slechts enkele transacties in financiële instrumenten aangaan. Bepaalde entiteiten kunnen door het innemen van posities in financiële instrumenten bewust bepaalde risico's op zich nemen en proberen hiermee resultaat te behalen. Andere entiteiten maken juist gebruik van financiële instrumenten om bepaalde risico's te verminderen door het afdekken (*hedgen*) of beheersen van blootstelling aan risico's. Deze NBA-handreiking is op al deze situaties van toepassing.
2. De volgende **Standaarden** zijn in het bijzonder relevant voor controles van financiële instrumenten.
 - a) Standaard 540¹ behandelt de verantwoordelijkheden van de accountant die betrekking hebben op het controleren van schattingen met inbegrip van schattingen met betrekking tot financiële instrumenten gewaardeerd tegen reële waarde;
 - b) Standaard 315² en Standaard 330³ behandelen het onderkennen en inschatten van risico's van afwijkingen van materieel belang en het inspelen op die risico's; en
 - c) Standaard 500⁴ legt uit wat controle-informatie inhoudt en behandelt de verantwoordelijkheid van de accountant voor het opzetten en uitvoeren van controlewerkzaamheden om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om redelijke conclusies te kunnen trekken waarop het controleoordeel wordt gebaseerd.
3. **Het doel van deze handreiking** is:
 - a) het verschaffen van achtergrondinformatie over financiële instrumenten (Sectie I); en
 - b) het onder de aandacht brengen van controleoverwegingen met betrekking tot financiële instrumenten (Sectie II).

Handreikingen verschaffen praktische hulpmiddelen aan accountants. Het materiaal in deze handreiking kan ook gebruikt worden door kantoren bij het ontwikkelen van hun trainingsprogramma's en interne toelichtingen.

4. Deze handreiking is **relevant voor entiteiten** van iedere omvang, omdat alle entiteiten onderhevig kunnen zijn aan risico's van een afwijking van materieel belang bij het gebruiken van financiële instrumenten.

¹ Standaard 540, *De controle van schattingen, met inbegrip van schattingen van reële waarde, en van de toelichtingen daarop*

² Standaard 315, *Het onderkennen en inschatten van risico's van afwijkingen van materieel belang door middel van inzicht in de entiteit en haar omgeving*

³ Standaard 330, *De wijzen van inspelen door de accountant op ingeschatte risico's*

⁴ Standaard 500, *Controle-informatie*

5. De toelichtingen met betrekking tot het waarden in deze handreiking zijn waarschijnlijk relevanter voor financiële instrumenten die tegen **reële waarde** worden gewaardeerd dan wel toegelicht. De toelichtingen voor **andere gebieden** dan waardering gelden in gelijke mate zowel voor financiële instrumenten gewaardeerd tegen reële waarde, als tegen (geamortiseerde) kostprijs. Deze handreiking is van toepassing op financiële activa en financiële passiva. Deze handreiking behandelt de volgende instrumenten **niet**:
 - a) De meest eenvoudige financiële instrumenten zoals contant geld, eenvoudige leningen, handelsdebiteuren en handelscrediteuren;
 - b) Investerings in niet-beursgenoteerde eigen-vermogen instrumenten; of
 - c) Verzekeringscontracten.
6. Bovendien behandelt deze NBA-handreiking ook **geen specifieke verslaggevingsissues** die relevant zijn voor financiële instrumenten, zoals hedge-accounting, winst of verlies bij eerste verwerking (beter bekend als ("*Day 1*" profit or loss)), het salderen, risico-overdracht of bijzondere waardevermindering, met inbegrip van het treffen van voorzieningen voor kredietverliezen. Hoewel deze onderwerpen betrekking kunnen hebben op de financiële verslaggeving van de financiële instrumenten van een entiteit, valt een bespreking van het omgaan met specifieke verslaggevingsvereisten buiten de reikwijdte van deze NBA-handreiking.
7. Een in overeenstemming met de Standaarden uitgevoerde controle gaat uit van de vooronderstelling dat het **management** en, wanneer van toepassing, **degenen belast met governance**, bepaalde verantwoordelijkheden hebben erkend. Dergelijke verantwoordelijkheden behelzen ook het maken van schattingen van reële waarde. Deze NBA-handreiking legt het management of degenen belast met governance geen verantwoordelijkheid op en doet geen afbreuk aan wet- en regelgeving die deze verantwoordelijkheden bepalen.
8. Deze NBA-handreiking is geschreven in de context van **getrouw-beeld-stelsels** inzake financiële verslaggeving voor algemene doeleinden. Deze NBA-handreiking kan echter ook nuttig zijn bij andere stelsels inzake financiële verslaggeving, zoals stelsels voor bijzondere doeleinden, wanneer dit in de omstandigheden passend is.
9. Deze NBA-handreiking richt zich op de **beweringen** inzake waardering, presentatie en toelichting, maar beslaat tevens, in mindere mate, de volledigheid, het accuraat zijn, het bestaan, en rechten en verplichtingen.
10. Financiële instrumenten zijn onderhevig aan **schattingonzekerheid**, wat in Standaard 540 staat gedefinieerd als "de vatbaarheid van een schatting en van de toelichtingen daarop voor een inherent gebrek aan precisie in de waardering hiervan⁵." Schattingonzekerheid wordt onder andere beïnvloed door de complexiteit van financiële instrumenten. De aard en betrouwbaarheid van informatie die beschikbaar is ter ondersteuning van de waardebepaling van financiële instrumenten lopen sterk uiteen, wat de schattingonzekerheid van de waardebepaling hiervan beïnvloedt. Deze NBA-handreiking hanteert de term "**waarderingonzekerheid**" om te verwijzen naar de schattingonzekerheid die met waarderingen tegen reële waarde wordt geassocieerd.

⁵ Standaard 540, alinea 7(c)

SECTIE I - ACHTERGRONDINFORMATIE OVER FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Introductie sectie 1

Zoals vermeld in de inleiding bestaat deze NBA-handreiking uit twee secties. Sectie 2 behandelt de controleoverwegingen met betrekking tot financiële instrumenten. Deze sectie geeft achtergrondinformatie over financiële instrumenten.

De sectie bestaat uit de volgende onderwerpen:

- Definitie en toelichting (Alinea 11-13);
- Doel en risico's van het gebruik van financiële instrumenten ((Alinea 14-19);
- Interne beheersingsmaatregelen m.b.t. financiële instrumenten (Alinea 20-23);
- De volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan (Alinea 24-33);
- Waardering van financiële instrumenten (Alinea 34-64);
- De presentatie en toelichting van financiële instrumenten (Alinea 65-69).

Definitie en toelichting

11. Er kunnen **verschillende definities** van financiële instrumenten bestaan in de stelsels inzake financiële verslaggeving. De International Financial Reporting Standards (IFRS) definiëren een financieel instrument bijvoorbeeld als elk contract dat aanleiding geeft tot een financieel actief van een entiteit en een financiële verplichting of eigen-vermogen instrument van een andere entiteit⁶. Financiële instrumenten kunnen bestaan uit liquide middelen, het eigen vermogen van een andere entiteit, het contractueel recht of de verplichting om liquide middelen te ontvangen of te leveren of financiële activa en verplichtingen uit te wisselen, bepaalde contracten die kunnen worden afgewikkeld in eigen-vermogen instrumenten van een entiteit, bepaalde contracten met betrekking tot niet-financiële items of bepaalde contracten die zijn uitgegeven door verzekeraars die niet voldoen aan de definitie van een verzekeringscontract. De definitie in IFRS omvat een breed scala aan financiële instrumenten variërend van eenvoudige leningen en deposito's tot ingewikkelde derivaten, gestructureerde producten, en bepaalde grondstoffencontracten.
12. Financiële instrumenten **variëren in complexiteit**, waarbij de complexiteit van de financiële instrumenten verschillende oorzaken kan hebben, zoals:
 - Een zeer grote hoeveelheid afzonderlijke kasstromen, waar een gebrek aan homogeniteit een analyse vereist van iedere of een groot gedeelte van gegroepeerde kasstromen om bijvoorbeeld het kredietrisico te evalueren (bijvoorbeeld collateralized debt obligations (CDOs)).
 - Complexe formules voor het bepalen van de kasstromen.
 - De onzekerheid of de veranderlijkheid van toekomstige kasstromen, zoals die voortkomen uit kredietrisico, optiecontracten of financiële instrumenten met omvangrijke contractuele voorwaarden.

Hoe hoger de veranderlijkheid van kasstromen voor veranderingen in de marktomstandigheden, hoe complexer en onzekerder de waardering tegen reële waarde van het financiële instrument waarschijnlijk zal zijn. Daarbij worden financiële instrumenten, die doorgaans gemakkelijk te waarderen zijn, moeilijk te waarderen door bepaalde omstandigheden. Bijvoorbeeld instrumenten waarvoor de markt inactief is geworden of die omvangrijke contractuele voorwaarden hebben. Derivaten en gestructureerde producten worden complexer wanneer zij een combinatie vormen van afzonderlijke financiële instrumenten. Bovendien kan de verslaggeving voor financiële instrumenten onder be-

⁶ International Accounting Standard (IAS) 32, Financial Instruments: Presentation, alinea 11

paalde stelsels inzake financiële verslaggeving of bepaalde marktomstandigheden complex zijn.

13. **Een andere bron van complexiteit** is de hoeveelheid aangehouden of verhandelde financiële instrumenten. Terwijl een “plain vanilla” interest rate swap niet gecompliceerd hoeft te zijn, kan een entiteit die er hier veel van houdt, een complex informatiesysteem hanteren om deze instrumenten te identificeren, te waarderen en af te handelen.

Doel en risico's van het gebruikmaken van financiële instrumenten

In dit onderdeel kunt u lezen wat het doel en de risico's zijn van het gebruikmaken van financiële instrumenten. Achtereenvolgens komen aan de orde:

- De doelen; afdekkings- (*hedging*), handels- en investeringsdoeleinden (Alinea 14);
 - Bedrijfsrisico's (Alinea 15);
 - Risico van afwijking van materieel belang (Alinea 16);
 - Overzicht soorten risico's (Alinea 17-19).
14. Financiële instrumenten worden gebruikt voor:
- **Afdekkingsdoeleinden** (*hedging* doeleinden)d.w.z. om een bestaand risicoprofiel waar een entiteit aan is blootgesteld te wijzigen). Deze omvatten:
 - De termijn aankoop of -verkoop van valuta om een toekomstige wisselkoers vast te leggen;
 - Het omzetten van toekomstige rentevoeten naar vaste tarieven of variabele tarieven door gebruik te maken van swaps; en
 - De aankoop van optiecontracten om een entiteit bescherming te bieden tegen een bepaalde prijsbeweging, met inbegrip van contracten die in een contract besloten derivaten (*embedded derivatives*) kunnen bevatten;
 - **Handelsdoeleinden** (bijvoorbeeld een entiteit in staat stellen door het innemen van een positie met betrekking tot bepaalde risico's om te profiteren van korte-termijn marktbevingen); en
 - **Investeringsdoeleinden** (bijvoorbeeld een entiteit in staat stellen te profiteren van de opbrengst van lange-termijn investeringen).
15. Het gebruik van financiële instrumenten kan het onderhevig zijn aan bepaalde **bedrijfsrisico's** terugbrengen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico's, zoals wijzigingen in wisselkoersen, rentevoeten en grondstoffenprijzen, of een combinatie van die risico's. Aan de andere kant kan de inherente complexiteit van bepaalde financiële instrumenten resulteren in een verhoogd risico.
16. Bedrijfsrisico's en het **risico van een afwijking van materieel belang** nemen toe wanneer het management en degenen belast met governance:
- Geen volledig inzicht hebben in de risico's die het gebruik van financiële instrumenten met zich meebrengt en over onvoldoende vaardigheden en ervaring beschikken om die risico's te beheersen;
 - Niet over de deskundigheid beschikken om deze op passende wijze te waarderen in overeenstemming met het stelsel inzake financiële verslaggeving;
 - Niet over voldoende interne beheersingsmaatregelen beschikken die van toepassing zijn op de activiteiten in financiële instrumenten; of
 - Op verkeerde wijze risico's afdekken of speculeren.
17. Als het management er niet slaagt om de risico's inherent aan een financieel instrument volledig te begrijpen kan dit van directe invloed zijn op het vermogen van het management om deze risico's op passende wijze te beheersen. Dit kan uiteindelijk het **voortbestaan** van de entiteit in gevaar brengen.

18. **De voornaamste risicosoorten** die van toepassing zijn op financiële instrumenten zijn hieronder weergegeven. Deze lijst heeft niet de doelstelling om volledig te zijn en verschillende terminologie kan worden gebruikt om deze risico's te beschrijven of de componenten van afzonderlijke risico's in te delen:
- a) Kredietrisico (of tegenpartijrisico) is het risico dat één partij bij een financieel instrument een financieel verlies zal veroorzaken voor een andere partij door het niet vervullen van een verplichting. Dit wordt vaak geassocieerd met *default*. Kredietrisico omvat het afwikkelingsrisico, wat het risico omvat dat één kant van een transactie wordt afgewikkeld zonder dat de tegenprestatie wordt ontvangen van de cliënt of de tegenpartij.
 - b) Marktrisico houdt het risico in dat de reële waarde of toekomstige kasstromen van een financieel instrument zullen fluctueren door wijzigingen in de marktprijzen. Voorbeelden van marktrisico omvatten valutarisico, renterisico, en grondstoffen- en aandelenprijrisico.
 - c) Liquiditeitsrisico houdt het risico in van het niet tijdig in staat zijn om een financieel instrument te kopen of te verkopen voor een passende prijs door een gebrek aan handel in dat financieel instrument.
 - d) Operationeel risico houdt verband met de specifieke verwerkingswijze die vereist is voor financiële instrumenten. Het operationeel risico kan toenemen naarmate de complexiteit van een financieel instrument toeneemt, en ontoereikende beheersing van het operationeel risico kan andere soorten risico's doen toenemen. Operationeel risico omvat:
 - i. Het risico dat de interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot confirmatie en reconciliatie niet adequaat zijn. Dit resulteert in onvolledige of onjuiste vastlegging van financiële instrumenten;
 - ii. De risico's dat er ontoereikende documentatie is van transacties en dat deze transacties onvoldoende worden gemonitord;
 - iii. Het risico dat transacties op onjuiste wijze worden vastgelegd, verwerkt of dat het risico op incorrecte wijze wordt beheerst en, daardoor niet de economische realiteit van de hele transactie weergeeft;
 - iv. Het risico dat er door medewerkers misplaatst vertrouwen wordt gehecht aan het accuraat zijn van waarderingstechnieken, zonder adequate beoordeling daarvan. Transacties worden daardoor op onjuiste wijze gewaardeerd of hun risico wordt op onjuiste wijze gemeten;
 - v. Het risico dat het gebruik van financiële instrumenten op niet-adequate wijze wordt opgenomen in de beleidslijnen en procedures inzake de risicobeheersing van de entiteit.
 - vi. Het risico van verlies dat voortkomt uit niet-adequate of falende interne processen en systemen, of uit externe gebeurtenissen, met inbegrip van het risico van fraude vanuit zowel interne als externe bronnen;
 - vii. Het risico dat waarderingstechnieken die worden gebruikt om de financiële instrumenten te meten niet juist of niet tijdig worden aangepast; en
 - viii. Juridisch risico, wat een onderdeel is van het operationeel risico. Dit betreft verliezen die voortkomen uit een handeling op grond van wet- of regelgeving die de prestatie van de eindgebruiker of diens tegenpartij ongeldig maakt of deze belet onder de voorwaarden van het contract of daarmee verband houdende nettingovereenkomsten. Het juridisch risico zou bijvoorbeeld kunnen voortkomen uit onvoldoende of onjuiste documentatie van het contract, onvermogen om een nettingovereenkomst af te dwingen bij faillissement, ongunstige wijzigingen in belastingwetten, of statuten die verbieden dat entiteiten investeren in bepaalde soorten financiële instrumenten.

19. **Overige overwegingen** die relevant zijn voor **risico's** van het gebruik van financiële instrumenten omvatten:
- Het risico van fraude dat kan zijn toegenomen indien, bijvoorbeeld een werknemer, die zich in een positie bevindt om financiële fraude te kunnen plegen, inzicht heeft in zowel de financiële instrumenten als de processen om deze administratief te verwerken, terwijl het management en degenen belast met governance hier minder inzicht in hebben.
 - Het risico dat master-nettingovereenkomsten⁷ niet op juiste wijze in de financiële overzichten worden weergegeven.
 - Het risico dat sommige financiële instrumenten gedurende hun looptijd van een actief in een passief kunnen veranderen en dat dergelijke veranderingen snel zouden kunnen plaatsvinden.

Interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot financiële instrumenten

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Factoren die van invloed zijn op het gewenste niveau van interne beheersing bepalen (Alinea 20);
 - De taken van degenen belast met governance en het management (Alinea 21);
 - Kernelementen van processen voor risicobeheersing en interne beheersing (Alinea 22 en 23).
20. De mate waarin een entiteit gebruik maakt van financiële instrumenten en de complexiteit van de instrumenten zijn belangrijke factoren voor **het noodzakelijke niveau van de interne beheersing** van de entiteit. Kleinere entiteiten kunnen bijvoorbeeld minder gestructureerde producten gebruiken en eenvoudiger processen en werkwijzen hanteren om hun doelstellingen te bereiken.
21. Vaak is het de taak van **degenen belast met governance** om de toon te zetten met betrekking tot de mate waarin een entiteit gebruik maakt van financiële instrumenten, dit goed te keuren en hierop toe te zien. Dit terwijl het de taak van het **management** is om de blootstelling aan die risico's van de entiteit te monitoren. Het management en, waar van toepassing, degenen belast met governance zijn tevens verantwoordelijk voor het opzetten en implementeren van een intern beheersingssysteem voor het opstellen van de financiële overzichten in overeenstemming met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving. De kans dat de interne beheersing van een entiteit over financiële instrumenten **effectief** is, is groter wanneer het management en degenen belast met governance:
- a) Een passende beheersingsomgeving, actieve betrokkenheid door degenen belast met governance bij het beheersen van het gebruik van financiële instrumenten, een logische organisatorische structuur met duidelijke toewijzing van bevoegdheid en verantwoordelijkheid hebben vastgesteld en passende beleidslijnen en procedures inzake personeelszaken hebben geïmplementeerd. In het bijzonder zijn er duidelijke regels noodzakelijk voor de mate waarin de verantwoordelijke personen mogen handelen in financiële instrumenten. Dergelijke regels hebben betrekking op beperkingen op grond van wet- en regelgeving voor het gebruik van financiële instrumenten. Bepaalde entiteiten in de publieke sector zouden bijvoorbeeld de bevoegdheid niet kunnen hebben om zaken uit te voeren waarbij ze gebruik maken van derivaten;

⁷ Een entiteit die een aantal transacties in financiële instrumenten afsluit met een enkele tegenpartij kan een **master-nettingovereenkomst** afsluiten met die tegenpartij. Een dergelijke overeenkomst voorziet in een netto-afwikkeling in één enkel bedrag van alle financiële instrumenten die onder de overeenkomst vallen in het geval van het niet-nakomen (*default*) van elk of contract.

- b) Een risicobeheersingsproces hebben vastgesteld dat in verhouding staat tot de omvang van de entiteit en de complexiteit van haar financiële instrumenten (in sommige entiteiten kan er bijvoorbeeld een formele risicobeheersingsfunctie bestaan);
- c) Informatiesystemen hebben opgezet die degenen belast met governance inzicht verschaffen in de aard van de activiteiten in financiële instrumenten en de daarmee verband houdende risico's, met inbegrip van adequate documentatie van transacties;
- d) Een intern beheersingssysteem hebben opgezet, geïmplementeerd en gedocumenteerd om:
 - o Een redelijke mate van zekerheid te verschaffen dat het gebruik van financiële instrumenten door de entiteit binnen haar beleidslijnen inzake risicobeheersing blijft;
 - o Op juiste wijze de financiële instrumenten in de financiële overzichten te presenteren;
 - o Zeker te stellen dat de entiteit de van toepassing zijnde wet- en regelgeving naleeft; en
 - o Het risico te monitoren.

De bijlage verschaft voorbeelden van interne beheersingsmaatregelen die kunnen bestaan binnen een entiteit die grote hoeveelheden transacties in financiële instrumenten afsluit; en

- e) Passende grondslagen voor financiële verslaggeving hebben vastgesteld, waaronder waarderingsgrondslagen, in overeenstemming met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving.

22. **Kernelementen** van processen voor **risicobeheersing** en **interne beheersing** in relatie tot de financiële instrumenten van de entiteit omvatten:

- Een benadering vaststellen om de mate van het onderhevig zijn aan risico's te kunnen bepalen die de entiteit bereid is te aanvaarden bij het uitvoeren van transacties in financiële instrumenten (hier kan naar worden verwezen als "risicobereidheid"). Dit omvat beleidslijnen voor het investeren in financiële instrumenten, en het beheersingssysteem waarbinnen de activiteiten in financiële instrumenten worden uitgevoerd;
- Processen vaststellen voor de documentatie en autorisatie van transacties in nieuwe soorten financiële instrumenten die de verslaggevings-, regelgevings-, juridische, financiële en operationele risico's in overweging nemen die met dergelijke instrumenten samenhangen;
- Het verwerken van transacties in financiële instrumenten, met inbegrip van confirmatie en reconciliatie van liquide middelen en andere aangehouden activa met externe statements (bijvoorbeeld depotopgaven), en het betalingsproces;
- Functiescheiding tussen degenen die investeren of handelen in de financiële instrumenten en degenen die verantwoordelijk zijn voor het verwerken, waarderen en confirmeren van dergelijke instrumenten. Bijvoorbeeld een functie die modellen ontwikkelt voor de prijsstelling van transacties is minder objectief dan een functie die functioneel en organisatorisch gescheiden is van de frontoffice;
- Waarderingsprocessen en interne beheersingsmaatregelen, met inbegrip van interne beheersingsmaatregelen rondom gegevens die zijn verkregen van externe bronnen met prijsinformatie; en
- Het monitoren van de interne beheersingsmaatregelen.

23. **De aard van risico's** verschilt vaak tussen entiteiten met een groot aantal en verscheidenheid aan financiële instrumenten en die met slechts enkele **transacties** in financiële instrumenten. Dit resulteert in **verschillende benaderingen voor interne beheersing**. Bijvoorbeeld:
- Normaal gesproken zal een instelling met grote hoeveelheden financiële instrumenten over een dealingroom-omgeving beschikken waar zich gespecialiseerde handelaren bevinden en functiescheiding bestaat tussen die handelaren en de backoffice (wat verwijst naar de operations functie die de gegevens controleert van handels-transacties die zijn uitgevoerd, om zeker te stellen dat deze foutloos zijn en dat de vereiste transfers worden afgewikkeld). In een dergelijke omgeving zullen de handelaren normaal gesproken contracten verbaal via de telefoon of via een elektronisch handelsplatform initiëren. Het vastleggen van relevante transacties en het op accurate wijze vastleggen van financiële instrumenten in een dergelijke omgeving is een aanzienlijk grotere uitdaging dan voor een entiteit met slechts enkele financiële instrumenten. Bij de laatste kan het bestaan en de volledigheid vaak worden geconfirmeerd met een paar banken.
 - Aan de andere kant beschikken entiteiten met slechts een klein aantal financiële instrumenten vaak niet over functiescheiding, en is toegang tot de markt beperkt. In dergelijke gevallen bestaat er, hoewel het gemakkelijker kan zijn om transacties in financiële instrumenten te onderkennen, een risico dat het management vertrouwt op een beperkt aantal personeelsleden. Dit kan het risico dat niet-geautoriseerde transacties worden geïnitieerd of dat transacties niet worden vastgelegd, vergroten.

De volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Handelsconfirmaties en clearing houses (Alinea 25);
- Reconciliaties met banken en bewaarders (custodians) (Alinea 27-30);
- Overige interne beheersingsmaatregelen (Alinea 31-33).

24. Alinea's 25-33 beschrijven interne beheersingsmaatregelen en processen die kunnen voorkomen bij entiteiten met een grote hoeveelheid **transacties** in financiële instrumenten, met inbegrip van de entiteiten met trading rooms. Daarbij vergeleken beschikt een entiteit die een klein aantal transacties in financiële instrumenten verricht, mogelijk niet over deze interne beheersingsmaatregelen en processen. In plaats daarvan kan die entiteit haar transacties met de tegenpartij of clearing house confirmeren. Dit kan relatief eenvoudig zijn bijvoorbeeld als de entiteit alleen transacties uitvoert met één of twee tegenpartijen.

Handelsconfirmaties en Clearing houses

25. Over het algemeen worden voor transacties die door financiële instellingen worden uitgevoerd de voorwaarden **gedocumenteerd** in juridische overeenkomsten en in confirmaties die tussen twee tegenpartijen worden uitgewisseld. Clearing houses hebben onder meer tot doel om de uitwisseling van confirmaties te **monitoren** en de **transacties af te wikkelen**. Een centraal clearing house is aangesloten bij een beurs. Entiteiten die overboeken middels clearing houses beschikken normaal gesproken over processen om de informatie die aan het clearing house wordt geleverd te beheersen.
26. Niet alle transacties worden op een beurs afgewikkeld. In veel andere markten is er een gewoonte om de voorwaarden van transacties overeen te komen voordat de afwikkeling aanvangt. Om werkelijk effectief te kunnen zijn, is het nodig dat dit proces afzonderlijk van degenen die de financiële instrumenten verhandelen verloopt om het frauderisico te minimaliseren. In andere markten worden transacties nadat de afwikkeling is begonnen geconfirmeerd. Soms resulteren achterstanden in confirmatie in een afwikkeling voordat alle voorwaarden volledig overeen zijn gekomen. Dit brengt aanvullende risico's met zich

mee omdat de transacties verrichtende entiteiten moeten vertrouwen op **alternatieve werkwijzen** om handelstransacties overeen te komen. Deze kunnen het volgende omvatten:

- Het uitvoeren van robuuste reconciliaties tussen de vastleggingen van degenen die handelen in de financiële instrumenten en degenen die deze afwickelen (sterke functiescheiding tussen die twee functies is belangrijk), in combinatie met sterke interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot toezicht op degenen die handelen in de financiële instrumenten om de integriteit van de transacties zeker te stellen;
- Het beoordelen van beknopte documentatie van de tegenpartijen die de kernelementen benadrukt, zelfs wanneer de volledige voorwaarden niet overeen zijn gekomen; en
- Grondige beoordeling van de winsten en verliezen van handelaren om zeker te stellen dat ze overeenstemmen met wat de backoffice heeft berekend.

Reconciliaties met banken en bewaarders (custodians)

27. Sommige (onderdelen van) financiële instrumenten, zoals (het eigendomsbewijs van) obligaties en aandelen, kunnen in afzonderlijk **depots** worden bewaard. Daarnaast resulteren de meeste financiële instrumenten in afrekening van liquide middelen op enig tijdstip. Deze **kasstromen** beginnen vaak in de eerste periode van de totale contractduur. Deze kasbetalingen en -ontvangsten zullen via de bankrekening van een entiteit lopen. Regelmatige reconciliatie van de vastleggingen van de entiteit met de vastleggingen van externe banken en bewaarders (custodians) stelt de entiteit in staat zeker te stellen dat de transacties op correcte wijze zijn vastgelegd.
28. Het dient opgemerkt te worden dat niet alle financiële instrumenten resulteren in een kasstroom tijdens de eerste periode van de totale contractduur of kunnen worden vastgelegd bij een beurs of bewaarder. Waar dit het geval is, zal het reconciliatieproces een niet-geregistreerde of een op niet-accurate wijze vastgelegde handelstransactie niet onderkennen. Dan zijn **confirmatiebeheersingsmaatregelen** belangrijker. Zelfs waar een dergelijke kasstroom op accurate wijze is vastgelegd tijdens de eerste periode van de totale contractduur, stelt dit niet zeker dat alle kenmerken of voorwaarden van het instrument op accurate wijze zijn vastgelegd. Bijvoorbeeld de vervaldatum of de mogelijkheid tot een vroege beëindiging van het contract.
29. Bovendien kunnen mutaties in liquide middelen vrij klein zijn in de context van de totale omvang van de handelstransacties of de eigen balans van de entiteit. Daarom kunnen zij moeilijk te onderkennen zijn. De waarde van reconciliaties wordt verhoogd wanneer de financiële afdeling, of andere medewerkers van de backoffice, boekingen op alle **grootboekrekeningen** beoordelen om zeker te stellen dat deze allemaal geldig en onderbouwd zijn. Dit proces zal helpen bij het onderkennen van onjuiste boekingen indien de tegenboekingen die verband houden met de transactie in liquide middelen niet juist zijn vastgelegd. Het beoordelen van **tussenrekeningen en clearing-rekeningen** is belangrijk ongeacht het rekeningsaldo, aangezien er grote negatieve en positieve bedragen in de rekening kunnen bestaan die elkaar kunnen compenseren.
30. In entiteiten met een grote hoeveelheid transacties in financiële instrumenten, kunnen reconciliatie en confirmatiebeheersingsmaatregelen worden geautomatiseerd. In een dergelijke omgeving, is het noodzakelijke dat **interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot IT** (IT controls) aanwezig zijn om deze te ondersteunen. Interne beheersingsmaatregelen zijn in het bijzonder noodzakelijk om zeker te stellen dat gegevens volledig en accuraat vanuit externe bronnen (zoals banken en bewaarders (custodians)) en vanuit de vastleggingen van de entiteit worden verkregen. Ook mag hier tijdens de reconciliatie niet mee worden geknoeid. Interne beheersingsmaatregelen zijn tevens noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de criteria op basis waarvan de boekingen worden

gereconcilieerd, voldoende restrictief zijn om niet-accurate opschoning van reconciliatie-items voorkomen.

Overige interne beheersingsmaatregelen over de volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan

31. De complexiteit welke inherent is aan bepaalde financiële instrumenten leidt ertoe dat het niet altijd duidelijk zal zijn hoe zij in de systemen van de entiteit moeten worden vastgelegd. In deze gevallen kan het management beheersingsprocessen opzetten om **beleidslijnen te monitoren** die beschrijven hoe bepaalde soorten transacties worden gewaardeerd, vastgelegd en verwerkt. Deze beleidslijnen worden normaal gesproken van tevoren vastgesteld en beoordeeld door medewerkers die toereikend zijn gekwalificeerd en in staat zijn alle effecten van de financiële instrumenten die worden ingeboekt te begrijpen.
32. Bepaalde transacties kunnen na de initiële uitvoering worden geannuleerd of gewijzigd. Het toepassen van passende interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot het **annuleren of wijzigen** kan risico's van afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of van fouten mitigeren. Bovendien kunnen er bij een entiteit processen bestaan om handelstransacties die worden geannuleerd of gewijzigd opnieuw te confirmeren.
33. Bij financiële instellingen met omvangrijke handelsvolumes, beoordeelt een senior medewerker normaal gesproken de **dagelijkse winsten en verliezen** van afzonderlijke handelaren om te evalueren of deze redelijk zijn op basis van zijn kennis van de markt. Dit kan het management in staat stellen om vast te stellen dat bepaalde handelstransacties incompleet of op niet-accurate wijze waren vastgelegd. Het kan ook fraude onderkennen bij een bepaalde handelaar. Het is van belang dat er voor het autoriseren van transacties procedures bestaan die de beoordeling door het senior personeelslid ondersteunen.

Waardering van financiële instrumenten

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Vereisten inzake financiële verslaggeving (Alinea 34-37);
- Waarneembare en niet-waarneembare inputs (Alinea 38-40);
- Effecten van inactieve markten (Alinea 40-42);
- Het waarderingsproces van het management (Alinea 43-64):
 - o Modellen (Alinea 47-49);
 - o Een voorbeeld (Alinea 50 en 51);
 - o Externe bronnen met prijsinformatie (Alinea 52-62);
 - o Gebruikmaking van waarderingsdeskundigen (Alinea 63);
- Issues m.b.t. financiële passiva (Alinea 64).

Vereisten inzake financiële verslaggeving

34. In vele stelsels inzake **financiële verslaggeving** worden financiële instrumenten, met inbegrip van in een contract besloten derivaten (embedded derivatives), vaak gewaardeerd tegen **reële waarde** in het kader van de presentatie in de balans, het berekenen van winst of verlies en/of het verstrekken van toelichting. Over het algemeen is het de doelstelling van waardering tegen reële waarde om tot de prijs te komen waartegen een ordelijke transactie tussen marktpartijen zou plaatsvinden op de waarderingsdatum onder de huidige marktomstandigheden. D.w.z. het is niet de **transactieprijs** voor een onvrijwillige liquidatie of een gedwongen verkoop. Om aan deze doelstelling te voldoen, wordt met alle relevante beschikbare marktinformatie rekening gehouden.

35. Waarderingen tegen **reële waarde** van financiële activa en van financiële passiva kunnen zowel plaatsvinden bij de eerste vastlegging van transacties als later wanneer er veranderingen in waarde hebben plaatsgevonden. Veranderingen in waarderingen tegen reële waarde die gedurende de tijd plaatsvinden kunnen onder verschillende stelsels inzake financiële verslaggeving op verschillende manieren worden behandeld. Dergelijke **wijzigingen** kunnen bijvoorbeeld worden vastgelegd als winst of verlies, of kunnen in de niet-gerealiseerde resultaten als onderdeel van het eigen vermogen worden vastgelegd. Afhankelijk van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving kan het vereist zijn dat het gehele financiële instrument of slechts een component daarvan (bijvoorbeeld een in een contract besloten derivaat (embedded derivative) wanneer dit afzonderlijk is verwerkt) tegen reële waarde wordt gewaardeerd.
36. Sommige stelsels inzake financiële verslaggeving hanteren een reële-waarde **hiërarchie** om een verhoogde consistentie en vergelijkbaarheid te ontwikkelen in waarderingen tegen reële waarde enen van de toelichtingen daarop. De inputs kunnen worden ingedeeld in verschillende niveaus, zoals de volgende:
- **Niveau 1 inputs - Genoteerde marktprijzen** in actieve markten voor identieke financiële activa of financiële passiva waartoe de entiteit toegang heeft op de waarderingdatum.
 - **Niveau 2 inputs - Andere inputs** dan marktnoteringen inbegrepen in niveau 1 die, direct of indirect, waarneembaar zijn voor het financieel actief of het financieel passief.

Indien het financieel actief of het financieel passief een gespecificeerde (contractuele) voorwaarde heeft, moet een niveau 2 input waarneembaar zijn voor de gehele looptijd van het financieel actief of financieel passief. Niveau 2 inputs omvatten het volgende:

- Marktnoteringen voor soortgelijke financiële activa of financiële passiva in actieve markten.
 - Marktnoteringen voor identieke of soortgelijke financiële activa of financiële passiva in markten die niet actief zijn.
 - Andere inputs dan marktnoteringen die waarneembaar zijn voor het financieel actief of het financieel passief (bijvoorbeeld rentevoeten en yield-curve die waarneembaar zijn op gebruikelijke genoteerde intervallen, veronderstelde volatiliteit en credit spreads).
 - Inputs die voornamelijk zijn afgeleid van of bevestigd door waarneembare marktgegevens door correlatie of anderszins (inputs bevestigd door de markt).
- **Niveau 3 inputs - Niet-waarneembare inputs** voor het financieel actief of het financieel passief. Niet-waarneembare inputs worden gebruikt om de reële waarde te schatten wanneer relevante waarneembare inputs niet beschikbaar zijn. Hierdoor worden waarderingen in situaties waarin er weinig marktactiviteit is voor het financieel actief of passief op de waarderingdatum mogelijk gemaakt.

Over het algemeen neemt de waarderingonzekerheid toe wanneer een financieel instrument verschuift van niveau 1 naar niveau 2, of van niveau 2 naar niveau 3. Er kan binnen niveau 2 ook een grote mate van waarderingonzekerheid bestaan afhankelijk van de waarneembaarheid van inputs, de complexiteit van het financieel instrument, de waardering hiervan en andere factoren.

37. Bepaalde stelsels inzake financiële verslaggeving kunnen van de entiteit vereisen of de entiteit toestaan een aanpassing te maken in verband met **waarderingonzekerheid**. Dit om aanpassingen te maken voor risico's die een marktpartij zou verwerken in haar

waardering om rekening te houden met onzekerheden van de risico's verbonden aan de prijsstelling of realisatie van kasstromen van financiële instrumenten. Bijvoorbeeld:

- Modelaanpassingen. Sommige modellen hebben mogelijk een bekend gebrek. Daarnaast kunnen de uitkomsten van kalibratie een gebrek aantonen voor de waardering op reële waarde in overeenstemming met het stelsel inzake financiële verslaggeving.
- Aanpassingen voor kredietrisico. Sommige modellen houden geen rekening met het kredietrisico, met inbegrip van het tegenpartijrisico of het eigen kredietrisico.
- Liquiditeitsaanpassingen. Bepaalde modellen berekenen een gemiddelde marktprijs, ondanks dat het stelsel inzake financiële verslaggeving vereist een aanpassing te maken voor de biedprijs en laatprijs. Een andere, meer van oordeelsvorming afhankelijke liquiditeitsaanpassing onderkent dat sommige financiële instrumenten illiquide zijn. Dit heeft zijn weerslag op de waardering.
- Overige risicoaanpassingen. Een waarde die bepaald is middels het gebruik van een model dat geen rekening houdt met alle overige factoren die marktpartijen in overweging zouden nemen bij de prijsinformatie van de financiële instrumenten, geeft mogelijk niet de reële waarde weer op de waarderingsdatum. Daarom moet deze waarde wellicht afzonderlijk worden aangepast om het stelsel inzake financiële verslaggeving na te leven.

Aanpassingen zijn niet juist indien zij de waardering van de financiële instrumenten aanpassen weg van de reële waarde zoals die is gedefinieerd door het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving, bijvoorbeeld vanwege voorzichtigheid.

Waarneembare en niet-waarneembare inputs

38. Zoals hierboven vermeld, categoriseren stelsels inzake financiële verslaggeving de inputs vaak in verhouding met **de mate van waarneembaarheid**. Waar de activiteit in een markt voor financiële instrumenten afneemt en de waarneembaarheid van inputs afneemt, neemt de **waarderingsonzekerheid** toe. De aard en de betrouwbaarheid van informatie die beschikbaar is om de waardering van financiële instrumenten te ondersteunen varieert afhankelijk van de waarneembaarheid van inputs voor de waardebepaling hiervan. Dit wordt beïnvloed door de aard van de markt (het niveau van de marktactiviteit bijvoorbeeld, en de vraag of deze plaatsvindt middels een beurs of buiten een gereguleerde markt over-the-counter). Daarom bestaat er een continuüm van de aard en de betrouwbaarheid van de onderbouwende informatie die wordt gebruikt om de waardering te ondersteunen. Het wordt voor het management moeilijker om informatie te verkrijgen om een waardering te ondersteunen wanneer de markt inactief wordt en inputs minder waarneembaar worden.
39. Wanneer waarneembare inputs niet beschikbaar zijn, maakt een entiteit gebruik **van niet-waarneembare inputs (niveau 3 inputs)**. Deze geven de veronderstelling die marktpartijen zouden hanteren bij de waardering van de financiële activa of de financiële passiva, met inbegrip van veronderstellingen over risico. Niet-waarneembare inputs worden ontwikkeld door gebruik te maken van de beste informatie die in de omstandigheden beschikbaar is. Bij het ontwikkelen van niet-waarneembare inputs kan een entiteit beginnen met haar eigen gegevens, die worden aangepast indien redelijkerwijs beschikbare informatie aangeeft dat (a) andere marktpartijen gebruik zouden maken van andere gegevens of (b) er iets specifiek is aan de entiteit dat niet beschikbaar is voor andere marktpartijen (bijvoorbeeld een entiteit-specifieke synergie).

Effecten van inactieve markten

40. **Waarderingsonzekerheid** neemt toe en de waardering is gecompliceerder wanneer de markten waarin financiële instrumenten of componenten daarvan worden verhandeld, inactief worden. Er is geen duidelijk punt waarop een actieve markt inactief wordt, hoe-

wel stelsels inzake financiële verslaggeving toelichtingen bij dit issue kunnen verschaffen. **Kenmerken van een inactieve markt** omvatten een significante afname in de hoeveelheid en het niveau van handelsactiviteit, beschikbare prijzen verschillen aanzienlijk met de tijd of tussen marktpartijen of de prijzen zijn niet actueel. Inschatten of een markt inactief is, vereist echter oordeelsvorming.

41. **Wanneer markten inactief zijn**, kunnen genoteerde prijzen verouderd zijn (d.w.z. achterhaald), en niet weergeven waartegen marktpartijen zouden handelen of onvrijwillige transacties weergeven (zoals wanneer een verkoper gedwongen is een actief te verkopen om aan door wet- of regelgeving gestelde eisen te voldoen, zich onmiddellijk van een actief moet ontdoen om liquiditeit te creëren of wanneer er slechts één potentiële koper is als gevolg van de door wetgeving of tijd opgelegde beperkingen). Daarom worden waarderingen ontwikkeld op basis van **niveau 2 en niveau 3 inputs**. Onder dergelijke omstandigheden kunnen entiteiten beschikken over:
- Een waarderingsbeleid dat een proces omvat voor het bepalen of niveau 1 inputs beschikbaar zijn;
 - Inzicht in hoe bepaalde prijzen of inputs van externe bronnen die worden gebruikt als inputs voor waarderingstechnieken werden berekend om de betrouwbaarheid daarvan in te schatten. In een actieve markt, bijvoorbeeld, is het waarschijnlijk dat een broker quote over een financieel instrument dat niet verhandeld is de eigenlijke transacties weergeeft van een soortgelijk financieel instrument. Wanneer de markt minder actief wordt, kan de broker quote echter meer vertrouwen op eigen waarderingstechnieken om prijzen te kunnen bepalen;
 - Inzicht in hoe verslechterende economische omstandigheden de tegenpartij beïnvloeden. En de vraag of verslechterende economische omstandigheden bij entiteiten die lijken op de tegenpartij kunnen wijzen op het feit dat de tegenpartij zijn verplichtingen niet zou kunnen nakomen (d.w.z. non-performance risk);
 - Beleidslijnen voor het aanpassen in verband met waarderingonzekerheden. Dergelijke aanpassingen kunnen modelaanpassingen, aanpassingen vanwege gebrek aan liquiditeit, kredietrisicoaanpassingen en overige risicoaanpassingen omvatten;
 - De capaciteit om de bandbreedte van realistische uitkomsten te berekenen gezien de betrokken onzekerheden, door bijvoorbeeld een gevoeligheidsanalyse uit te voeren; en
 - Beleidslijnen voor het onderkennen wanneer een input voor een waardering tegen reële waarde naar een ander niveau van de reële-waarde hiërarchie verschuift.
42. Er kunnen zich specifieke problemen voordoen wanneer er sprake is van **ernstige terugloop** in of zelfs **beëindiging** van het handelen in bepaalde financiële instrumenten. In deze omstandigheden kan het noodzakelijk zijn dat financiële instrumenten die eerder gewaardeerd zijn door gebruik te maken van marktprijzen worden gewaardeerd door gebruik te maken van een model.

Het waarderingsproces van het management

43. De technieken waarvan het management gebruik kan maken om zijn financiële instrumenten te waarderen omvatten waarneembare prijzen, recente transacties en modellen die gebruik maken van waarneembare en niet-waarneembare inputs. Het management kan tevens gebruik maken van:
- a) Een **externe bron met prijsinformatie**, zoals een pricing-service of een broker quote; of
 - b) Een **waarderingsdeskundige**.

Externe bronnen met prijsinformatie en waarderingsdeskundigen maken gebruik van één of meerdere van deze waarderingstechnieken.

44. In vele stelsels inzake financiële verslaggeving wordt de beste onderbouwende informatie van de **reële waarde** van een financieel instrument gevonden in **gelijktijdige transacties** in een actieve markt (d.w.z. niveau 1 inputs). In dergelijke gevallen kan de waardering van een financieel instrument relatief eenvoudig zijn. Marktnoteringen voor financiële instrumenten die beursgenoteerd zijn of verhandeld in liquide over the counter markten kunnen beschikbaar zijn vanuit bronnen zoals financiële publicaties, de beurs zelf of externe bronnen met prijsinformatie. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van **quotes** is het belangrijk dat het management inzicht heeft in de basis waarop de quote wordt opgemaakt om zeker te stellen dat de prijs de marktomstandigheden op de waarderingsdatum weergeeft. Quotes die worden verkregen uit publicaties of beurzen kunnen voldoende onderbouwende informatie van reële waarde verschaffen wanneer bijvoorbeeld:
- a) De prijzen niet achterhaald of "verouderd" zijn (bijvoorbeeld doordat de quote gebaseerd is op de laatste handelsprijs en de handelstransactie enige tijd geleden heeft plaatsgevonden); en
 - b) De quotes prijzen zijn waartegen handelaren het financieel instrument daadwerkelijk zouden verhandelen met voldoende frequentie en volume.
45. Waar er **geen actuele waarneembare marktprijs** is voor het financieel instrument (d.w.z. een niveau 1 input) zal het voor de entiteit noodzakelijk zijn andere prijsindicatoren te verzamelen om te gebruiken bij een waarderingstechniek om het financieel instrument te waarderen. **De prijsindicatoren** kunnen de volgende omvatten:
- Recente transacties, met inbegrip van transacties in hetzelfde instrument na de datum van de financiële overzichten. Aandacht dient te worden besteed aan de vraag of er een aanpassing moet worden gemaakt voor wijzigingen in de marktomstandigheden tussen de waarderingsdatum en de datum waarop de transactie was uitgevoerd. De reden is dat deze transacties niet noodzakelijkerwijs een aanwijzing vormen voor de marktomstandigheden die bestonden op de datum van de financiële overzichten. Bovendien is het mogelijk dat de transactie een onvrijwillige transactie weergeeft en daarom niet duidt op een prijs van een ordelijke handelstransactie.
 - Lopende of recente transacties in soortgelijke instrumenten, vaak beter bekend als "proxy-prijzen". Er zullen aanpassingen aan de prijs van de proxy moeten worden gemaakt om de verschillen tussen die prijzen en het instrument dat wordt geprijsd weer te kunnen geven. Bijvoorbeeld om rekening te houden met verschillen in liquiditeit of kredietrisico tussen de twee instrumenten.
 - Index voor soortgelijke instrumenten. Zoals met transacties in soortgelijke instrumenten zullen er aanpassingen moeten worden gemaakt om het verschil te tonen tussen het instrument dat wordt geprijsd en de/het instrument(en) waarvan de index die wordt gebruikt, is afgeleid.
46. Het management wordt verondersteld de beleidslijnen voor de waardering te **documenteren** en het gehanteerde model om een bepaald financieel instrument te kunnen waarderen. Dit met inbegrip van de ratio van de gehanteerde modellen, de selectie van veronderstellingen in de waarderingsmethodologie en de overweging van de entiteit of aanpassingen voor de waarderingsonzekerheid bij het bepalen noodzakelijk zijn.

Modellen

47. **Modellen** kunnen worden gehanteerd om financiële instrumenten te waarderen wanneer de prijs **niet direct** in de markt kan worden waargenomen. Modellen kunnen eenvoudig zijn zoals een vaak gebruikte prijsformule van een obligatie. Of modellen kunnen complexe, specifiek ontwikkelde, software-hulpmiddelen omvatten om financiële instrumenten met niveau 3 inputs te waarderen. Veel modellen zijn gebaseerd op berekeningen van **discounted cash flows**.

48. Modellen omvatten een **methodologie, veronderstellingen en gegevens**. De methodologie beschrijft de regels of principes die de relatie tussen de variabelen in de waardering bepalen. Veronderstellingen omvatten schattingen van onzekere variabelen die in het model worden gebruikt. De gegevens kunnen daadwerkelijke of hypothetische informatie omvatten over het financiële instrument, of andere inputs voor het financiële instrument.
49. Afhankelijk van de omstandigheden kunnen de volgende aangelegenheden die de entiteit zou kunnen adresseren bij het **vaststellen of het valideren van een model** voor een financieel instrument van belang zijn:
- Voorafgaand aan het gebruik het model gevalideerd wordt, met periodieke beoordelingen om zeker te stellen dat het nog steeds geschikt is voor het beoogde gebruik. Het validatieproces van de entiteit kan een evaluatie inhouden van:
 - De theoretische degelijkheid en mathematische integriteit van de methodologie, met inbegrip van de geschiktheid van de parameters en gevoeligheden.
 - De consistentie en de volledigheid van de inputs van het model zoals in de markt gebruikelijk is, en de vraag of de geschikte inputs beschikbaar zijn voor gebruik in het model.
 - Er passende beleidslijnen, procedures en beveiligingsmaatregelen zijn voor de beheersing van wijzigingen van het model.
 - Het model tijdig wordt gewijzigd of aangepast voor wijzigingen in de marktomstandigheden.
 - Het model periodiek wordt gekalibreerd, beoordeeld en op validiteit wordt getoetst door een afzonderlijke en objectieve functie. Dit is tevens een manier om zeker te stellen dat de output van het model een getrouwe weergave is van de waarde die marktpartijen zouden toeschrijven aan een financieel instrument.
 - Het model ten volle gebruik maakt van relevante waarneembare inputs en zo min mogelijk gebruik maakt van niet-waarneembare inputs.
 - Aanpassingen worden gemaakt in de output van het model om de veronderstellingen waarvan de marktpartijen in soortgelijke omstandigheden gebruik zouden maken te reflecteren.
 - Het model op adequate wijze wordt gedocumenteerd, met inbegrip van de beoogde toepassingen en beperkingen en de kernparameters, de vereiste gegevens, resultaten van een uitgevoerde valideringsanalyse en eventuele aanpassingen die worden gemaakt aan de output van het model.

Een voorbeeld van een veel voorkomend financieel instrument

50. Het volgende beschrijft hoe **modellen** kunnen worden toegepast om een veel voorkomend financieel instrument, dat beter bekend staat als een **asset-backed security**⁸, te waarderen. Omdat asset-backed securities vaak op basis van niveau 2 of niveau 3 inputs worden gewaardeerd, worden zij regelmatig gewaardeerd middels het gebruik van modellen en omvatten zij:
- Inzicht in het type effect - het in overweging nemen van (a) het onderliggende onderpand; en (b) de voorwaarden van het effect. Het onderliggende onderpand wordt gebruikt om de timing van betalingen van rente en aflossing uit hoofde van hypotheken of creditcards in te schatten.
 - Inzicht in de voorwaarden van het effect - dit omvat het evalueren van contractuele kasstroomrechten, zoals de volgorde van aflossing en eventuele gevallen van default. De volgorde van aflossing, vaak bekend als rangorde, verwijst naar de voorwaarden

⁸ Een asset-backed security is een financieel instrument dat door een pool van onderliggende activa wordt gedekt (ook wel bekend als het onderpand, zoals creditcardvorderingen of autoleningen) en ontleent waarde en inkomsten aan die onderliggende activa.

die vereisen dat sommige groepen effectenhouders (bevoorrechte schuldeisers) eerder worden afgelost dan anderen (achtergestelde lening). De rechten van iedere groep effectenhouders op kasstromen, vaker beter bekend als de kasstroom "waterval", worden samen met veronderstellingen met betrekking tot de timing en het aantal kasstromen gebruikt om voor iedere groep effectenhouders een set geschatte kasstromen te verkrijgen. De verwachte kasstromen worden dan verdisconteerd om een geschatte reële waarde te krijgen.

51. De **kasstromen van een asset backed security** kunnen worden beïnvloed door vooruitbetalingen van het onderliggende onderpand, door potentieel risico van wanbetaling (default) en de daaruit voortvloeiende omvang van verliezen. Veronderstellingen met betrekking tot vooruitbetalingen, indien van toepassing, zijn doorgaans gebaseerd op het evalueren van marktrentes voor vergelijkbaar onderpand met de marktrente voor het onderpand dat ten grondslag ligt aan het effect. Indien marktrentes voor bijvoorbeeld hypotheekleningen zijn gedaald, dan kunnen de onderliggende hypotheekleningen hogere percentages van vervroegde aflossingen bevatten dan aanvankelijk werd verwacht. Het inschatten van potentieel default en de omvang van de verliezen omvat een gedegen evaluatie van het onderliggende onderpand en leningnemers om de kansen op wanbetaling (default) in te schatten. Wanneer het onderliggende onderpand bijvoorbeeld woninghypotheekleningen omvat, kan de omvang van de verliezen door schattingen van de prijzen van woonhuizen gedurende de looptijd van het effect worden beïnvloed.

Externe bronnen met prijsinformatie

52. Entiteiten kunnen gebruik maken van **externe bronnen met prijsinformatie** om informatie over reële waarde te verkrijgen. Het opstellen van de financiële overzichten van de entiteit, met inbegrip van de waardering en bijbehorende toelichting van financiële instrumenten kan deskundigheid vereisen waar het management niet over beschikt. Entiteiten zijn mogelijk niet in staat om geschikte waarderingstechnieken te ontwikkelen, met inbegrip van modellen die bij een waardering kunnen worden gebruikt. Zij kunnen gebruik maken van een externe bron met prijsinformatie om voor de financiële overzichten tot een waardering te komen of om toelichtingen te verschaffen. Dit kan in het bijzonder het geval zijn bij kleinere entiteiten die geen grote hoeveelheid transacties in financiële instrumenten aangaan (bijvoorbeeld niet-financiële instellingen met treasury afdelingen). Ook al heeft het management een externe bron met prijsinformatie gebruikt, dan blijft het management zelf uiteindelijk verantwoordelijk voor de waardering.
53. De externe bronnen met prijsinformatie kunnen tevens worden gebruikt omdat de het voor de entiteit wellicht **niet** mogelijk is om een grote hoeveelheid effecten in een korte tijd te **prijzen**. Dit is vaak het geval bij verhandelde beleggingsfondsen die elke dag een intrinsieke waarde moeten bepalen. In andere gevallen kan het management over eigen prijsinformatieprocessen beschikken, maar externe bronnen met prijsinformatie gebruiken om hun eigen waarderingen te bevestigen.
54. Vanwege één of meer van deze redenen gebruiken entiteiten externe bronnen met prijsinformatie bij het waarderen van effecten, hetzij als voornaamste bron, hetzij als een bron ter bevestiging van hun eigen waarderingen. Externe bronnen met prijsinformatie horen doorgaans in de volgende categorieën.
- **Pricing-services**, met inbegrip van consensus pricing-services; en
 - Brokers die **broker quotes** verstrekken.

Pricing-services

55. **Pricing-services** die vaak dagelijks waarderingen van grote aantallen financiële instrumenten uitvoeren, verschaffen **prijzen en prijsgerelateerde gegevens** aan entiteiten voor een variëteit aan financiële instrumenten. Deze waarderingen kunnen worden uit-

gevoerd door het verzamelen van marktgegevens en -prijzen van een scala aan bronnen, met inbegrip van market makers. In bepaalde gevallen kunnen ook interne waarderingstechnieken gebruikt worden om geschatte reële waardes af te leiden. Pricing-services kunnen een aantal benaderingen combineren om tot een prijs te komen. Pricing-services worden vaak gebruikt als een bron voor prijzen op basis van **niveau 2 inputs**. Pricing-services kunnen strenge interne beheersingsmaatregelen hebben rond de wijze waarop prijzen worden bepaald. Hun cliënten omvatten vaak een scala aan partijen, met inbegrip van investeerders aan de inkoop- en verkoopkant, back- en middle-office, accountants en anderen.

56. **Pricing-services hebben** vaak een **geformaliseerd proces** voor cliënten om die prijzen die van de pricing-services zijn ontvangen ter discussie te stellen. Deze kritische processen vereisen normaal gesproken van de cliënt om onderbouwende informatie te verschaffen om een alternatieve prijs te ondersteunen, waarbij discussiepunten worden ingedeeld op basis van de kwaliteit van de verschafte ondersteunende informatie. Een discussiepunt dat bijvoorbeeld gebaseerd is op een recente verkoop van dat instrument waarvan de pricing-service niet op de hoogte was, kan aan de ene kant worden gesteund. Aan de andere kant kan een discussiepunt op basis van een waarderingstechniek van een cliënt zelf nauwkeuriger worden onderzocht. Op deze manier is een pricing-service met een groot aantal toonaangevende deelnemers, zowel aan de verkoop- als de inkoop kant, mogelijk in staat om constant de prijzen te corrigeren om de informatie die voor de marktpartijen beschikbaar is beter weer te geven.

Consensus pricing-services

57. Sommige entiteiten kunnen gebruik maken van prijsinformatiegegevens van **consensus pricing-services** die afwijken van andere pricing-services. Consensus pricing-services verkrijgen prijsinformatie over een instrument van diverse deelnemende entiteiten (abonnees). Elke abonnee legt prijzen voor aan de pricing-service. De pricing-service behandelt deze informatie vertrouwelijk en verstrekt iedere abonnee de consensusprijs. Deze is normaal gesproken een rekenkundig gemiddelde van de gegevens nadat een dataopschoningsroutine is uitgevoerd om uitschieters te elimineren. Voor sommige markten, zoals voor exotische derivaten, zouden de consensusprijzen de best beschikbare gegevens kunnen vormen. Er moeten echter veel **factoren** in overweging worden genomen bij het inschatten van de **representatieve getrouwheid van de consensusprijzen**, met inbegrip van bijvoorbeeld:
- Of de prijzen die door de abonnees zijn toegevoegd feitelijke transacties weergeven, of slechts indicatieve prijzen die zijn gebaseerd op hun eigen waarderingstechnieken.
 - Het aantal bronnen waaruit de prijzen zijn verkregen.
 - De kwaliteit van de bronnen die door de consensus pricing-service zijn gebruikt.
 - De vraag of toonaangevende marktpartijen onder de deelnemers vallen.
58. Normaalgesproken zijn **consensusprijzen** alleen beschikbaar voor **abonnees** die hun eigen prijzen hebben voorgelegd aan de dienst. Daarom zullen niet alle entiteiten directe toegang hebben tot consensusprijzen. Een abonnee kan doorgaans niet weten hoe de aangeleverde prijzen zijn bepaald. Daarom kunnen **andere bronnen** van onderbouwende informatie voor het management nodig zijn naast informatie van consensus pricing-services om hun waardering te ondersteunen. Dit kan in het bijzonder het geval zijn als de consensus pricing services indicatieve prijzen verschaffen op basis van hun eigen waarderingstechnieken en het management niet in staat is inzicht te verwerven in de wijze waarop deze bronnen hun prijzen hebben berekend.

Brokers die als bijkomstige dienst broker quotes verschaffen.

59. Aangezien brokers alleen quotes verschaffen aan hun cliënten, verschillen de quotes die zij verschaffen in vele opzichten van de prijzen die zijn verkregen van pricing-services. Brokers zijn mogelijk niet bereid om informatie te verschaffen over het proces dat is gehanteerd om hun quote te bepalen. Zij kunnen wel toegang hebben tot informatie over transacties waarvan een pricing-service wellicht niet op de hoogte is. Broker quotes kunnen uitvoerbaar of indicatief zijn. Indicatieve quotes zijn de beste schatting van reële waarde door een broker, terwijl een uitvoerbare quote aangeeft dat de broker bereid is om tegen die prijs te handelen. **Uitvoerbare quotes** zijn een sterk bewijs van reële waarde. **Indicatieve quotes** hebben dat minder vanwege het gebrek aan transparantie over de door de broker gebruikte methoden om de quote vast te stellen. Bovendien zal de kracht van de interne beheersingsmaatregelen over de broker quote vaak verschillen afhankelijk van de vraag of de broker ook hetzelfde effect houdt in zijn eigen portfolio. Broker quotes worden vaak gebruikt voor effecten met niveau 3 inputs en kunnen soms de enige beschikbare externe informatie zijn.

Verdere overwegingen met betrekking tot externe bronnen met prijsinformatie.

60. Inzicht in de wijze waarop de **externe bron** een prijs heeft berekend, stelt het **management** in staat om te bepalen of dergelijke informatie geschikt is voor gebruik in de waardering. Dit omvat ook in hoeverre de informatie als een input voor een waarderingstechniek gebruikt kan worden en op welk niveau van inputs het effect zou moeten worden gecategoriseerd voor toelichtingsdoeleinden. Externe bronnen met prijsinformatie kunnen bijvoorbeeld financiële instrumenten waarderen door gebruik te maken van eigen modellen. Het is van belang dat het management inzicht verkrijgt in de methodologie, veronderstellingen en gebruikte gegevens.
61. Indien waarderingen tegen reële waarde die zijn verkregen uit externe bronnen met prijsinformatie niet gebaseerd zijn op de huidige prijzen in een actieve markt, zal het voor het management noodzakelijk zijn om te evalueren of de schattingen van de reële waarde zodanig zijn afgeleid dat ze consistent zijn met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving. Inzicht van het **management** in de schatting van de **reële waarde** omvat:
- Hoe de schatting van de reële waarde was bepaald - bijvoorbeeld de vraag of de schatting van de reële waarde is bepaald door een waarderingstechniek, om in te kunnen schatten of deze consistent is met de doelstelling van de schatting van de reële waarde;
 - De vraag of de quotes indicatieve prijzen zijn, een indicatieve marge of bindende aanbiedingen; en
 - Hoe vaak de schatting van de reële waarde door de externe bronnen met prijsinformatie wordt bepaald - om in te kunnen schatten of deze de marktomstandigheden op de waarderingsdatum weergeeft.

Inzicht in de **grondslagen** waarop de externe bronnen met prijsinformatie hun quotes hebben bepaald in de context van de specifieke financiële instrumenten die door de entiteit worden gehouden vormen een hulpmiddel voor het management. Het management kan dit inzicht gebruiken bij het evalueren van de relevantie en betrouwbaarheid van deze onderbouwende informatie om de waarderingen te ondersteunen.

62. Het is mogelijk dat er **verschil bestaat tussen prijsindicatoren** uit verschillende bronnen. Inzicht in de wijze waarop de prijsindicatoren zijn afgeleid en het onderzoeken van deze verschillen vormen een hulpmiddel voor het management. Het management kan dit inzicht gebruiken bij het bevestigen van de onderbouwende informatie die is gebruikt bij het ontwikkelen van de waardering van financiële instrumenten. Zo kan het manage-

ment evalueren of de waardering redelijk is. Het eenvoudigweg nemen van het gemiddelde van de verschaftte quotes, zonder verder onderzoek te doen, is wellicht niet gepast omdat één prijs in de reeks het meest representatief voor reële waarde kan zijn en deze wellicht niet het gemiddelde is. Om te **evalueren of de waarderingen van financiële instrumenten redelijk zijn**, kan het management:

- Overwegen of actuele transacties eerder onvrijwillige transacties weergeven dan transacties tussen bereidwillige kopers en bereidwillige verkopers. Dit kan de prijs ter vergelijking ontkrachten;
- De verwachte toekomstige kasstromen van het instrument analyseren. Dit zou kunnen worden uitgevoerd als indicator van de meest relevante prijsinformatiegegevens;
- Afhankelijk van de aard van dat wat niet-waarneembaar is, extrapoleren van waargenomen prijzen naar niet-waargenomen prijzen (er kunnen bijvoorbeeld waargenomen prijzen voor looptijden van maximaal tien jaar zijn, maar de prijscurve van tien jaar kan verder dan de tien-jaarindicatie worden geëxtrapoleerd). Voorzichtigheid is nodig om ervoor te zorgen dat extrapolatie niet zover voorbij de waarneembare curve wordt uitgevoerd dat het verband met waarneembare prijzen te onbeduidend wordt om betrouwbaar te kunnen zijn;
- Prijzen met elkaar vergelijken binnen een portfolio van financiële instrumenten om zeker te stellen dat zij consistent zijn onder vergelijkbare financiële instrumenten;
- Meer dan één model gebruiken om de resultaten van elk model te bevestigen, daarbij rekening houdend met de gegevens en veronderstellingen die bij elk model worden gebruikt; of
- Bewegingen in de prijzen voor gerelateerde hedge-instrumenten en het onderpand evalueren.

Bij het komen tot een conclusie over haar waardering kan een entiteit ook andere factoren in overweging nemen die specifiek kunnen zijn voor de omstandigheden voor de entiteit.

Gebruikmaking van waarderingsdeskundigen

63. Het management kan een **waarderingsdeskundige** van een investeringsbank, broker of een andere waarderingkantoor de opdracht geven om bepaalde of alle effecten te waarderen. In tegenstelling tot pricing-services en broker quotes zijn de gebruikte methodologie en gegevens doorgaans beter beschikbaar voor het management wanneer zij een deskundige de opdracht hebben gegeven om namens hen een waardering uit te voeren. Ook al heeft het management een deskundige de opdracht gegeven, het management blijft uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor de gebruikte waardering.

Issues met betrekking tot financiële passiva

64. Inzicht in het effect van **kredietrisico** is een belangrijk aspect van de waardering van zowel financiële activa als financiële passiva. Deze waardering geeft de **kredietkwaliteit** en de financiële kracht weer van zowel de emittent als degene die kredietondersteuning verschaft. In sommige stelsels inzake financiële verslaggeving veronderstelt de waardering van een financieel passief dat dit op de waarderingsdatum wordt overgedragen aan een marktpartij. Wanneer er geen waarneembare marktprijs bestaat voor een financieel passief, wordt de waarde hiervan normaal gesproken gemeten door gebruik te maken van dezelfde methode die de tegenpartij zou gebruiken om de waarde van het overeenkomende actief te meten, tenzij er voor het passief specifieke factoren zijn (zoals credit enhancement door derden). Vooral het kredietrisico⁹ van de entiteit zelf kan moeilijk te waarderen zijn.

⁹ Het eigen kredietrisico is het gedeelte van de verandering in de reële waarde die niet aan wijzigingen in de marktomstandigheden kan worden toegeschreven.

De presentatie en de toelichting van financiële instrumenten

In dit onderdeel komen aan de orde:

- De vereisten (Alinea 65 en 66);
 - Categorieën van toelichtingen (Alinea 67 en 69).
65. De meeste stelsels inzake financiële verslaggeving vereisen **toelichtingen** in de financiële overzichten. Hierdoor zijn gebruikers van de financiële overzichten in staat om zinvolle inschattingen te maken van de effecten van de activiteiten in financiële instrumenten van de entiteit, met inbegrip van de risico's en onzekerheden die samenhangen met financiële instrumenten.
66. De meeste stelsels vereisen de toelichting van **kwantitatieve en kwalitatieve informatie** (met inbegrip van grondslagen voor de financiële verslaggeving) over financiële instrumenten. De verslaggevingsvereisten voor waardering tegen reële waarde in de presentatie en toelichtingen van de financiële overzichten zijn omvangrijk en omvatten meer dan alleen de waardering van de financiële instrumenten. Kwalitatieve toelichtingen over financiële instrumenten bijvoorbeeld verschaffen belangrijke contextuele informatie over de kenmerken van de financiële instrumenten en hun toekomstige kasstromen. Dit kan bijdragen aan het informeren van investeerders over de risico's waaraan de entiteiten staan blootgesteld.

Categorieën van toelichtingen

67. Vereisten voor de toelichting omvatten:
- a) **Kwantitatieve** toelichtingen die zijn **afgeleid** van de bedragen die zijn opgenomen in de financiële overzichten - bijvoorbeeld categorieën van financiële activa en passiva;
 - b) **Kwantitatieve** toelichtingen die significante **oordeelsvorming** vereisen - bijvoorbeeld gevoeligheidsanalyse voor elk soort marktrisico waaraan de entiteit is blootgesteld; en
 - c) **Kwalitatieve** toelichtingen - de toelichtingen die bijvoorbeeld de governance van de entiteit over de financiële instrumenten beschrijven: de doelstellingen, interne beheersingsmaatregelen, beleidslijnen en processen voor het beheersen van ieder soort risico dat voortkomt uit financiële instrumenten; en de methoden die worden gebruikt om de risico's te meten.
68. Hoe groter de **gevoeligheid van de waardering** voor veranderingen in een bepaalde variabele is, des te waarschijnlijker zal het zijn dat toelichting noodzakelijk zal zijn om de onzekerheden rond de waardering aan te geven. Bepaalde stelsels inzake financiële verslaggeving kunnen tevens de toelichting van gevoeligheidsanalyses vereisen. Dit inclusief de effecten van veranderingen in veronderstellingen die worden gebruikt in de waarderingstechnieken van de entiteit. De aanvullende toelichtingen bijvoorbeeld die zijn vereist voor financiële instrumenten met waarderingen op **niveau 3** inputs van de reële waarde hiërarchie zijn gericht op het informeren van gebruikers van financiële overzichten. Zij geven informatie over de effecten van die waarderingen tegen reële waarde die gebruik maken van de meest subjectieve inputs.
69. Sommige stelsels inzake financiële verslaggeving vereisen opname van informatie die gebruikers van de financiële overzichten in staat stelt **de aard en omvang van de risico's** die voortkomen uit financiële instrumenten waaraan de entiteit op de waarderingdatum onderhevig is, te evalueren. Deze informatie kan zijn opgenomen in de toelichtingen op de financiële overzichten of in het jaarverslag waarin wordt verwezen naar de gecontroleerde financiële overzichten. De omvang van de toelichting is afhankelijk van

de mate waarin de entiteit onderhevig is aan risico's die voortkomen uit financiële instrumenten. Dit omvat **kwantitatieve toelichtingen** over:

- De blootstellingen aan risico's en de wijze waarop deze ontstaan, met inbegrip van de mogelijke effecten inzake de toekomstige liquiditeit van de entiteit en onderpandverplichtingen;
- De doelstellingen van de entiteit, beleidslijnen en processen voor het beheersen van het risico en de methodes die zijn gebruikt om het risico te meten; en
- Eventuele veranderingen in blootstellingen aan risico's of doelstellingen, beleidslijnen of processen voor het beheersen van het risico ten opzichte van de voorgaande verslagperiode.

SECTIE II – CONTROLEOVERWEGINGEN DIE VERBAND HOUDEN MET FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Introductie sectie 2

Zoals vermeld in het voorwoord bestaat deze NBA-handreiking uit twee secties. Sectie 1 geeft achtergrondinformatie over financiële instrumenten. Deze sectie behandelt de controleoverwegingen met betrekking tot financiële instrumenten.

De sectie bestaat uit de volgende onderwerpen:

- Factoren die het controleren bemoeilijken (Alinea 70);
- Professioneel kritische instelling (Alinea 71 en 72);
- Planningsoverwegingen (Alinea 73-84);
- Het inschatten van en in inspelen op de risico's van een afwijking van materieel belang (Alinea 85-105).
- Waardering van financiële instrumenten (Alinea 106-137);
- Presentatie en toelichting (Alinea 138-141);
- Overige relevante controleoverwegingen (Alinea 142-145);
- Bijlage: Voorbeelden van interne beheersingsmaatregelen m.b.t. financiële instrumenten

70. Bepaalde **factoren** maken het controleren van financiële instrumenten **bijzonder moeilijk**. Bijvoorbeeld:

- Het kan voor zowel het management als de accountant moeilijk zijn om inzicht te hebben in de aard van financiële instrumenten, waarvoor zij worden gebruikt en de risico's waaraan de entiteit onderhevig is.
- Marktsentiment en liquiditeit kunnen snel omslaan, waardoor er druk wordt geplaatst op het management om hun blootstellingen aan risico's effectief te kunnen beheersen.
- Onderbouwende informatie die de waardering ondersteunt, kan moeilijk te verkrijgen zijn.
- Individuele betalingen die verband houden met bepaalde financiële instrumenten kunnen significant zijn, waardoor het risico van het oneigenlijk toe-eigenen van activa kan toenemen.
- De bedragen die zijn vastgelegd in de financiële overzichten die verband houden met financiële instrumenten hoeven niet significant te zijn. Er kan echter sprake zijn van het onderhevig zijn aan significante risico's en blootstellingen daaraan in verband met deze financiële instrumenten.
- Een aantal werknemers kan significante invloed uitoefenen op de transacties in de financiële instrumenten van de entiteit. Dit kan vooral het geval zijn wanneer hun beloningsovereenkomsten zijn gebaseerd op inkomsten van financiële instrumenten en er mogelijk sprake is van overmatig vertrouwen in deze personen door anderen binnen de entiteit.

Deze factoren kunnen ertoe leiden dat risico's en relevante feiten worden verdoezeld. Dit kan zijn invloed hebben op de inschatting van de accountant van de risico's van afwijkingen van **materieel belang** en **potentiële risico's** kunnen snel optreden in het bijzonder in ongunstige marktomstandigheden.

Professioneel-kritische instelling¹⁰

71. Een professioneel-kritische instelling is noodzakelijk voor de **kritische inschatting van controle-informatie**. Zij vormt een hulpmiddel voor de accountant bij het alert blijven op

¹⁰ Standaard 200, alinea 15

mogelijke indicatoren van oneigenlijke beïnvloeding door het management. Dit omvat het in twijfel trekken van tegenstrijdige controle-informatie en de betrouwbaarheid van de documenten, van verstrekte antwoorden op de verzoeken om informatie en van overige informatie die is verkregen van het management en degenen belast met governance. Het omvat tevens het alert zijn op omstandigheden die op mogelijke afwijkingen als gevolg van fraude of van fouten kunnen wijzen en het in overweging nemen van de toereikendheid en de geschiktheid van controle-informatie die in het licht van de omstandigheden is verkregen.

72. Het toepassen van een **professioneel-kritische instelling** is in alle omstandigheden vereist. De behoefte aan een professioneel-kritische instelling neemt toe in verhouding tot de **complexiteit van de financiële instrumenten**, bijvoorbeeld met betrekking tot:
- Het evalueren of er voldoende en geschikte controle-informatie is verkregen, wat bijzonder moeilijk kan zijn wanneer modellen worden gebruikt of bij het bepalen of markten inactief zijn.
 - Het evalueren van de standpunten van het management, en de mogelijkheid voor oneigenlijke beïnvloeding door het management, bij het toepassen van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving. Dit geldt in het bijzonder voor de keuze van het management voor waarderingstechnieken, het gebruik van veronderstellingen in waarderingstechnieken en het inspelen op omstandigheden waarin de oordelen van de accountant en de standpunten van het management uiteenlopen.
 - Het trekken van conclusies op basis van de verkregen controle-informatie. Dit omvat bijvoorbeeld het inschatten van de redelijkheid van de door het management ingeschakelde deskundige opgestelde waarderingen en het evalueren of de in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen een getrouwe weergave bereiken.

Planningsoverwegingen¹¹

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Aandachtspunten bij de planning (Alinea 73);
- Inzicht in de vereisten voor de verslaggeving en de toelichting (Alinea 74);
- Inzicht in de financiële instrumenten (Alinea 75-80);
- Inzicht in de interne beheersing (Alinea 81);
- Inzicht in de aard, de rol en activiteiten van de interne auditfunctie (Alinea 82 en 83);
- Inzicht in de methode van het management voor het waarderen van financiële instrumenten (Alinea 84).

73. De **aandacht** van de accountant bij het plannen is voornamelijk gericht op:

- Inzicht in de vereisten voor de verslaggeving en de toelichting;
- Inzicht in de financiële instrumenten waaraan de entiteit onderhevig is en het doel en de risico's daarvan;
- Het bepalen of bij de controle gespecialiseerde vaardigheden en kennis noodzakelijk zijn;
- Het inzicht in en evalueren van het interne beheersingssysteem in het licht van de transacties in financiële instrumenten en de informatiesystemen die binnen de reikwijdte van de controle vallen;
- Inzicht in de aard, de rol en de activiteiten van de interne auditfunctie;

¹¹ ISA 300, *Planning van een controle van financiële overzichten*, behandelt de verantwoordelijkheid voor het plannen van een controle van de financiële overzichten.

- Inzicht in de processen van het management voor het waarderen van financiële instrumenten, met inbegrip van de vraag of het management gebruik heeft gemaakt van een deskundige of een serviceorganisatie; en
- Het inschatten van en inspelen op het risico van een afwijking van materieel belang.

Inzicht in de vereisten voor de verslaggeving en de toelichting

74. Standaard **540** vereist van de accountant inzicht te verwerven in de vereisten van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving dat voor de schattingen relevant is, met inbegrip van de daarmee verband houdende toelichtingen en vereisten op grond van regelgeving. De vereisten van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving met betrekking tot financiële instrumenten kunnen complex zijn en uitgebreide toelichtingen vereisen. Het lezen van deze NBA-handreiking is geen vervanging van een algeheel inzicht in alle vereisten van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving. Bepaalde stelsels inzake financiële verslaggeving vereisen het in overweging nemen van **deelgebieden** zoals:

- Hedge-accounting;
- Het administratief verwerken van winst of verlies bij eerste verwerking (“Day 1” profits or losses);
- Het opnemen en verwijderen uit de balans van transacties in financiële instrumenten;
- Eigen kredietrisico; en
- Risico-overdracht en verwijderen uit de balans, in het bijzonder waar de entiteit betrokken is geweest bij het ontstaan en de structurering van complexe financiële instrumenten.

Inzicht in de financiële instrumenten

75. De kenmerken van financiële instrumenten kunnen bepaalde elementen van risico en het onderhevig zijn daaraan verbergen. Het **verwerven van inzicht** in de instrumenten waarin de entiteit heeft geïnvesteerd of waaraan de entiteit onderhevig is, met inbegrip van kenmerken van de instrumenten, vormen een hulpmiddel voor de accountant om te onderkennen of:

- Belangrijke aspecten van een transactie ontbreken of op onjuiste wijze zijn vastgelegd;
- Een waardering passend blijkt;
- Er volledig inzicht bestaat in de hieraan inherente risico's en dat deze door de entiteit worden beheerst; en
- De financiële instrumenten op passende wijze in vlottende en niet-vlottende activa en passiva zijn geclassificeerd.

76. **Voorbeelden** van **aangelegenheden** die de accountant in overweging kan nemen bij het verwerven van inzicht in de financiële instrumenten van de entiteit omvatten:

- Aan welke soorten financiële instrumenten de entiteit onderhevig is;
- Waarvoor zij worden gebruikt;
- Het inzicht van het management en, waar van toepassing, degenen belast met governance, in de financiële instrumenten, het gebruik hiervan en de verslaggevingsvereisten.
- De exacte voorwaarden en kenmerken hiervan zodat er volledig inzicht in hun implicaties bestaat en, in het bijzonder in situaties waarbij sprake is van met elkaar samenhangende transacties, de algehele invloed van de transacties in financiële instrumenten.
- Hoe zij in de algehele risicobeheersingsstrategie van de entiteit passen.

Verzoeken om informatie bij de interne audit functie, de risicobeheersingsfunctie, indien dergelijke functies bestaan, en besprekingen met degenen belast met governance kunnen het inzicht van de accountant vergroten.

77. In sommige gevallen kan een contract, met inbegrip van een contract voor een niet-financieel instrument, een **derivaat** bevatten. Sommige stelsels inzake financiële verslaggeving staan in sommige omstandigheden toe of vereisen dat dergelijke "in een contract besloten" derivaten (**embedded derivatives**) apart worden gehouden van het basiscontract. Inzicht in het proces van het management voor het onderkennen en het verwerken van in een contract besloten derivaten (embedded derivatives) vormt voor de accountant een hulpmiddel bij het verwerven van inzicht in de risico's waaraan de entiteit onderhevig is.

*Tijdens de controle gebruik maken van personen met gespecialiseerde vaardigheden en kennis.*¹²

78. Een kernoverweging bij controles die betrekking hebben op financiële instrumenten, in het bijzonder bij complexe financiële instrumenten, is de **deskundigheid van de accountant. Standaard 220**¹³ vereist van de opdrachtpartner dat hij zich ervan vergewist dat het opdrachtteam, en eventuele door de accountant ingeschakelde deskundigen die geen onderdeel uitmaken van het opdrachtteam, gezamenlijk over de juiste deskundigheid en vaardigheden beschikken om de opdracht uit te voeren. Dat wil zeggen om de controleopdracht in overeenstemming met professionele standaarden en de van toepassing zijnde vereisten op grond van wet- en regelgeving uit te voeren en een controleverklaring mogelijk te maken die in de omstandigheden passend is om uit te brengen. Daarnaast vereisen relevante ethische voorschriften¹⁴ van de accountant om te bepalen of de aanvaarding van de opdracht eventuele bedreigingen voor het naleven van de fundamentele beginselen vormt, met inbegrip van de deskundigheid en zorgvuldigheid. Alinea 79 hieronder geeft voorbeelden van de soorten aangelegenheden die voor de overwegingen van de accountant relevant kunnen zijn in de context van de financiële instrumenten.

79. Daarom kan het controleren van financiële instrumenten de betrokkenheid van één of meerdere **deskundigen of specialisten** vereisen, bijvoorbeeld op het gebied van:

- Inzicht in de door de entiteit gebruikte financiële instrumenten en hun kenmerken, met inbegrip van hun niveau van complexiteit. Het gebruik maken van gespecialiseerde vaardigheden en kennis kan nodig zijn bij het nagaan of alle aspecten van de financiële instrumenten en daarmee verband houdende overwegingen in de financiële overzichten zijn opgenomen. Dit kan ook nodig zijn om te evalueren of er toelichting in

¹² Wanneer de deskundigheid van een dergelijk persoon bij financiële verslaggeving en controle ligt, ongeacht de vraag of de persoon van binnen of buiten het kantoor komt, wordt deze persoon gezien als onderdeel van het opdrachtteam en is hij onderhevig aan de vereisten van Standaard 220 *Kwaliteitsbeheersing voor een controle van financiële overzichten*. Wanneer de deskundigheid van een dergelijk persoon in een ander veld dan financiële verslaggeving of controle ligt, wordt een dergelijk persoon gezien als een door de accountant ingeschakelde deskundige, en zijn de bepalingen van Standaard 620 *Gebruik maken van de werkzaamheden van een door de accountant ingeschakelde deskundige van toepassing*. Standaard 620 legt uit dat een onderscheid maken tussen gespecialiseerde gebieden van financiële verslaggeving of controle, en deskundigheid in een ander veld een aangelegenheid zal zijn van professionele oordeelsvorming. De Standaard merkt echter op dat er onderscheid kan worden gemaakt tussen de methoden voor verslaggeving van financiële instrumenten (deskundigheid op het gebied van financiële verslaggeving en controle) en deskundigheid op het gebied van complexe waarderingstechnieken voor financiële instrumenten (deskundigheid in een ander veld dan financiële verslaggeving of controle).

¹³ Standaard 220, alinea 14

¹⁴ *Verordening Gedragscode*, alinea's 210.1 en 210.6.

overeenstemming met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving heeft plaatsgevonden daar waar toelichting van risico's vereist is.

- Inzicht in het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving, in het bijzonder wanneer er gebieden zijn waarvan bekend is dat zij onderworpen zijn aan verschillende interpretaties of waar de praktische uitwerking inconsistent of in ontwikkeling is.
- Inzicht in de implicaties op grond van wet-, regelgeving en belastingen die het resultaat zijn van de financiële instrumenten, met inbegrip van de vraag of de contracten afdwingbaar zijn (bijvoorbeeld het beoordelen van de onderliggende contracten). Dit kan gespecialiseerde vaardigheden en kennis vereisen.
- Het inschatten van de risico's die inherent zijn aan een financieel instrument.
- Het opdrachtteam helpen bij het verzamelen van onderbouwende informatie om de waardering van het management te ondersteunen of om een puntschatting of een schattingsinterval te ontwikkelen. Dit in het bijzonder wanneer er door een complex model een reële waarde wordt bepaald; wanneer markten inactief zijn en het moeilijk is om gegevens en veronderstellingen te verkrijgen; wanneer niet-waarneembare inputs worden gebruikt; of wanneer het management gebruik heeft gemaakt van een deskundige.
- Het evalueren van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot informatietechnologie, in het bijzonder bij entiteiten met een grote hoeveelheid financiële instrumenten. In dergelijke entiteiten kan de informatietechnologie uitermate complex zijn. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer significante informatie over die financiële instrumenten elektronisch wordt overgebracht, verwerkt, onderhouden of hiertoe toegang wordt verkregen. Bovendien kan deze relevante diensten omvatten die door een serviceorganisatie worden verleend.

80. De aard en het gebruik van bijzondere soorten financiële instrumenten, de complexiteiten die voortvloeien uit de verslaggevingsvereisten en marktomstandigheden kunnen leiden tot de behoefte dat het opdrachtteam **andere professionals** op het gebied van financiële verslaggeving en controle consulteert.¹⁵ Deze kunnen van binnen of buiten het kantoor zijn en beschikken over **relevante vaktechnische deskundigheid en ervaring** op het gebied van financiële verslaggeving of controle. Het opdrachtteam houdt daarbij rekening met factoren zoals:

- De deskundigheid en vaardigheden van het opdrachtteam, met inbegrip van de ervaring van de leden van het opdrachtteam.
- De eigenschappen van de financiële instrumenten die door de entiteit worden gebruikt.
- Het onderkennen van ongebruikelijke omstandigheden of risico's bij de opdracht en de behoefte aan professionele oordeelsvorming, in het bijzonder met betrekking tot materialiteit en significante risico's.
- Marktomstandigheden.

Inzicht in interne beheersing

81. **Standaard 315** stelt voor de accountant vereisten vast om inzicht te verwerven in de entiteit en haar omgeving, met inbegrip van haar **interne beheersing**. Het verwerven van inzicht in de entiteit en haar omgeving, met inbegrip van de interne beheersing, is een doorlopend, dynamisch proces van het verzamelen, updaten en analyseren van informatie gedurende de controle. Het verworven inzicht stelt de accountant in staat de risico's van afwijkingen van materieel belang op het niveau van de financiële overzichten en beweringen te onderkennen en in te schatten, waardoor er een basis wordt verschaft

¹⁵ Standaard 220, alinea 18(b) vereist dat de opdrachtpartner zich ervan heeft vergewist dat leden van het opdrachtteam in de loop van de opdracht op het geschikte niveau binnen of buiten het kantoor op passende wijze overleg hebben gevoerd, zowel binnen het opdracht team als tussen het opdrachtteam en anderen.

voor het opzetten en implementeren van wijzen van inspelen op de risico's van afwijkingen van materieel belang. **De hoeveelheid van en variatie in transacties** in financiële instrumenten van een entiteit bepalen doorgaans de aard en de omvang van eventuele interne beheersingsmaatregelen die kunnen bestaan bij een entiteit. Inzicht in hoe de financiële instrumenten worden gemonitord en beheerst vormt voor de accountant een hulpmiddel bij het bepalen van de aard, timing en omvang van de controlewerkzaamheden. De bijlage beschrijft interne beheersingsmaatregelen die bij een entiteit kunnen bestaan die te maken hebben met een groot aantal transacties in financiële instrumenten.

Inzicht in de aard, de rol en de activiteiten van de interne auditfunctie

82. Bij veel grote entiteiten, kan de **interne auditfunctie** werk uitvoeren dat het senior management en degenen belast met governance in staat stelt de interne beheersingsmaatregelen van de entiteit die betrekking hebben op de financiële instrumenten te beoordelen en te evalueren. De interne auditfunctie kan een hulpmiddel vormen bij het onderkennen van risico's op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of van fouten. De kennis en vaardigheden die van een interne auditfunctie worden vereist om procedures te begrijpen en uit te voeren om aan het management of degenen belast met governance zekerheid te verschaffen over het gebruik van financiële instrumenten door de entiteit zijn echter anders dan die worden vereist voor andere onderdelen van het bedrijf. **De externe accountant** overweegt of de interne auditfunctie voor de algehele controleaanpak en het controleprogramma waarschijnlijk **relevant** is. De mate waarin de interne auditfunctie over de kennis en vaardigheden beschikt om de activiteiten in financiële instrumenten te bestrijken, en dit ook feitelijk heeft gedaan, en de deskundigheid en objectiviteit van de interne auditfunctie is hierbij relevant.
83. **Gebieden** waar het werk van de **interne auditfunctie** in het bijzonder relevant kan zijn omvatten:¹⁶
- Het ontwikkelen van een algemeen overzicht van de mate van gebruik van de financiële instrumenten;
 - Het evalueren van de geschiktheid van de beleidslijnen en procedures en het naleven daarvan door het management;
 - Het evalueren van de werking van de interne beheersingsactiviteiten met betrekking tot financiële instrumenten;
 - Het evalueren van systemen die voor de activiteiten in financiële instrumenten relevant zijn; en
 - Inschatten of nieuwe risico's betreffende financiële instrumenten zijn onderkend, ingeschat en gemanaged.

Inzicht in de methodologie van het management voor het waarderen van financiële instrumenten

84. De verantwoordelijkheid van het **management** voor het opstellen van de financiële overzichten omvat het toepassen van de vereisten van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving voor de waardering van de financiële instrumenten. **Standaard 540** vereist van de accountant om inzicht te verwerven in hoe het management schattingen maakt en de gegevens waarop de schattingen zijn gebaseerd.¹⁷ De benadering van het management voor waardering houdt tevens rekening met de selectie van een geschikte **waarderingsmethodologie** en het niveau van de **onderbouwende**

¹⁶ Werk dat door functies zoals de risicobeheersingsfuncties, modelbeoordelingsfuncties en product beheersing wordt uitgevoerd, kan ook relevant zijn.

¹⁷ Standaard 540, alinea 8(c)

informatie die wordt verondersteld beschikbaar te zijn. Om te kunnen voldoen aan de doelstelling van een schatting tegen reële waarde ontwikkelt een entiteit een waarderingsmethodologie om de reële waarde van financiële instrumenten te schatten die alle relevante marktinformatie in overweging neemt die beschikbaar is. Een grondig inzicht in het financieel instrument dat wordt gewaardeerd zorgt ervoor dat een entiteit de relevante beschikbare marktinformatie over soortgelijke instrumenten die in de waarderingsmethode zouden moeten worden verwerkt, onderkent en evalueert.

Het inschatten van en in inspelen op de risico's van een afwijking van materieel belang

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Algehele overwegingen m.b.t. financiële instrumenten (Alinea 85);
- Frauderisicofactoren (Alinea 86-88)
- Het inschatten van het risico van een afwijking van materieel belang (Alinea 89 en 90);
- Factoren om in overweging te nemen bij het bepalen van de vraag of, en in welke mate, de werking van interne beheersingsmaatregelen getoetst moet worden (Alinea 91-95);
- Gegevens gerichte werkzaamheden (Alinea 96 en 97);
- Toetsen met een tweeledig doel (dual purpose test) (Alinea 98-102);
- Werkzaamheden met betrekking tot de volledigheid, het accuraat zijn, het bestaan, het vóórkomen en rechten en verplichtingen (Alinea 103-105).

Algehele overwegingen met betrekking tot financiële instrumenten

85. **Standaard 540¹⁸** legt uit dat de mate van schattingsonzekerheid invloed heeft op het risico van een afwijking van materieel belang van schattingen. Gebruik maken van meer complexe financiële instrumenten, kan tot een **verhoogd risico van een afwijking van materieel belang** leiden, in het bijzonder met betrekking tot waardering. Dit zijn bijvoorbeeld de instrumenten die een hoog niveau van onzekerheid en variatie in toekomstige kasstromen hebben. Overige aangelegenheden die invloed hebben op het risico van een afwijking van materieel belang omvatten:

- De hoeveelheid financiële instrumenten waaraan de entiteit onderhevig is.
- De voorwaarden van het financiële instrument, met inbegrip van de vraag of het financieel instrument zelf andere financiële instrumenten omvat.
- De aard van de financiële instrumenten.

Frauderisicofactoren¹⁹

86. Er kunnen **incentives** bestaan voor frauduleuze financiële verslaggeving door werknemers daar waar **beloningsregelingen** afhankelijk zijn van de winst die afkomstig is van het gebruik van financiële instrumenten. Inzicht in hoe de beleidslijnen van de entiteit op het gebied van beloning inwerken op haar risicobereidheid en de incentives die deze voor haar management en handelaren kan creëren, kunnen van belang zijn bij het inschatten van het risico van fraude.

87. **Lastige financiële marktomstandigheden** kunnen leiden tot toegenomen **incentives** voor het management of werknemers om zich in te laten met frauduleuze financiële verslaggeving: om persoonlijke bonussen te beschermen, om fraude of fouten van werknemers of van het management te verbergen, om limieten in regelgeving, liquiditeit of leningen te doorbreken of om het rapporteren van verliezen te vermijden. In tijden van instabiliteit op de markt, kunnen onverwachte verliezen bijvoorbeeld voortkomen uit ex-

¹⁸ Standaard 540, alinea 2

¹⁹ Zie Standaard 240, De verantwoordelijkheid van de accountant met betrekking tot fraude in het kader van een controle van financiële overzichten, voor vereisten en toelichtingen die te maken hebben met frauderisicofactoren.

terne fluctuaties in marktprijzen, uit niet-voorzien zwakheden in activaprijzen, door foutieve inschattingen bij het handelen, of door andere redenen. Bovendien veroorzaken financieringsmoeilijkheden druk op het management dat zich bezighoudt met de kredietwaardigheid van het bedrijf.

88. Het oneigenlijke toe-eigenen van activa en frauduleuze financiële verslaggeving kunnen vaak het **doorbreken van interne beheersingsmaatregelen** die anderszins effectief lijken te werken, omvatten. Dit kan het doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen over gegevens, veronderstellingen en gedetailleerde interne procesmatige beheersingsmaatregelen omvatten die toestaan dat verliezen en diefstal verborgen worden. Lastige marktomstandigheden kunnen bijvoorbeeld de druk opvoeren om handelstransacties te verbergen of te compenseren wanneer deze trachten verliezen terug te verdienen.

Het inschatten van het risico van een afwijking van materieel belang

89. De inschatting door de accountant van de onderkende risico's op het niveau van beweringen overeenkomstig **Standaard 315** omvat het evalueren van de opzet en de implementatie van interne beheersing. Het verschaft een basis voor het in overweging nemen van de gepaste controlebenadering voor het opzetten en uitvoeren van verdere controlewerkzaamheden overeenkomstig **Standaard 330**. Hierbij zijn zowel gegevensgerichte werkzaamheden als toetsen van interne beheersingsmaatregelen inbegrepen. De gekozen benadering wordt beïnvloed door het inzicht van de accountant in de interne beheersing die voor de controle relevant is. Hierbij is inbegrepen de kracht van de interne beheersings-omgeving en een eventuele risicobeheersingsfunctie, de omvang en complexiteit van de activiteiten van de entiteit en de vraag of de inschatting van de accountant van de risico's van een afwijking van materieel belang een verwachting omvat dat de interne beheersingsmaatregelen effectief werken.
90. De inschatting van de accountant van het **risico van een afwijking van materieel belang** op het niveau van beweringen kan in de loop van de controle **veranderen** wanneer er aanvullende informatie wordt verkregen. Tijdens de controle blijft de accountant alert op bijvoorbeeld het inspecteren van vastleggingen of documenten. Dit kan voor de accountant een hulpmiddel vormen bij het onderkennen van regelingen of overige informatie die kunnen wijzen op het bestaan van financiële instrumenten die het management niet eerder heeft onderkend of aan de accountant bekend heeft gemaakt. Dergelijke vastleggingen en documenten kunnen het volgende omvatten:
- Notulen van vergaderingen van degenen belast met governance; en
 - Specifieke facturen en correspondentie van de professionele adviseurs van de entiteit.

Factoren om in overweging te nemen bij het bepalen van de vraag of, en in welke mate, de werking van interne beheersingsmaatregelen getoetst moet worden

91. Een verwachting dat interne beheersingsmaatregelen effectief werken kan gebruikelijker zijn wanneer men te maken heeft met een financiële instelling met 'sterk verankerde' interne beheersingsmaatregelen. Daarom is het toetsen van interne beheersingsmaatregelen een doeltreffend middel om controle-informatie te verkrijgen. Wanneer een entiteit een **handelsfunctie** heeft, is het mogelijk dat gegevensgerichte controles op zich niet voldoende en geschikte controle-informatie verschaffen als gevolg van de hoeveelheid contracten en de verschillende systemen die worden gebruikt. Het toetsen van interne beheersingsmaatregelen zal echter op zich niet voldoende zijn aangezien het voor de

accountant op grond van **Standaard 330** vereist is voor elke transactiestroom, balanspost en toelichting, gegevensgerichte werkzaamheden op te zetten en uit te voeren.²⁰

92. Entiteiten die veelvuldig in financiële instrumenten handelen en hier gebruik van maken kunnen meer **geavanceerde interne beheersingsmaatregelen** en een effectieve risicobeheersingsfunctie hebben. Daarom zal de accountant waarschijnlijk sneller interne beheersingsmaatregelen toetsen om controle-informatie te verkrijgen over:
- Het vóórkomen, de volledigheid, het accuraat zijn en de afgrenzing van transacties; en
 - Het bestaan, de rechten en verplichtingen, en de volledigheid van balansposten.
93. In die entiteiten met **relatief weinig transacties** in financiële instrumenten:
- Hebben het management en degenen belast met governance mogelijk een beperkt inzicht in de financiële instrumenten en de wijze waarop zij de bedrijfsactiviteiten beïnvloeden;
 - Heeft de entiteit mogelijk slechts een paar verschillende soorten instrumenten met weinig tot geen onderlinge interactie;
 - Is het niet waarschijnlijk dat er een complexe interne beheersingsomgeving bestaat (de interne beheersingsmaatregelen die bijvoorbeeld in de bijlage beschreven staan, bestaan mogelijk niet bij de entiteit);
 - Kan het management gebruik maken van externe bronnen met prijsinformatie om hun instrumenten te waarderen; en
 - Kunnen interne beheersingsmaatregelen betreffende het gebruik van externe bronnen met prijsinformatie minder complex zijn.
94. Wanneer een entiteit **relatief weinig transacties** uitvoert waarbij financiële instrumenten betrokken zijn, kan het voor de accountant relatief gemakkelijk zijn inzicht te verwerven in de doelstellingen van de entiteit voor het gebruiken van de financiële instrumenten en de kenmerken van de instrumenten. In dergelijke omstandigheden, waar het waarschijnlijk is dat een groot deel van de controle-informatie gegevensgericht van aard is, kan de accountant het grootste deel van de controlewerkzaamheden op de einddatum van het boekjaar uitvoeren, De **confirmaties van derden** verschaffen waarschijnlijk onderbouwende informatie met betrekking tot de volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan van de transacties.
95. Bij het komen tot een beslissing over de aard, timing en omvang van het **toetsen van interne beheersingsmaatregelen**, kan de accountant de volgende **factoren** in overweging nemen:
- De aard, frequentie en hoeveelheid van transacties in financiële instrumenten;
 - De kracht van interne beheersingsmaatregelen, met inbegrip van de vraag of interne beheersingsmaatregelen op passende wijze zijn opgezet om in te kunnen spelen op de risico's die gepaard gaan met de hoeveelheid transacties in financiële instrumenten van een entiteit. Tevens de vraag of er een governance-stelsel voor de activiteiten in financiële instrumenten van de entiteit bestaat;
 - Het belang van bepaalde interne beheersingsmaatregelen voor de algehele interne beheersingsdoelstellingen en -processen die bij de entiteit bestaan, met inbegrip van de complexiteit van de informatiesystemen om de transacties in financiële instrumenten te ondersteunen;
 - Het monitoren van interne beheersingsmaatregelen en onderkende tekortkomingen in interne beheersingsprocedures;

²⁰ Standaard 330, alinea 18

- De issues waarop deze interne beheersingsmaatregelen worden verondersteld in te spelen. Bijvoorbeeld interne beheersingsmaatregelen betreffende het toepassen van oordeelsvorming vergeleken met interne beheersingsmaatregelen betreffende de ondersteunende gegevens. Gegevensgerichte controles zijn waarschijnlijk effectiever dan het vertrouwen op interne beheersingsmaatregelen die verband houden met het toepassen van oordeelsvorming;
- De deskundigheid van degenen die betrokken zijn bij de interne beheersingsactiviteiten. Bijvoorbeeld of de entiteit op adequate wijze in staat is, stressvolle periodes daarbij inbegrepen, en de mogelijkheid heeft om waarderingen voor de financiële instrumenten waaraan ze onderhevig is, vast te stellen en te verifiëren;
- De frequentie waarmee deze interne beheersingsactiviteiten worden uitgevoerd;
- Het niveau van precisie dat de interne beheersingsmaatregelen worden verondersteld te behalen;
- De onderbouwende informatie over het uitvoeren van interne beheersingsactiviteiten; en
- De timing van belangrijke transacties in financiële instrumenten, bijvoorbeeld of zij vlak voor het einde van de verslagperiode plaatsvinden.

Gegevensgerichte werkzaamheden

96. Het opzetten van gegevensgerichte werkzaamheden omvat het in overweging nemen van:

- het gebruik van **cijferanalyses**²¹ — Cijferanalyses die door de accountant worden uitgevoerd, kunnen effectief zijn als risico-inschattingswerkzaamheden om informatie aan de accountant te verschaffen over de bedrijfsactiviteiten van een entiteit. Zij kunnen echter minder effectief zijn als gegevensgerichte werkzaamheden wanneer zij alleen worden uitgevoerd. Dit komt omdat de complexe interactie tussen de factoren die van invloed zijn op de waardering, vaak eventuele ongebruikelijke mogelijke trends maskeren.
- **Niet-routinematige transacties** - Veel financiële transacties zijn onderhandelde contracten tussen een entiteit en haar tegenpartij (vaak beter bekend als over the counter of OTC). Voor zover transacties in financiële instrumenten niet-routinematig zijn en buiten de normale activiteiten van een entiteit vallen, kan een gegevensgerichte controlebenadering het meest effectieve middel zijn om de geplande controledoelstellingen te behalen. In gevallen waar transacties in financiële overzichten op een niet-routinematige wijze worden uitgevoerd, hebben de wijzen van inspelen op de ingeschatte risico's door de accountant, met inbegrip van het opzetten en uitvoeren van controlewerkzaamheden, betrekking op het mogelijke gebrek aan ervaring in dit gebied van de entiteit.
- Beschikbaarheid van **onderbouwende informatie** - Wanneer een entiteit bijvoorbeeld gebruik maakt van een externe bron met prijsinformatie is de onderbouwende informatie met betrekking tot de relevante financiële overzichten mogelijk niet beschikbaar bij de entiteit.
- **Procedures die in andere controlegebieden** worden uitgevoerd - Procedures die in andere gebieden van financiële overzichten worden uitgevoerd kunnen onderbouwende informatie verschaffen over de volledigheid van transacties in financiële in-

²¹ Standaard 315, alinea 6(b) vereist van de accountant om cijferanalyses als risico-inschattingswerkzaamheden toe te passen om een hulpmiddel te vormen bij het inschatten van de risico's van een afwijking van materieel belang. Dit verschaft een basis voor het opzetten en implementeren van wijzen van inspelen op de ingeschatte risico's. Standaard 520, *Cijferanalyses*, alinea 6, vereist van de accountant om gebruik te maken van cijferanalyses bij het trekken van een slotconclusie over de financiële overzichten. Cijferanalyses kunnen ook worden toegepast tijdens andere fases van de controles.

strumenten. Deze procedures kunnen toetsingen van latere kasontvangsten en betalingen omvatten, en de zoektocht naar niet-vastgelegde verplichtingen.

- **Selectie van eenheden ter toetsing** - In bepaalde gevallen zal het portfolio van de financiële instrumenten bestaan uit instrumenten met uiteenlopende complexiteit en risico. In dergelijke gevallen kan het op selectieve wijze nemen van een steekproef nuttig zijn.

97. In het geval van een **asset-backed security** bijvoorbeeld, bij het inspelen op de risico's van een afwijking van materieel belang voor een dergelijk effect, kan de accountant overwegen een aantal van de **volgende controlewerkzaamheden** uit te voeren:

- Het onderzoeken van contractuele documentatie om inzicht te krijgen in de voorwaarden van het effect, het onderliggende onderpand en de rechten van iedere groep van effectenhouders.
- Het verzoeken om inlichtingen over het proces van het management van het inschatten van kasstromen.
- Het evalueren van de redelijkheid van veronderstellingen, zoals percentages van vroegde aflossingen, kansen op wanbetaling (default) en de omvang van verliezen.
- Het verwerven van inzicht in de methode die is gebruikt bij het bepalen van de kasstroomwaterval.
- Het vergelijken van de resultaten van schattingen van reële waarde met de waarderungen van andere effecten met soortgelijk onderliggend onderpand en voorwaarden.
- Het opnieuw uitvoeren van berekeningen.

Toetsen met een tweeledig doel (dual purpose test)

98. Ook al is het doel van een toetsing van de interne beheersingsmaatregelen anders dan het doel van de detailcontroles, toch kan het nuttig zijn om **beiden op hetzelfde moment** uit te voeren door, bijvoorbeeld:

- Het uitvoeren van een toetsing van de interne beheersingsmaatregelen en een detailcontrole voor dezelfde transactie (bijvoorbeeld het toetsen of er een ondertekend contract is behouden en of de details van het financieel instrument op passende wijze zijn vastgelegd in een overzicht); of
- Het toetsen van interne beheersingsmaatregelen wanneer het proces van het management voor het maken van waarderingsschattingen wordt getoetst.

Timing van de werkzaamheden van de accountant²²

99. Na het inschatten van de risico's die met financiële instrumenten gepaard gaan, bepaalt het opdrachtteam de **timing** van geplande toetsingen van interne beheersingsmaatregelen en gegevensgerichte controlewerkzaamheden. De timing van geplande controlewerkzaamheden varieert afhankelijk van een **aantal factoren**, met inbegrip van de frequentie van de interne beheersingsactiviteiten, de significantie van de activiteit die beheerst wordt en het gerelateerde risico van een afwijking van materieel belang.

100. Het is noodzakelijk om het grootste deel van de controlewerkzaamheden met betrekking tot waardering en presentatie uit te voeren aan **het einde van de verslagperiode**. Controlewerkzaamheden met betrekking tot overige beweringen zoals volledigheid en bestaan kunnen echter op bruikbare wijze in een **tussentijdse periode** uitgevoerd worden. Toetsingen van interne beheersingsmaatregelen kunnen bijvoorbeeld in een tussentijdse periode worden uitgevoerd voor meer routinematige interne beheersingsmaatregelen, zoals interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot IT (IT controls)

²² Alinea's 11-12 en 22-23 van Standaard 330 stellen vereisten vast wanneer de accountant in een tussentijdse periode werkzaamheden uitvoert en leggen uit hoe dergelijke controle-informatie kan worden gebruikt.

en autorisaties voor nieuwe producten. Het kan tevens effectief zijn om de werking van de interne beheersingsmaatregelen over de goedkeuring van een nieuw product in een **tussentijdse** periode te toetsen. Dit kan door onderbouwende informatie te verkrijgen van het juiste managementniveau dat een nieuw financieel product aftekent.

101. Accountants kunnen bepaalde **toetsingen op modellen** uitvoeren op een tussentijdse datum door bijvoorbeeld de output van het model met markttransacties te vergelijken. Een andere mogelijke tussentijdse procedure voor instrumenten met waarneembare inputs is het toetsen van de redelijkheid van de **prijsinformatie** die door een externe bron met prijsinformatie wordt verschaft.
102. Gebieden met meer **significante oordeelsvormingen** worden vaak vlak voor, of na, het eind van de verslagperiode getoetst aangezien:
 - Waarderingen in korte tijd aanzienlijk kunnen veranderen waardoor het moeilijk wordt om tussentijdse saldi op de balansdatum met vergelijkbare informatie op de balansdatum te vergelijken en aan te sluiten;
 - Een entiteit een toegenomen hoeveelheid transacties in financiële instrumenten kan aangaan tussen een tussentijdse periode en het einde van het boekjaar;
 - Handmatige journaalposten alleen aan het einde van de verslagperiode zouden kunnen worden gemaakt; en
 - Niet-routinematige of significante transacties later in de verslagperiode zouden kunnen plaatsvinden.

Werkzaamheden met betrekking tot de volledigheid, het accuraat zijn, het bestaan, het vóórkomen en rechten en verplichtingen

103. Veel van de werkzaamheden van de accountant kunnen worden gebruikt om in te spelen op een **aantal beweringen**. Werkzaamheden die bijvoorbeeld inspelen op het bestaan van een balanspost aan het einde van de verslagperiode zullen tevens inspelen op het vóórkomen van een transactiestroom. Zij kunnen tevens een hulpmiddel vormen bij het vaststellen van behoorlijke afgrenzing. Dit komt omdat financiële instrumenten voortkomen uit juridische contracten. Door het accuraat zijn van de vastlegging van de transactie te verifiëren, kan de accountant tevens het bestaan ervan verifiëren, en onderbouwende informatie verkrijgen. Dit ondersteunt de beweringen op het gebied van vóórkomen en rechten en verplichtingen tegelijkertijd en bevestigt dat transacties in de juiste verslagperiode zijn vastgelegd.
104. Werkzaamheden die **controle-informatie** kunnen verschaffen om de beweringen betreffende de volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan te ondersteunen, omvatten:
 - Externe confirmatie²³ van bankrekeningen, handelstransacties en depotopgaven. Dit kan door directe communicatie met de tegenpartij worden gedaan (met inbegrip van bankconfirmaties), wanneer er direct een antwoord naar de accountant wordt gestuurd. Als alternatief kan deze informatie uit de systemen van de tegenpartij middels een data feed worden verkregen. In dit geval kunnen er interne beheersingsmaatregelen zijn die knoeien met de computersystemen via welke de informatie wordt overgedragen voorkomen. Deze kunnen door de accountant in overweging worden genomen bij het evalueren van de betrouwbaarheid van de onderbouwende informatie

²³ Standaard 505, *Externe confirmaties* behandelt het gebruik van de accountant van werkzaamheden inzake externe confirmatie om controle-informatie te verkrijgen in overeenstemming met de vereisten van Standaard 330 en Standaard 500, *Controle-informatie*. Zie ook, de Staff Audit Practice Alert, *Emerging Practice Issues Regarding the Use of External Confirmations in an Audit of Financial Statements*, uitgebracht in November 2009.

van de confirmatie. In het geval dat confirmaties niet worden ontvangen, kan de accountant in staat zijn onderbouwende informatie te verkrijgen door contracten te beoordelen en relevante interne beheersingsmaatregelen te toetsen. Externe confirmaties verschaffen echter niet vaak adequate controle-informatie met betrekking tot de bewering betreffende waardering. Zij kunnen wel een hulpmiddel vormen bij het onderkennen van eventuele side agreements.

- Het beoordelen van reconciliaties van opgaven of data feeds van bewaarders (custodians) met de eigen vastleggingen van de entiteit. Dit kan het evalueren van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot IT (IT controls) rondom of binnen geautomatiseerde processen betreffende reconciliatie noodzakelijk maken. Ook het evalueren van de vraag of reconciliatie items op behoorlijke wijze zijn begrepen en opgelost kan noodzakelijk zijn.
- Het beoordelen van journaalposten en de interne beheersingsmaatregelen over het vastleggen van dergelijke posten. Dit kan bijvoorbeeld een hulpmiddel vormen bij:
 - Het bepalen of posten zijn gemaakt door werknemers anders dan degenen die bevoegd zijn om dat te doen.
 - Het onderkennen van ongebruikelijke of ongepaste journaalposten aan het eind van de verslagperiode die relevant zouden kunnen zijn voor frauderisico.
- Het lezen van afzonderlijke contracten en het beoordelen van ondersteunende documentatie over de financiële instrumenten van de entiteit, met inbegrip van de administratie, waardoor het bestaan en rechten en verplichtingen worden geverifieerd. Een accountant kan bijvoorbeeld afzonderlijke contracten lezen die verband houden met financiële instrumenten. Hij kan ook ondersteunende documentatie beoordelen, met inbegrip van de journaal posten die zijn gemaakt toen het contract aanvankelijk werd vastgelegd. Vervolgens kan hij ook journaalposten gemaakt voor waarderingsdoel-einden beoordelen. Dit maakt het voor de accountant mogelijk om te evalueren of complexiteiten die inherent zijn aan een transactie volledig zijn onderkend en in de jaarrekening zijn weergegeven. Juridische regelingen en daarmee gepaard gaande risico's moeten door degenen die beschikken over relevante deskundigheid in overweging worden genomen om zeker te stellen dat rechten bestaan.
- Het toetsen van interne beheersingsmaatregelen door bijvoorbeeld interne beheersingsmaatregelen opnieuw uit te voeren.
- Het beoordelen van de systemen van de entiteit waarmee klachten worden gemana-ged. Niet-vastgelegde transacties kunnen resulteren in het door de entiteit nalaten kasbetalingen aan een tegenpartij te doen en dit kan worden ontdekt door het beoordelen van de ontvangen klachten.
- Het beoordelen van belangrijke master-nettingovereenkomsten om niet-vastgelegde instrumenten te onderkennen.

105. Deze werkzaamheden zijn in het bijzonder van belang voor bepaalde financiële instrumenten zoals **derivaten of garanties**. Dit komt omdat zij mogelijk geen grote initiële investering hebben, wat inhoudt dat het moeilijk kan zijn om hun bestaan te onderkennen. In een contract besloten derivaten (embedded derivatives) zijn bijvoorbeeld vaak opgenomen in contracten voor niet-financiële instrumenten die mogelijk niet in confirmatieprocedures zijn opgenomen.

Waardering van financiële instrumenten

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Vereisten inzake financiële verslaggeving (Alinea 106-108);
- Het inschatten van het risico van een afwijking van materieel belang die betrekking heeft op waardering (Alinea 109-113);
- Significante risico's (Alinea 110-113);
- Het ontwikkelen van een controlebenadering (Alinea 114 en 115);

- Controleoverwegingen wanneer het management gebruik maakt van een externe bron met prijsinformatie (Alinea 116-120);
- Controleoverwegingen wanneer het management gebruik maakt van een model bij het schatten van reële waardes (Alinea 121-132);
- Evalueren of de door het management gehanteerde veronderstellingen redelijk zijn (Alinea 129-132);
- Controleoverwegingen wanneer de entiteit gebruik maakt van een door het management ingeschakelde deskundige (Alinea 133-135);
- Het ontwikkelen van een puntschatting of interval (Alinea 136 en 137).

Vereisten inzake financiële verslaggeving

106. **Getrouw-beeld-stelsels** inzake financiële verslaggeving maken vaak gebruik van reële-waarde hiërarchieën, zoals die bijvoorbeeld worden gebruikt in de IFRS en US GAAP. Dit houdt doorgaans in dat de hoeveelheid en de details van de vereiste toelichtingen toenemen naarmate het **niveau van waarderingsonzekerheid** toeneemt. Het onderscheid tussen de niveaus in de hiërarchie kan oordeelsvorming vereisen.
107. De accountant kan het nuttig achten om inzicht te verwerven in de wijze waarop de financiële instrumenten in relatie staan tot **de reële-waarde hiërarchie**. Het risico van een afwijking van materieel belang en het niveau van controlewerkzaamheden die moeten worden toegepast, nemen normaal gesproken toe naarmate het niveau van de waarderingsonzekerheid toeneemt. Het gebruik van niveau 3, en sommige niveau 2, inputs vanuit de reële-waarde hiërarchie kan een nuttige leidraad zijn voor het niveau van **waarderingonzekerheid**. Niveau 2 inputs variëren tussen die welke gemakkelijk worden verkregen en die welke dichterbij niveau 3 inputs liggen. De accountant evalueert beschikbare onderbouwende informatie. Hij heeft inzicht in zowel de reële-waarde hiërarchie als het risico van oneigenlijke beïnvloeding door het management in de indeling van financiële instrumenten in de reële-waarde hiërarchie van het management.
108. Overeenkomstig **Standaard 540**²⁴, neemt de accountant de beleidslijnen en methodologie van de entiteit inzake gegevens en veronderstellingen die worden gebruikt bij de **waarderingmethodologie** in overweging. In veel gevallen schrijft het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving geen waarderingsmethodologie voor. Wanneer dit het geval is, omvatten **aangelegenheden die relevant** kunnen zijn voor het inzicht van de accountant in de wijze waarop het management de financiële instrumenten waardeert onder andere:
- De vraag of het management een formeel waarderingsbeleid heeft en, zo ja, of de waarderingstechniek die voor een financieel instrument is gebruikt op passende wijze in overeenstemming met dat beleid is gedocumenteerd;
 - Welke modellen kunnen leiden tot het grootste risico van een afwijking van materieel belang;
 - Op welke wijze het management de complexiteit van de waardering van het financieel instrument in overweging heeft genomen bij het selecteren van een bepaalde waarderingstechniek;
 - De vraag of er een groter risico van materieel belang bestaat omdat het management intern een model heeft ontwikkeld dat bij het waarderen van een financieel instrument moet worden gebruikt of afwijkt van een waarderingstechniek die vaak wordt gebruikt bij het waarderen van een bepaald financieel instrument;
 - De vraag of het management gebruik heeft gemaakt van een externe bron met prijsinformatie;

²⁴ Standaard 540, alinea 8(c)

- De vraag of degenen die bij het ontwikkelen en toepassen van een waarderingstechniek betrokken zijn over de passende vaardigheden en deskundigheid beschikken om dat te doen, met inbegrip van de vraag of er van een door het management ingeschakelde deskundige gebruik is gemaakt; en
- De vraag of er aanwijzingen zijn van oneigenlijke beïnvloeding door het management bij het selecteren van de waarderingstechniek die moet worden gebruikt.

Het inschatten van het risico van een afwijking van materieel belang die betrekking heeft op waardering

109. Bij het **evalueren** of de **waarderingstechnieken** die door een entiteit worden gebruikt in de omstandigheden passend zijn, en of er **interne beheersingsmaatregelen** over waarderingstechnieken bestaan, kunnen de factoren die hierbij door de accountant in overweging worden genomen het volgende omvatten:
- Of de waarderingstechnieken vaker door andere marktpartijen worden gebruikt en eerder bewezen hebben een betrouwbare inschatting te geven van de prijzen die vanuit markttransacties zijn verkregen;
 - Of de waarderingstechnieken werken zoals beoogd is en of er geen fouten in hun opzet bestaan, in het bijzonder onder extreme omstandigheden, en of zij objectief gevalideerd zijn. Aanwijzingen van fouten omvatten inconsistente bewegingen in verhouding tot benchmarks;
 - De vraag of waarderingstechnieken rekening houden met de risico's die inherent zijn in de financiële instrumenten die worden gewaardeerd, met inbegrip van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en het eigen kredietrisico in het geval van waarderingstechnieken die worden gebruikt om financiële verplichtingen te waarderen;
 - Op welke wijze de waarderingstechnieken met de markt zijn gekalibreerd, met inbegrip van de gevoeligheid van de waarderingstechnieken voor wijzigingen in de variabelen;
 - De vraag of marktvariabelen en veronderstellingen consistent worden gebruikt en of nieuwe omstandigheden wijzigingen in de gebruikte waarderingstechnieken, marktvariabelen of veronderstellingen rechtvaardigen;
 - Of gevoeligheidsanalyses erop wijzen dat waarderingen, door slechts kleine of matige veranderingen in veronderstellingen, aanzienlijk zouden veranderen;
 - De organisatorische structuur, zoals het bestaan van een interne afdeling die verantwoordelijk is voor het ontwikkelen van modellen om bepaalde instrumenten te waarderen, in het bijzonder wanneer er niveau 3 inputs bij betrokken zijn. Bijvoorbeeld een functie die modellen ontwikkelt voor de prijsstelling van transacties is minder objectief dan een functie die op functioneel en organisatorisch gebied afgescheiden is van de frontoffice; en
 - De deskundigheid en objectiviteit van degenen die verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling en toepassing van de waarderingstechnieken, met inbegrip van de relatieve ervaring van het management met bepaalde modellen die net nieuw ontwikkeld kunnen zijn.

De accountant (of de door de accountant ingeschakelde deskundige) kan tevens onafhankelijk één of meerdere waarderingstechnieken ontwikkelen om de output hiervan te vergelijken met die van de waarderingstechnieken die door het management worden gebruikt.

Significante risico's

110. Het risico-inschattingsproces van de accountant kan ertoe leiden dat de accountant één of meerdere **significante risico's** die verband houden met de waardering van financiële instrumenten onderkent. Dit is mogelijk wanneer er sprake is van één of meer van de onderstaande omstandigheden:

- Een grote mate van waarderingsonzekerheid van financiële instrumenten (bijvoorbeeld die met niet-waarneembare inputs).²⁵
- Gebrek aan voldoende onderbouwende informatie om de waardering van het management van zijn financiële instrumenten te ondersteunen.
- Gebrek aan inzicht bij het management in zijn financiële instrumenten of de deskundigheid die noodzakelijk is om dergelijke instrumenten op passende wijze te waarderen, met inbegrip van het vermogen om te bepalen of er aanpassingen aan de waardering nodig zijn.
- Het gebrek aan inzicht bij het management in ingewikkelde vereisten van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving die verband houden met de waardebeoordeling en toelichting van financiële instrumenten. En het onvermogen van het management om de vereiste inschattingen te maken om die vereisten op behoorlijke wijze toe te passen.
- Het belang van de aanpassingen aan de waardering die gemaakt zijn aan outputs van de waarderingstechniek wanneer het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving dergelijke aanpassingen vereist of toestaat.

111. Voor schattingen die leiden tot significante risico's is, naast andere gegevensgerichte werkzaamheden die worden uitgevoerd om te voldoen aan de vereisten van **Standaard 330**, op grond van **Standaard 540**²⁶ van de accountant vereist het volgende te evalueren:

- a) De wijze waarop het management alternatieve veronderstellingen of uitkomsten in overweging heeft genomen, en waarom het deze heeft verworpen. Of de wijze waarop het management anderszins heeft ingespeeld op de waarderingsonzekerheid bij het maken van een inschatting;
- b) De vraag of de significante veronderstellingen die door het management worden gebruikt redelijk zijn; en
- c) De intentie van het management om specifieke handelswijzen te hanteren en de mogelijkheid om dit te doen. Dit in het geval waar dit voor de redelijkheid van de significante veronderstellingen die door het management worden gebruikt of de passende toepassing van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving relevant is.

112. Naargelang **markten inactief** worden, kan de wijziging in omstandigheden leiden tot een verschuiving van waardering middels de marktprijs naar waardering middels een model. Dit kan ook leiden tot een verschuiving van het ene model naar het andere. Het reageren op veranderingen in marktomstandigheden kan moeilijk zijn als het management geen bestaande beleidslijnen heeft voordat deze veranderingen plaatsvinden. Het is tevens mogelijk dat het management niet over de noodzakelijke deskundigheid beschikt om snel een model te kunnen ontwikkelen, of om de waarderingstechniek te ontwikkelen die in de omstandigheden passend kan zijn. Zelfs wanneer waarderingstechnieken consistent worden gebruikt, bestaat er de noodzaak dat het management de voortdurende geschiktheid evalueert van de waarderingstechnieken en veronderstellingen die voor de waardering van financiële instrumenten worden gebruikt. Daarnaast kunnen waarderingstechnieken zijn geselecteerd in tijden dat redelijke marktinformatie beschikbaar was, maar kunnen deze geen redelijke waarderingsverschaffen in tijden van niet-voorzien stress.

²⁵ Waar de accountant bepaalt dat de hoge schattingonzekerheid gerelateerd aan de waardering van ingewikkelde financiële instrumenten tot een significant risico leidt, vereist Standaard 540 van de accountant dat hij gegevensgerichte werkzaamheden uitvoert en het adequaat zijn van de toelichting op hun schattingonzekerheid evalueert. Zie Standaard 540, alinea's 11, 15 en 20.

²⁶ Standaard 540, alinea 15(a)-(b)

113. De vatbaarheid voor, opzettelijke of onopzettelijke, **oneigenlijke beïnvloeding door het management** neemt toe in met de **subjectiviteit** van de waardering en de mate van **waarderingonzekerheid**. Het management kan bijvoorbeeld ertoe neigen veronderstellingen of gegevens inzake een waarneembare markt te negeren. In plaats daarvan kan het management zijn eigen intern-ontwikkelde model te gebruiken als dat model tot meer gunstige resultaten leidt. Zelfs zonder een frauduleuze bedoeling kan er een natuurlijke verleiding bestaan om oordelen oneigenlijk te beïnvloeden. Dit kan dan gebeuren in de richting van het meest gunstige eind van wat een breed spectrum kan zijn, in plaats van het punt in het spectrum dat kan worden verondersteld het best overeen te komen met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving. Het veranderen van de waarderingstechniek tussen verslagperiodes zonder een duidelijke en geschikte reden om dit te doen, kan tevens een aanwijzing zijn van oneigenlijke beïnvloeding door het management. Een bepaalde vorm van oneigenlijke beïnvloeding door het management is inherent aan subjectieve beslissingen die verband houden met de waardering van financiële instrumenten. Toch is oneigenlijke beïnvloeding door het management frauduleus van aard wanneer de intentie bestaat om te misleiden.

Het ontwikkelen van een controlebenadering

114. Bij het toetsen van de wijze waarop het management het financiële instrument waardeert en bij het inspelen op de ingeschatte risico's van een afwijking van materieel belang overeenkomstig **Standaard 540**²⁷, onderneemt de accountant één of meer van de volgende werkzaamheden, waarbij hij rekening houdt met de **aard van de schattingen**:
- Het toetsen van hoe het management de schatting heeft gemaakt en het toetsen van de gegevens waarop de schatting is gebaseerd (met inbegrip van waarderingstechnieken die door de entiteit zijn gebruikt bij haar waarderingen).
 - Het toetsen van de werking van de interne beheersingsmaatregelen over de wijze waarop het management de schatting heeft gemaakt, samen met geschikte gegevensgerichte werkzaamheden.
 - Het ontwikkelen van een puntschatting of een interval om de puntschatting van het management te evalueren.
 - Bepalen of gebeurtenissen die zich voordoen tot aan de datum van de controleverklaring controle-informatie verschaffen met betrekking tot de schatting.

Veel accountants vinden dat een combinatie van toetsen hoe het management het financiële instrument heeft gewaardeerd, de gegevens waarop dit is gebaseerd, en het toetsen van de werking van interne beheersingsmaatregelen een effectieve en efficiënte controlebenadering zal zijn. Terwijl gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode enige onderbouwende informatie kunnen verschaffen over de waardering van financiële instrumenten, kan het noodzakelijk zijn dat andere factoren in overweging worden genomen om in te spelen op eventuele veranderingen in marktomstandigheden na de balansdatum.²⁸ Indien de accountant niet in staat is om te toetsen hoe het management de schatting heeft gemaakt, kan de accountant ervoor kiezen een puntschatting of een interval te ontwikkelen.

115. Zoals in Sectie I wordt beschreven, kan het **management** de volgende acties ondernemen om de **reële waarde** van financiële instrumenten in te schatten:

- Informatie uit externe bronnen met prijsinformatie gebruiken;

²⁷ Standaard 540, alinea's 12-14

²⁸ Alinea's A63-A66 van Standaard 540 geven voorbeelden van bepaalde factoren die relevant kunnen zijn.

- Gegevens verzamelen om hun eigen schatting te ontwikkelen waarbij gebruik wordt gemaakt van verschillende technieken, met inbegrip van modellen; en
- Een deskundige de opdracht geven om een schatting te ontwikkelen.

Het management kan vaak gebruikmaken van een combinatie van deze benaderingen. Het management kan bijvoorbeeld een eigen waarderingsproces hebben, maar gebruikmaken van externe bronnen met prijsinformatie om hun eigen waarden te bevestigen.

Controleoverwegingen wanneer het management gebruik maakt van een externe bron met prijsinformatie

116. Het management kan bij het waarderen van de financiële instrumenten van de entiteit gebruik maken van een **externe bron** met prijsinformatie, zoals een pricing-service of een broker. Inzicht in de wijze waarop het management gebruik maakt van de informatie en hoe de pricing-service werkt, vormt voor de accountant een hulpmiddel bij het bepalen van de aard en omvang van de noodzakelijke controlewerkzaamheden.
117. De volgende aangelegenheden kunnen relevant zijn wanneer het **management** gebruik maakt van een **externe bron** met prijsinformatie:
- *Het soort externe bron met prijsinformatie* - Sommige externe bronnen met prijsinformatie stellen over hun proces meer informatie beschikbaar. Een pricing-service verschaft vaak informatie over haar methodologie, veronderstellingen en gegevens bij het waarderen van financiële instrumenten op het niveau van een activaklasse. Daarentegen verschaffen brokers vaak geen, of slechts beperkte, informatie over de inputs en veronderstellingen bij het ontwikkelen van de quote.
 - *De aard van de gebruikte inputs en de complexiteit van de waarderingstechniek* - De betrouwbaarheid van prijzen van externe bronnen met prijsinformatie varieert afhankelijk van de waarneembaarheid van inputs (en, daarom, het niveau van inputs in de reële-waarde hiërarchie) en de complexiteit van de methodologie voor het waarderen van een specifiek effect of een activaklasse. De betrouwbaarheid van een prijs van een investering in een eigen vermogensinstrument dat in een liquide markt actief verhandeld wordt is hoger dan die van een bedrijfsobligatie die niet op de waarderingsdatum verhandeld is. Deze is dan weer betrouwbaarder dan die van een asset-backed security die wordt gewaardeerd door gebruik te maken van een discounted cash flow model.
 - *De reputatie en ervaring van de externe bron met prijsinformatie* - Een externe bron met prijsinformatie kan bijvoorbeeld ervaring hebben met een bepaald soort financieel instrument, en als zodanig worden erkend. De bron heeft echter mogelijk niet evenredige ervaring met andere soorten financiële instrumenten. De eerdere ervaring van de accountant met de externe bron met prijsinformatie kan in dit opzicht ook relevant zijn.
 - *De objectiviteit van de externe bron met prijsinformatie* – De prijs kan mogelijk niet betrouwbaar zijn. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als een prijs door het management is verkregen van een tegenpartij, zoals een broker die het financieel instrument aan de entiteit heeft verkocht, of van een entiteit die een hechte relatie heeft met de entiteit die wordt gecontroleerd.
 - *De interne beheersingsmaatregelen van de entiteit over het gebruik van externe bronnen met prijsinformatie* - De mate waarin het management interne beheersingsmaatregelen heeft om de betrouwbaarheid van informatie van de externe bron met prijsinformatie in te schatten, beïnvloedt de betrouwbaarheid van de schatting tegen reële waarde. Het management kan bijvoorbeeld interne beheersingsmaatregelen hebben om:

- Het gebruik van de externe bron met prijsinformatie te beoordelen en goed te keuren, met inbegrip van het in overweging nemen van de reputatie, ervaring en objectiviteit van de externe bron met prijsinformatie.
 - De volledigheid, de relevantie en het accuraat zijn van de prijzen en de prijsgerelateerde gegevens te bepalen.
 - *De interne beheersingsmaatregelen van de externe bron met prijsinformatie* - De interne beheersingsmaatregelen en processen met betrekking tot waarderingen voor de activaklassen die voor de accountant van belang zijn. Een externe bron met prijsinformatie kan bijvoorbeeld sluitende interne beheersingsmaatregelen hebben rond de wijze waarop prijzen worden ontwikkeld, met inbegrip van het gebruik van een geformaliseerd proces voor cliënten, zowel voor in- als verkoop. Het gaat hierbij om vraagtekens te zetten bij de prijzen die van de pricing-service zijn ontvangen, wanneer deze door gepaste onderbouwende informatie worden ondersteund. Dit kan een externe bron met prijsinformatie in staat stellen om de prijzen doorlopend te corrigeren om de informatie die voor marktpartijen beschikbaar is beter ten volle weer te geven.
118. **Mogelijke benaderingen** om onderbouwende informatie met betrekking tot informatie van **externe bronnen** met prijsinformatie te verzamelen, kunnen de volgende omvatten:
- Voor niveau 1 inputs, het vergelijken van de informatie van externe bronnen met prijsinformatie met waarneembare marktprijzen.
 - Het beoordelen van toelichtingen die door externe bronnen met prijsinformatie worden verschaft over hun interne beheersingsmaatregelen en processen, hun waarderingstechnieken, inputs en veronderstellingen.
 - Het toetsen van interne beheersingsmaatregelen die het management heeft om de betrouwbaarheid van informatie afkomstig van externe bronnen met prijsinformatie te beoordelen.
 - Het uitvoeren van werkzaamheden bij de externe bron met prijsinformatie om de interne beheersingsmaatregelen en processen, waarderingstechnieken, inputs en gebruikte veronderstellingen die voor activaklassen of specifieke financiële instrumenten van belang zijn, te begrijpen en te toetsen.
 - Evalueren of de van de externe bronnen met prijsinformatie verkregen prijzen redelijk zijn in relatie tot de prijzen die van andere externe bronnen met prijsinformatie zijn verkregen, de schatting van de entiteit of de schatting van de accountant zelf.
 - Evalueren van de redelijkheid van de waarderingstechnieken, veronderstellingen en inputs.
 - Het ontwikkelen van een puntschatting of een interval voor bepaalde financiële instrumenten die door de externe bron met prijsinformatie zijn gewaardeerd en het evalueren of de resultaten binnen een redelijk interval van elkaar liggen.
 - Het verkrijgen van een rapport van de accountant van een serviceorganisatie dat de interne beheersingsmaatregelen over het valideren van de prijzen omvat.²⁹
119. Het verkrijgen van prijzen van **meerdere externe bronnen** met prijsinformatie kan tevens nuttige informatie verschaffen over de waarderingonzekerheid. Ver uiteenlopende prijzen kunnen wijzen op een grotere waarderingonzekerheid. Dit kan een indicatie

²⁹ Sommige pricing-services kunnen rapporten verschaffen voor gebruikers van hun gegevens om hun interne beheersingsmaatregelen over prijsinformatie-gegevens te verklaren, dat wil zeggen, een rapport dat overeenkomstig International Standard on Assurance Engagements (ISAE) 3402, *Assurance-rapporten betreffende interne beheersingsmaatregelen bij een serviceorganisatie* is opgesteld. Het management kan een dergelijk rapport vereisen, en de accountant kan overwegen dit te verkrijgen. Hij kan dit doen om inzicht te ontwikkelen in de wijze waarop gegevens worden opgesteld en om te kunnen evalueren of op de interne beheersingsmaatregelen bij een service-organisatie kan worden vertrouwd.

zijn dat het financieel instrument gevoelig is voor kleine veranderingen in gegevens en veronderstellingen. Dicht bij elkaar liggende prijzen kunnen wijzen op een kleinere waarderingsonzekerheid. Dit kan een indicatie zijn van minder gevoeligheid voor veranderingen in gegevens en veronderstellingen. Het verkrijgen van prijzen van meerdere externe bronnen met prijsinformatie kan nuttig zijn. Toch is het onwaarschijnlijk dat dit op zichzelf voldoende en geschikte controle-informatie verschaft bij het in overweging nemen van voornamelijk financiële instrumenten die inputs hebben op niveau 2 of 3 van de reële-waarde hiërarchie. De reden daarvan is dat:

- a) Wat meerdere bronnen van prijsinformatie lijken te zijn, gebruik kunnen maken van dezelfde onderliggende bron met prijsinformatie; en
- b) Inzicht in de inputs die door de externe bron met prijsinformatie bij het bepalen van de prijs worden gebruikt, noodzakelijk kan zijn om het financieel instrument in de reële-waarde hiërarchie in te delen.

120. In sommige situaties is de accountant mogelijk **niet in staat om inzicht te verwerven** in het proces dat gehanteerd wordt om de prijs te genereren. Dit is inclusief eventuele interne beheersingsmaatregelen over het proces om de betrouwbaarheid van de prijs vast te stellen. Hij heeft mogelijk geen toegang tot het model, met inbegrip van de veronderstellingen en andere inputs die worden gebruikt. In dergelijke gevallen kan de accountant beslissen een **puntschatting** of een **interval** te ontwikkelen om de puntschatting van het management bij het inspelen op het ingeschatte risico te evalueren.

Controleoverwegingen wanneer het management gebruik maakt van een model bij het schatten van reële waarden

121. Alinea 13(b) van **Standaard 540** vereist van de accountant, indien hij het proces voor het maken van de schatting door het management toetst, om te evalueren of de **waarderingmethode** die gebruikt is in de omstandigheden passend is. Tevens is vereist om te evalueren of de **veronderstellingen** die door het management gebruikt zijn in het licht van de waarderingsdoelstellingen van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving passend zijn.
122. **Modellen** worden vaak gebruikt om financiële instrumenten te waarderen, in het bijzonder wanneer er gebruik wordt gemaakt van inputs op **niveau 2 en 3** van de reële-waarde hiërarchie. Dit gebeurt zowel indien het management van een externe bron met prijsinformatie gebruik heeft gemaakt als wanneer het zijn eigen waardering uitvoert. Bij het bepalen van de aard, timing en omvang van de controlewerkzaamheden voor modellen kan de accountant de in het model gebruikte methodologie, veronderstellingen en gegevens in overweging nemen. Bij het in overweging nemen van complexere financiële instrumenten zoals die welke gebruik maken van niveau 3 inputs kan het toetsen van alle drie een bruikbare bron van controle-informatie zijn. Controle-informatie die is verkregen door de aandacht te richten op de veronderstellingen en gegevens die in het model worden gebruikt, kan een beter bruikbare bron voor onderbouwende informatie zijn. Dit is het geval als het model zowel eenvoudig is, als algemeen geaccepteerd zoals sommige berekeningen voor obligatieprijzen.
123. Het **toetsen** van een model kan door **twee hoofdbenaderingen** tot stand worden gebracht:
- a) De accountant kan het model van het management toetsen door de geschiktheid van het model dat door het management wordt gebruikt, de redelijkheid van de veronderstelling en gegevens die zijn gebruikt en de mathematische juistheid in overweging te nemen; of

- b) De accountant kan zijn eigen schatting ontwikkelen en vervolgens de waardering van de accountant met die van de entiteit vergelijken.
124. Waar de **waardering** van financiële instrumenten gebaseerd is op **niet-waarneembare inputs** (d.w.z. niveau 3 inputs), omvatten de aangelegenheden die de accountant in overweging neemt bijvoorbeeld hoe het management het volgende ondersteunt:
- De onderkenning van en de kenmerken van voor het financieel instrument relevante marktpartijen.
 - Hoe niet-waarneembare inputs bij de eerste verwerking worden bepaald.
 - Aanpassingen die het management heeft gemaakt op zijn eigen veronderstellingen om zijn visie weer te geven op veronderstellingen die marktpartijen zouden hanteren.
 - De vraag of het de beste informatie heeft verwerkt die in de omstandigheden beschikbaar is.
 - Voor zover van toepassing, hoe zijn veronderstellingen rekening hebben gehouden met vergelijkbare transacties.
 - Een gevoeligheidsanalyse van modellen wanneer er van niet-waarneembare inputs gebruik is gemaakt en de vraag of er aanpassingen zijn gemaakt om in te spelen op waarderingonzekerheid.
125. Daarnaast heeft de accountant sectorkennis, kennis van markttrends, inzicht in de waarderingen van andere entiteiten (daarbij rekening houdende met geheimhouding) en andere relevante prijsindicatoren. Dit kan een **bron van informatie** zijn voor de accountant bij het testen van de waarderingen en de overweging of de waarderingen over het geheel genomen redelijk zijn. Als de waarderingen veelal overduidelijk agressief of conservatief lijken te zijn, kan dit een **aanwijzing** zijn van mogelijke oneigenlijke beïnvloeding door het management.
126. Waar er sprake is van een **gebrek** aan waarneembare externe onderbouwende informatie, is het in het bijzonder van belang dat **degenen belast met governance** op passende wijze betrokken zijn. Dit is nodig om de **subjectiviteit** van de waarderingen van het management en de onderbouwende informatie die is verkregen om deze waarderingen te ondersteunen te begrijpen. In dergelijke gevallen kan het voor de accountant noodzakelijk zijn om te evalueren of er een grondige beoordeling en overweging van de issues heeft plaatsgevonden, inclusief eventuele documentatie, op alle gepaste managementniveaus binnen de entiteit met inbegrip van degenen belast met governance.
127. Wanneer markten inactief of ontwricht worden, of wanneer inputs niet-waarneembaar zijn, kunnen waarderingen van het management meer een kwestie van **oordeelsvorming** zijn en minder verifieerbaar zijn. Als resultaat zijn zij **minder betrouwbaar**. In dergelijke gevallen kan de accountant het model toetsen middels een combinatie van het toetsen van interne beheersingsmaatregelen die door de entiteit worden uitgevoerd en het toetsen van de veronderstellingen en de gegevens die in het model worden gebruikt³⁰. Hij doet dit door het evalueren van de opzet en werking van het model. Ook vergelijkt hij de output van het model met een puntschatting of interval die door de accountant is ontwikkeld of met andere externe waarderingstechnieken.

³⁰ Standaard 540, alinea 13(d) beschrijft vereisten wanneer de accountant een interval ontwikkelt om een puntschatting van het management te evalueren. Waarderingstechnieken die door derden zijn ontwikkeld en die door de accountant worden gebruikt kunnen in sommige omstandigheden worden gezien als het werk van een door de accountant ingeschakelde deskundige. Zij zijn dan onderhevig aan de vereisten in Standaard 620.

128. De accountant **toetst de inputs** die in de waarderingsmethodologie van een entiteit worden gebruikt,³¹ bijvoorbeeld waar dergelijke inputs bijvoorbeeld in de reële-waarde hiërarchie worden ingedeeld. Het is waarschijnlijk dat de accountant dan tevens controle-informatie zal verkrijgen om de toelichtingen die door het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving zijn vereist, te ondersteunen. De accountant voert bijvoorbeeld gegevensgerichte werkzaamheden uit om te evalueren of de inputs die zijn gebruikt in de waarderings-techniek van een entiteit (d.w.z. niveau 1, niveau 2 en niveau 3 inputs) passend zijn, en hij toetst een gevoeligheidsanalyse van een entiteit. Deze werkzaamheden zullen relevant zijn voor de evaluatie door de accountant van de vraag of de toelichtingen een getrouwe weergave bereiken.

Evalueren of de door het management gehanteerde veronderstellingen redelijk zijn

129. Een veronderstelling die in een model wordt gebruikt, kan geacht worden significant te zijn indien een redelijke variatie in de veronderstelling een effect van materieel belang zou hebben op de waardebepaling van het financieel instrument.³² Het management kan alternatieve veronderstellingen of uitkomsten in overweging hebben genomen door een **gevoeligheidsanalyse** uit te voeren. De mate van subjectiviteit die gepaard gaat met veronderstellingen beïnvloedt de mate van waarderingonzekerheid. Dit kan ertoe leiden dat de accountant concludeert dat er een significant risico bestaat, bijvoorbeeld in het geval van niveau 3 inputs.
130. Controlewerkzaamheden om de **veronderstellingen** die door het management worden gebruikt te **toetsen**, met inbegrip van die veronderstellingen die als inputs voor modellen worden gebruikt, kunnen het evalueren van het volgende omvatten:
- De vraag of, en zo ja, hoe het management markt-inputs in de ontwikkeling van veronderstellingen heeft verwerkt. Het heeft namelijk doorgaans de voorkeur om het gebruik van relevante waarneembare inputs te maximaliseren en niet-waarneembare inputs te minimaliseren;
 - De vraag of de veronderstellingen consistent zijn met waarneembare marktomstandigheden en de kenmerken van het financieel actief of het financieel passief;
 - De vraag of de bronnen van veronderstellingen van marktpartijen relevant en betrouwbaar zijn. En de vraag hoe het management de veronderstellingen heeft geselecteerd die moeten worden gebruikt wanneer een aantal verschillende veronderstellingen in de markt bestaan; en
 - Of gevoeligheidsanalyses erop wijzen dat waarderingen door slechts kleine of gemiddelde veranderingen in veronderstellingen aanzienlijk zouden veranderen.
- Zie alinea's A77 tot A83 van Standaard 540 voor verdere overwegingen met betrekking tot het evalueren van de veronderstellingen die door het management worden gebruikt.
131. De overweging door de accountant van oordeelsvormingen over de **toekomst** is gebaseerd op informatie die beschikbaar is op het tijdstip dat het oordeel werd gevormd. Gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode kunnen resulteren in uitkomsten die niet consistent zijn met oordelen die redelijk waren, toen zij werden gevormd.
132. In sommige gevallen kan de disconteringsfactor in een contante waardeberekening worden aangepast om de onzekerheden in de waardering te verwerken in plaats van

³¹ Zie, bijvoorbeeld, alinea 15 van Standaard 540 voor vereisten met betrekking tot de evaluatie van de accountant van de veronderstelling van het management met betrekking tot significante risico's.

³² Zie Standaard 540, alinea A107

iedere veronderstelling aan te passen. In dergelijke gevallen kunnen de werkzaamheden van de accountant zich richten op de **disconteringsfactor**. Hij kan naar een waarneembare handelstransactie voor een soortgelijk effect kijken om de disconteringsfactoren die worden gebruikt te vergelijken. Hij kan ook een onafhankelijk model ontwikkelen om de disconteringsfactor te berekenen en die te vergelijken met die welke door het management wordt gebruikt.

Controleoverwegingen wanneer de entiteit gebruik maakt van een door het management ingeschakelde deskundige

133. Zoals wordt besproken in Sectie I kan het management een waarderingsdeskundige de opdracht geven om sommige of al hun effecten te waarderen. Dergelijke **deskundigen** kunnen brokers zijn, investment bankers, pricing-services die tevens specialistische waarderingsdiensten verlenen, of andere gespecialiseerde waarderingskantoren.
134. **Alinea 8 van Standaard 500** bevat vereisten voor de accountant bij het evalueren van onderbouwende informatie van een deskundige die van het management een opdracht heeft gekregen. De omvang van de werkzaamheden van de accountant met betrekking tot een door het management ingeschakelde deskundige en de werkzaamheden van die deskundige zijn afhankelijk van de significantie van de werkzaamheden van die deskundige voor de doeleinden van de accountant. Het evalueren van de geschiktheid van de werkzaamheden van de door het management ingeschakelde deskundige vormt voor de accountant een hulpmiddel bij het inschatten van de vraag of de prijzen of waarderingen die door een door het management ingeschakelde deskundige worden geleverd, voldoende en geschikte controle-informatie verschaffen om de waarderingen te ondersteunen. **Voorbeelden van de werkzaamheden** die de accountant zou kunnen uitvoeren, omvatten:
- Het evalueren van de competentie, de deskundigheid en de vaardigheden van de door het management ingeschakelde deskundige, zoals: hun relatie met de entiteit; hun reputatie en aanzien in de markt; hun ervaring met de specifieke soorten instrumenten; en hun inzicht in het relevante stelsel inzake financiële verslaggeving dat op de waarderingen van toepassing is;
 - Het verwerven van inzicht in de werkzaamheden van de door het management ingeschakelde deskundige, door bijvoorbeeld de geschiktheid van de waarderingstechniek(en) die is/zijn gebruikt en de belangrijke marktvariabelen en -veronderstellingen die bij de waarderingstechniek(en) worden gebruikt, te beoordelen;
 - Het evalueren van de geschiktheid van de werkzaamheden van die deskundige als controle-informatie. Hier ligt de aandacht op de geschiktheid van de werkzaamheden van die deskundige op het niveau van het afzonderlijke financiële instrument. Het kan voor een steekproef van de relevante instrumenten passend zijn om onafhankelijk een schatting te ontwikkelen (zie alinea's 136 en 137 voor het ontwikkelen van een puntschatting of een interval). Hierbij wordt gebruik gemaakt van andere gegevens en veronderstellingen. Vervolgens wordt schatting vergeleken met die van de door het management ingeschakelde deskundige; en
 - Overige werkzaamheden kunnen het volgende omvatten:
 - Het modelleren van andere veronderstellingen om in een ander model veronderstellingen af te leiden en vervolgens de redelijkheid van die afgeleide veronderstellingen in overweging te nemen.
 - Het vergelijken van puntschattingen van het management met de puntschattingen van de accountant om te kunnen bepalen of de schattingen van het management consistent hoger of lager zijn.

135. **Veronderstellingen** kunnen door een door het management ingeschakelde deskundige zijn gemaakt of onderkend om voor het management een hulpmiddel te vormen bij het waarderen van zijn financiële instrumenten. Dergelijke veronderstellingen worden, wanneer zij door het management worden gebruikt, veronderstellingen van het management die de accountant op dezelfde wijze als de overige veronderstellingen van het management in overweging moet nemen.

Het ontwikkelen van een puntschatting of interval

136. Een accountant kan een waarderingstechniek ontwikkelen en de in de waarderingstechniek gebruikte inputs en veronderstellingen aanpassen om een interval te ontwikkelen. Hij kan dit gebruiken bij het evalueren van de redelijkheid van de waardering door het management. Alinea's 106 t/m 135 van deze handreiking kunnen voor de accountant een hulpmiddel vormen bij het ontwikkelen van een puntschatting of interval. De accountant kan gebruik maken van veronderstellingen, of van methodologieën die **anders** zijn dan die van het management. Dan dient de accountant overeenkomstig Standaard 540³³ **inzicht** te verwerven in de veronderstellingen of methodologieën van het management. Dit inzicht dient voldoende te zijn om vast te stellen dat het interval van de accountant rekening houdt met de relevante **variabelen** en om eventuele significante **verschillen** met de waardering van het management te evalueren. De accountant kan het nuttig achten om de werkzaamheden van een door de accountant ingeschakelde deskundige te gebruiken om de redelijkheid van de waardering door het management te evalueren.
137. In sommige gevallen kan de accountant concluderen dat er **geen voldoende en geschikte onderbouwende informatie** kan worden verkregen vanuit de pogingen van de accountant om inzicht te verwerven in de veronderstellingen of methodologie van het management. Bijvoorbeeld wanneer een externe bron met prijsinformatie gebruik maakt van intern ontwikkelde modellen en software en geen toegang verleent tot relevante informatie. In dergelijke gevallen is de accountant mogelijk niet in staat om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen over de waardering. Dit is het geval als de accountant niet in staat is om overige werkzaamheden uit te voeren om in te spelen op de risico's van afwijkingen van materieel belang, zoals het ontwikkelen van een puntschatting of een interval om de puntschatting van het management te evalueren.³⁴ **Standaard 705**³⁵ beschrijft de implicaties van het niet in staat zijn van de accountant om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen.

De presentatie en de toelichting van financiële instrumenten

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Toelichting op het onderwerp en verwijzing naar Standaard 200 (Alinea 138 en 139);
- Werkzaamheden met betrekking tot de presentatie en de toelichting van financiële instrumenten (Alinea 140-141).

138. De verantwoordelijkheden van het management omvatten het opstellen van de financiële overzichten in overeenstemming met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving.³⁶ Stelsels inzake financiële verslaggeving vereisen vaak toelichtingen in de financiële overzichten om de gebruikers van de financiële overzichten in staat te stellen zinvolle inschattingen te maken van de effecten van de activiteiten in financiële instrumenten van de entiteit. Dit is inclusief de risico's en onzekerheden die met deze financiële instrumenten gepaard gaan. **Het belang van toelichtingen** met

³³ Standaard 540, alinea 13(c)

³⁴ Standaard 540, alinea 13(d)

³⁵ Standaard 705, *Aanpassingen van het oordeel in de controleverklaring van de onafhankelijke accountant*

³⁶ Zie alinea's 4 en A2 van Standaard 200.

betrekking tot de grondslag van de waardebepaling neemt toe naarmate de waarde-ringsonzekerheid van de financiële instrumenten toeneemt. Dit wordt ook beïnvloed door het niveau van de reële-waarde hiërarchie.

139. Bij het duidelijk maken dat de **financiële overzichten** in overeenstemming zijn met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving, doet het management expliciet of impliciet beweringen met betrekking tot de presentatie en toelichting van de diverse elementen van financiële overzichten en van de toelichtingen daarop. **Beweringen** over de presentatie en over de toelichting omvatten:
- a) Het vóórkomen en rechten en verplichtingen - toegelichte gebeurtenissen, transac-ties en overige aangelegenheden hebben inderdaad plaatsgevonden en hebben betrekking op de entiteit.
 - b) Volledigheid - alle toelichtingen die in de financiële overzichten dienen te worden opgenomen zijn ook opgenomen.
 - c) Rubricering en begrijpelijkheid - de financiële informatie is op passende wijze ge-presenteerd en beschreven en de toelichtingen worden duidelijk tot uitdrukking gebracht.
 - d) Het accuraat zijn en waardering - de financiële en overige informatie is op getrou-we wijze en voor de passende bedragen toegelicht.

De werkzaamheden van de accountant rondom het controleren van toelichtingen zijn met het oog op deze beweringen bepaald.

Werkzaamheden met betrekking tot de presentatie en de toelichting van financiële instru- menten

140. Met betrekking tot de presentatie en de toelichtingen van financiële instrumenten om-vatten **gebieden van specifiek belang** de volgende:
- Stelsels inzake financiële verslaggeving vereisen doorgaans aanvullende toelichtin-gen met betrekking tot schattingen, en gerelateerde risico's en onzekerheden, om ac-tiva, passiva, inkomsten en uitgaven aan te vullen en te verklaren. Het kan nodig zijn dat de accountant zijn aandacht op de toelichtingen met betrekking tot risico's en ge-voeligheidsanalyse richt. Informatie die tijdens de risico-inschattingswerkzaamheden van de accountant en het toetsen van interne beheersingsactiviteiten is verkregen kan onderbouwende informatie verschaffen. De accountant kan daaruit concluderen of de in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen overeenkomen met de vereisten van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving, bij-voorbeeld over:
 - De doelstellingen en strategieën van de entiteit voor het gebruiken van financiële instrumenten, met inbegrip van de vermelde grondslagen voor financiële verslag-geving van de entiteit;
 - Het interne beheersingsstelsel van de entiteit voor het beheersen van de risico's die gepaard gaan met financiële instrumenten; en
 - De risico's en onzekerheden die met de financiële instrumenten gepaard gaan.
 - Informatie kan uit systemen buiten de traditionele systemen inzake financiële ver-slaggeving komen, zoals risicosystemen. Voorbeelden van werkzaamheden die de accountant kan verkiezen uit te voeren bij het inspelen op ingeschatte risico's in rela-tie tot toelichtingen omvatten het toetsen van:
 - Het proces dat gebruikt wordt om de toegelichte informatie af te leiden; en
 - De werking van de interne beheersingsmaatregelen over de gegevens die ge-bruikt zijn bij het opstellen van de toelichtingen.

- Met betrekking tot schattingen die een significant risico³⁷ vormen, zelfs wanneer de toelichtingen overeenkomen met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving, kan de accountant concluderen dat het toelichten van schattingsonzekerheid in het licht van de omstandigheden en de daarbij betrokken feiten inadequaaf is. Daarom kan het systeem geen getrouwe weergave bereiken. **Standaard 705** verschaft toelichtingen voor de implicaties voor het oordeel van de accountant wanneer de accountant ervan uitgaat dat de toelichtingen in de financiële overzichten van het management niet adequaat of zelfs misleidend zijn.
- Accountants kunnen tevens overwegen of de toelichtingen volledig en begrijpelijk zijn. Alle relevante informatie kan bijvoorbeeld zijn opgenomen in de financiële overzichten (of bijgevoegde rapportages). Deze kan echter onvoldoende coherent zijn om gebruikers van de financiële overzichten in staat te stellen inzicht te verwerven in de positie. Of er kan onvoldoende kwalitatieve toelichting zijn om context te verschaffen voor de in de financiële overzichten vastgelegde bedragen. Zelfs wanneer de entiteit bijvoorbeeld toelichtingen betreffende een gevoeligheidsanalyse heeft opgenomen, kan de toelichting de risico's en onzekerheden die zich voor kunnen doen niet volledig beschrijven. Dit is mogelijk vanwege wijzigingen in waardering, mogelijke effecten op schuldconvenanten, vereisten inzake onderpand en de liquiditeit van de entiteit. **Standaard 260**,³⁸ bevat vereisten en toelichtingen betreffende het communiceren met degenen belast met governance. Dit omvat de visies van de accountant op significante kwalitatieve aspecten van de verslaggevingspraktijken van de entiteit, met inbegrip van grondslagen voor de financiële verslaggeving, schattingen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.

141. Het beschouwen van de **juistheid van de presentatie**, bijvoorbeeld van korte-termijn en lange-termijn rubricering, bij het gegevensgericht toetsen van financiële instrumenten is relevant voor de evaluatie van de accountant van de presentatie en de toelichting.

Overige relevante controleoverwegingen

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Schriftelijke bevestigingen (Alinea 142);
- Communicatie met degenen belast met governance en anderen (Alinea 143 en 145);
- Communicatie met toezichthouders en anderen (Alinea 145).

Schriftelijke bevestigingen

142. **Standaard 540** vereist van de accountant om **schriftelijke bevestigingen** te verkrijgen van het management en, waar van toepassing, degenen belast met governance, over de vraag of zij ervan uitgaan dat de significante veronderstellingen die gemaakt zijn bij het maken van schattingen redelijk zijn.³⁹ **Standaard 580**⁴⁰ vereist **aanvullende** schriftelijke bevestigingen. Dit is vereist als de accountant vaststelt dat het noodzakelijk

³⁷ Standaard 54, alinea 20, vereist van de accountant om verdere werkzaamheden uit te voeren betreffende toelichtingen in relatie tot schattingen die tot significante risico's leiden. Dit is om het adequaat zijn van de toelichting van hun schattingsonzekerheid in de financiële overzichten in de context van het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving te evalueren.

³⁸ Standaard 260, *Communicatie met degenen belast met governance*

³⁹ Standaard 540, alinea 22. Alinea 4 van Standaard 580, *Schriftelijke bevestigingen* vermeldt dat schriftelijke bevestigingen van het management op zichzelf onvoldoende en geschikte controle-informatie verschaffen over de aangelegenheden waarmee zij te maken hebben. Indien de accountant anderszins niet in staat is om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen, kan dit een beperking in de reikwijdte van de controle opwerpen die weer implicaties zou kunnen hebben voor de controleverklaring (zie Standaard 705 "Aanpassingen van het oordeel in de controleverklaring van de onafhankelijke accountant".)

⁴⁰ Standaard 580 alinea 13

is om één of meerdere schriftelijke bevestigingen te verkrijgen om de overige controle-informatie die voor de financiële overzichten of één of meerdere specifieke beweringen in de financiële overzichten relevant is, te ondersteunen. Afhankelijk van de hoeveelheid en de mate van complexiteit van activiteiten in financiële instrumenten kunnen schriftelijke bevestigingen om andere **onderbouwende informatie** over financiële instrumenten die is verkregen te ondersteunen, tevens het volgende omvatten:

- De doelstellingen van het management met betrekking tot financiële instrumenten, bijvoorbeeld of zij worden gebruikt voor het afdekken, voor activa/passiva-management of voor investeringsdoeleinden;
- Bevestigingen over de geschiktheid van de presentatie in de financiële overzichten, bijvoorbeeld het verwerken van transacties in financiële instrumenten als verkopen of financieringstransacties;
- Bevestigingen over de in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen betreffende financiële instrumenten, bijvoorbeeld dat:
 - De vastleggingen alle transacties in financiële instrumenten weergeven; en
 - Alle in een contract besloten derivaten (embedded derivatives) zijn onderkend;
- Of alle transacties at arm's length en tegen marktwaarde zijn uitgevoerd;
- De voorwaarden van transacties;
- De geschiktheid van de waarderingen van financiële instrumenten;
- Of er sprake is van eventuele side agreements die met financiële instrumenten samenhangen;
- Of de entiteit eventuele geschreven opties in aangegaan;
- De bedoeling en de mogelijkheid van het management om bepaalde acties uit te voeren;⁴¹ en
- Of gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode een aanpassing vereisen van de waarderingen en toelichtingen die in de financiële overzichten zijn opgenomen.

Communicatie met degenen belast met governance en anderen

143. Vanwege de **onzekerheden** die met de waardering van financiële instrumenten samenhangen, zijn de potentiële effecten op de financiële overzichten van eventuele significante risico's waarschijnlijk van belang voor de **governance**. De accountant kan de aard en de consequenties van significante veronderstellingen die bij schattingen van reële waarde worden gebruikt, de mate van subjectiviteit bij de ontwikkeling van de veronderstellingen en de relatieve materialiteit van de items die tegen reële worden gewaardeerd in de financiële overzichten als geheel, communiceren. Bovendien is de behoefte aan geschikte interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot verplichtingen om contracten van financiële instrumenten aan te gaan en over de daarop volgende waarderingsprocessen, een aangelegenheid die zou kunnen leiden tot de noodzaak voor communicatie met degenen belast met governance.
144. **Standaard 260** behandelt de verantwoordelijkheid van de accountant om bij de controle van financiële overzichten te communiceren met degenen belast met governance. Met betrekking tot financiële instrumenten kunnen **aangelegenheden** die met degenen belast met governance moeten worden gecommuniceerd het volgende omvatten:
- Een gebrek aan inzicht bij het management in de aard of omvang van de activiteiten in financiële instrumenten of de risico's die met dergelijke activiteiten gepaard gaan;
 - Significante tekortkomingen in de opzet of de werking van de systemen inzake de interne beheersing of risicobeheersing die betrekking hebben op de activiteiten in fi-

⁴¹ Alinea A80 van Standaard 540 verschaft voorbeelden van werkzaamheden die in de omstandigheden passend kunnen zijn.

nanciële instrumenten van de entiteit die de accountant tijdens de controle heeft onderkend;⁴²

- Significante tekortkomingen die zich hebben voorgedaan bij het verkrijgen van voldoende en geschikte controle-informatie die betrekking heeft op de waarderingen die door het management of door een door het management ingeschakelde deskundige zijn uitgevoerd. Bijvoorbeeld waar het management niet in staat is inzicht te verwerven in de waarderings-methodologie, veronderstellingen en gegevens die door de door het management ingeschakelde deskundigen gebruikt zijn en dergelijke informatie door de door het management ingeschakelde deskundige niet aan de accountant beschikbaar wordt gesteld.
- Significante verschillen in oordeelsvorming tussen die van de accountant en die van het management of die van de door het management ingeschakelde deskundige met betrekking tot waarderingen;
- De potentiële effecten op de financiële overzichten van de entiteit van risico's van materieel belang en blootstelling daaraan die behoren in de financiële overzichten te worden toegelicht, met inbegrip van de waarderingsonzekerheid die met financiële instrumenten gepaard gaat;
- De visie van de accountant over de geschiktheid van de selectie van de grondslagen voor financiële verslaggeving en presentatie van transacties in financiële instrumenten in de financiële overzichten;
- De visie van de accountant over de kwalitatieve aspecten van de verslaggevingspraktijken en de financiële verslaggeving over de financiële instrumenten van de entiteit;
- Een gebrek aan begrijpelijke en duidelijk beschreven beleidslijnen voor de aankoop, verkoop en het houden van financiële instrumenten, met inbegrip van werkende interne beheersingsmaatregelen, procedures voor het aanwijzen van financiële instrumenten als afdekking (*hedging*) en het monitoren van blootstelling aan risico's.

De gepaste timing voor communicatie zal afhankelijk de omstandigheden van de opdracht verschillen. Het kan passend zijn om significante moeilijkheden die zich tijdens de controle voordoen zo spoedig mogelijk te communiceren als degenen belast met governance in staat zijn de accountant te ondersteunen, of als het waarschijnlijk is dat dit tot een aangepast oordeel zal leiden.

Communicatie met toezichthouders en anderen

145. *In* sommige gevallen kunnen accountants verplicht zijn,⁴³ of kunnen zij het passend achten, om **rechtstreeks met (prudentiële) toezichthouders** te communiceren naast degenen belast met governance, als het gaat over aangelegenheden die te maken hebben met financiële instrumenten. Dergelijke communicatie kan gedurende de hele controle nuttig zijn. In sommige rechtsgebieden beogen bancaire toezichthouders samenwerking met accountants om informatie te delen over de werking en toepassing van interne beheersingsmaatregelen over activiteiten in financiële instrumenten, uitdagingen bij het waarderen van financiële instrumenten in inactieve markten en het nale-

⁴² Standaard 265, *Het communiceren van tekortkomingen in de interne beheersing aan degenen belast met governance en management* stelt vereisten vast. Deze Standaard verschaft ook toelichtingen voor het communiceren van tekortkomingen in de interne beheersing aan het management en voor het communiceren van significante tekortkomingen in de interne beheersing aan degenen belast met governance. Deze legt uit dat tekortkomingen in de interne beheersing tijdens het risico-inschattingsproces kunnen worden onderkend overeenkomstig Standaard 315, of tijdens een willekeurige andere fase van de controle.

⁴³ Standaard 250, *Het in overweging nemen van wet- en regelgeving bij een controle van financiële overzichten*, vereist bijvoorbeeld van accountants om te bepalen of er een verantwoordelijkheid bestaat om onderkende of vermoede niet-naleving van wet- en regelgeving aan partijen buiten de entiteit te rapporteren. Bovendien kunnen vereisten met betrekking tot de communicatie van de accountant met bancaire toezichthouders en anderen in veel landen door de wet, door toezichthouders gestelde eisen of door een formele afspraak of door een protocol worden vastgesteld.

ven van regelgeving. Deze coördinatie kan voor de accountant nuttig zijn bij het onderkennen van de risico's van een afwijking van materieel belang.

BIJLAGE

Voorbeelden van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot financiële instrumenten

Introductie bijlage

Zoals vermeld in het voorwoord bestaat deze NBA-handreiking uit twee secties. Sectie 1 geeft achtergrondinformatie over financiële instrumenten, Sectie 2 behandelt de controleoverwegingen met betrekking tot financiële instrumenten.

In deze bijlage vindt u de volgende onderwerpen:

- Toelichting (Alinea 1 en 2);
- De interne beheersingsomgeving van de entiteit (Alinea 3-11);
- Het risico-inschattingsproces van de entiteit (Alinea 12-21);
- De interne beheersingsactiviteiten van de entiteit (Alinea 22-31);
- Het monitoren van de interne beheersingsmaatregelen (Alinea 32 en 33).

1. Deze bijlage verschaft **achtergrondinformatie** en voorbeelden van **interne beheersingsmaatregelen** die kunnen bestaan in een entiteit die handelt in grote hoeveelheden transacties in financiële instrumenten, zowel voor handels- als voor investeringsdoeleinden. De voorbeelden zijn niet uitputtend en het is mogelijk dat entiteiten een andere interne beheersingsomgeving of andere processen opzetten. Dit is afhankelijk van hun omvang, de sector waarin zij opereren en de omvang van de transacties in financiële instrumenten van de entiteiten. Alinea 25 en 26 bevatten verdere informatie over het gebruik van handelsconfirmaties en clearing houses.
2. Net als bij ieder ander intern beheersingssysteem is het soms noodzakelijk om interne beheersingsmaatregelen op verschillende beheersingsniveaus **dubbel** uit te voeren (bijvoorbeeld: preventief, detectief of monitorend) om het risico van een afwijking van materieel belang te voorkomen.

De interne beheersingsomgeving van de entiteit

In dit onderdeel komt aan de orde:

- commitment aan het competent gebruikmaken van financiële instrumenten (Alinea 3)
- deelname door degenen belast met governance (Alinea 4)
- organisatorische structuur (Alinea 5)
- toewijzing van bevoegdheden en verantwoordelijkheden (Alinea 6-8)
- beleidslijnen en toepassingen inzake personeelszaken (Alinea 9)
- het gebruikmaken van serviceorganisaties (Alinea 10)

Commitment aan het competent gebruikmaken van financiële instrumenten

3. De mate van **complexiteit** van sommige activiteiten in financiële instrumenten kan inhouden dat slechts enkele personen binnen de entiteit die werkzaamheden volledig begrijpen of de noodzakelijke deskundigheid hebben om de instrumenten doorlopend te waarderen. Het gebruikmaken van financiële instrumenten zonder dat de entiteit over de relevante **deskundigheid** beschikt **verhoogt het risico** op een afwijking van materieel belang.

Deelname door degenen belast met governance.

4. Degenen belast met governance houden toezicht op en stemmen in met de door het management vastgestelde **algehele risicobereidheid** en zij houden **toezicht** op de activiteiten in financiële instrumenten. De beleidslijnen van een entiteit voor de aankoop, verkoop en het houden van financiële instrumenten sluiten aan op de houding van de entiteit ten aanzien van risico's en de deskundigheid van degenen die betrokken zijn bij activiteiten in financiële instrumenten. Daarnaast kan een entiteit governancestructuren en interne beheersingsprocessen opzetten die gericht zijn op:
 - a) Het met degenen belast met governance communiceren van investeringsbeslissingen en inschattingen van alle van materieel belang zijnde waarderingonzekerheid; en
 - b) Het evalueren van de algehele risicobereidheid van de entiteit wanneer transacties in financiële instrumenten worden aangegaan.

Organisatorische structuur

5. Activiteiten in financiële instrumenten kunnen zowel op **gecentraliseerde** als op **gedecentraliseerde** basis worden beheerd. Dergelijke activiteiten en daarmee verband houdende besluitvorming zijn in grote mate afhankelijk van de stroom van accurate, betrouwbare en tijdige managementinformatie. De problemen bij het verzamelen en aggregeren van dergelijke informatie nemen toe naarmate het aantal locaties en bedrijven waarbij een entiteit betrokken is, toenemen. Het risico van een afwijking van materieel belang dat is verbonden met activiteiten in financiële instrumenten kan toenemen, naarmate de decentralisatie van interne beheersingsactiviteiten groter wordt. Dit kan vooral het geval zijn wanneer een entiteit is gevestigd in verschillende locaties, waarvan sommige misschien in andere landen.

Toewijzing van bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

Beleidslijnen inzake investering en waardering

6. Aansturing middels duidelijk **vastgestelde beleidslijnen** die zijn goedgekeurd door degenen belast met governance voor de aankoop, verkoop en het houden van financiële instrumenten, stelt het management in staat om een effectieve benadering vast te stellen voor het nemen en beheersen van **bedrijfsrisico's**. Deze beleidslijnen zijn het duidelijkst als zij vermelden wat de doelstellingen van de entiteit zijn betreffende haar risicobeheersingsactiviteiten, en de beschikbare alternatieven voor investeringen en afdekking (*hedging*) om deze doelstellingen te bereiken, en wanneer zij een weergave zijn van:
 - a) Het niveau van de deskundigheid van het management;
 - b) De verfijning van de interne beheersing en de monitoringssystemen van de entiteit;
 - c) De activa-/passivastructuur van een entiteit;
 - d) In hoeverre de entiteit in staat is om liquiditeit te handhaven en kapitaalverliezen te absorberen;
 - e) Het soort financiële instrumenten waarvan het management veronderstelt dat zij de doelstellingen van het management zullen bereiken; en
 - f) Het gebruikmaken van financiële instrumenten waarvan het management veronderstelt dat zij de doelstellingen van het management zullen bereiken. Bijvoorbeeld of derivaten gebruikt kunnen worden voor speculatieve doeleinden of alleen voor afdekkingdoeleinden (*hedging* doeleinden).
7. Het management kan beleidslijnen opstellen die aansluiten op de waarderingcapaciteiten van het management. Het kan ook interne beheersingsmaatregelen opzetten om ervoor te zorgen dat het personeel dat verantwoordelijk is voor de waardering van de entiteit zich aan deze beleidslijnen houdt. Deze **beleidslijnen** kunnen het volgende omvatten:

- a) Processen voor het opstellen en het valideren van methodologieën die worden gebruikt om waarderingen te maken, met inbegrip van de manier waarop wordt ingespeeld op waarderingonzekerheid; en
 - b) Beleidslijnen die betrekking hebben op het maximaliseren van het gebruikmaken van waarneembare inputs en van de verschillende soorten informatie die wordt verzameld om de waardering van financiële instrumenten te onderbouwen.
8. In **kleinere entiteiten** kan het omgaan met financiële instrumenten een zeldzame aangelegenheid zijn en kan het zijn dat de kennis en ervaring van het management beperkt is. Niettemin is het vaststellen van beleidslijnen betreffende financiële instrumenten een hulpmiddel voor entiteiten bij het bepalen van hun risicobereidheid en bij de overweging of het investeren in bepaalde financiële instrumenten een vastgestelde doelstelling zal behalen.

Beleidslijnen en toepassingen inzake personeelszaken

9. Entiteiten kunnen beleidslijnen opzetten die van werknemers in een sleutelpositie, zowel front- als backoffice, vereisen dat zij **verplicht vrij** nemen van hun taken. Dit soort interne beheersing wordt gebruikt als een middel om **fraude** te voorkomen en te ontdekken. Dit geldt in het bijzonder als degenen die betrokken zijn bij handelsactiviteiten valse handelsovereenkomsten creëren of transacties onjuist vastleggen.

Het gebruikmaken van serviceorganisaties

10. Entiteiten kunnen ook gebruikmaken van **serviceorganisaties** (bijvoorbeeld vermogensbeheerders) om de aankoop of verkoop van financiële instrumenten tot stand te brengen, vastleggingen van transacties voor de entiteit te onderhouden of financiële instrumenten te waarderen. Bepaalde entiteiten kunnen van deze serviceorganisaties afhankelijk zijn voor het verschaffen van een basis voor het rapporteren over de financiële instrumenten die zij in bezit hebben. Als het management echter geen inzicht heeft in de bestaande interne beheersingsmaatregelen van een serviceorganisatie, is het mogelijk dat de accountant niet in staat is om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om te steunen op de interne beheersingsmaatregelen van die serviceorganisatie. Zie **Standaard 402** waarin de vereisten voor de accountant zijn vastgesteld om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen wanneer een entiteit gebruikmaakt van de diensten van één of meer serviceorganisaties.
11. Het gebruikmaken van **serviceorganisaties** kan de interne beheersingsomgeving voor financiële instrumenten zowel **versterken als verzwakken**. Het personeel van een serviceorganisatie kan bijvoorbeeld meer ervaring hebben met financiële instrumenten dan het management van de entiteit. Of zij kunnen een krachtiger interne beheersing hebben met betrekking tot financiële verslaggeving. Het gebruikmaken van een serviceorganisatie kan ook de mogelijkheid bieden tot meer functiescheiding. Het kan echter ook zo zijn dat de serviceorganisatie een zwakke interne beheersingsomgeving heeft.

Het risico-inschattingsproces van de entiteit

In dit onderdeel komt aan de orde:

- toelichting (Alinea 2-15)
- risicobeheersingsfunctie (Alinea 16-18)
- de informatiesystemen van de entiteit (Alinea 19-21)

12. Het risico-inschattingsproces van een entiteit bestaat om vast te stellen hoe het management **bedrijfsrisico's** onderkent die zijn afgeleid van het gebruik van financiële instrumenten. De wijze waarop het management een schatting maakt van het belang van de risico's is hierbij inbegrepen. Het proces bestaat ook om de waarschijnlijkheid dat de risico's zich zullen voordoen in te schatten en om beslissingen te nemen over de verder te ondernemen stappen om deze te beheersen.
13. Het **risico-inschattingsproces** van de entiteit vormt de basis voor de wijze waarop het management bepaalt dat de risico's moeten worden beheerst. Risico-inschattingsprocessen bestaan met als **doelstelling** er zeker van te zijn dat het management:
- Inzicht heeft verkregen in de risico's die inherent zijn aan financiële instrumenten voordat zij deze aangaan, met inbegrip van de doelstelling om transacties en hun structuur aan te gaan (bijvoorbeeld, de economische redenen en de bedrijfsdoelinden van de activiteiten in financiële instrumenten van de entiteit);
 - Adequate en gepaste zorgvuldigheid in acht neemt die past bij de risico's die gepaard gaan met bepaalde financiële instrumenten;
 - Hun uitstaande posities monitort om inzicht te verkrijgen in de wijze waarop marktcondities effect hebben op de risico's waaraan zij onderhevig zijn;
 - Procedures heeft opgesteld om risico's waaraan de entiteit onderhevig is, indien noodzakelijk, terug te brengen of te veranderen en voor het beheersen van reputatierisico; en
 - Deze processen aan streng toezicht en beoordeling onderwerpt.
14. De **structuur** die is geïmplementeerd om het onderhevig zijn aan risico's te monitoren en te beheersen, dient:
- Te passen bij en consistent te zijn met de houding van de entiteit ten aanzien van risico's zoals die zijn vastgesteld door degenen belast met governance;
 - De niveaus van goedkeuring te specificeren voor de autorisatie van verschillende soorten financiële instrumenten en transacties die kunnen worden aangegaan en met welk doel. De toegestane instrumenten en niveaus van goedkeuring dienen een weergave te zijn van de deskundigheid van degenen die betrokken zijn bij de activiteiten in financiële instrumenten. Hierdoor wordt het committeren aan competentie door het management gedemonstreerd;
 - De passende limieten vast te stellen voor de maximaal aanvaardbare blootstelling aan ieder type risico (met inbegrip van goedgekeurde tegenpartijen). Niveaus van aanvaardbare blootstelling kunnen, afhankelijk van het type risico of van de tegenpartij, variëren;
 - Ervoor te zorgen dat de financiële risico's en interne beheersingsactiviteiten objectief en tijdig worden gemonitord;
 - Ervoor te zorgen dat het onderhevig zijn aan risico's, de daadwerkelijke risico's en de resultaten van de activiteiten in financiële instrumenten bij risicobeheersing objectief en tijdig worden gerapporteerd; en
 - De staat van dienst van het management te evalueren met betrekking tot het inschatten van de risico's van bepaalde financiële instrumenten.
15. De verschillende soorten en niveaus van risico's waarmee een entiteit wordt geconfronteerd, houden direct verband met de **verschillende soorten** financiële instrumenten waarin zij handelt, met inbegrip van de complexiteit van deze instrumenten en de hoeveelheid transacties in financiële instrumenten.

Risicobeheersingsfunctie

16. Van sommige entiteiten kan door **wet- of regelgeving** worden vereist dat zij een formele **risicobeheersingsfunctie** instellen of zij kunnen hier zelf voor kiezen. Het gaat bijvoorbeeld om grote financiële instellingen met een grote hoeveelheid transacties in financiële instrumenten. Deze functie is gescheiden van degenen die verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren en beheersen van transacties in financiële instrumenten. De functie is verantwoordelijk voor het rapporteren over en het monitoren van activiteiten in financiële instrumenten. De functie kan een formeel risico-comité omvatten dat is ingesteld door degenen belast met governance. Voorbeelden van **kernverantwoordelijkheden** in dit gebied zijn:
- a) Het implementeren van de beleidslijnen inzake risicobeheersing die zijn vastgesteld door degenen belast met governance (met inbegrip van analyses van de risico's waaraan een entiteit kan zijn blootgesteld);
 - b) Het opzetten van risicolimiet structuren en het zekerstellen dat deze limieten in de praktijk worden geïmplementeerd;
 - c) Het ontwikkelen van stress-scenario's en het aan gevoeligheidsanalyses onderwerpen van open-positie portfolio's, met inbegrip van beoordelingen van ongebruikelijke bewegingen in posities; en
 - d) Het beoordelen en analyseren van nieuwe financiële instrumenten.
17. Financiële instrumenten kunnen gepaard gaan met het risico dat een verlies hoger zou kunnen zijn dan het eventuele bedrag van de waarde waarvoor de financiële instrumenten in de balans zijn opgenomen. Zo kan een plotselinge daling in de marktprijs van een grondstof een entiteit ertoe dwingen om verliezen te realiseren om een toekomstige positie te sluiten met betrekking tot die grondstof. Dit als gevolg van vereisten inzake onderpand of marges. In sommige gevallen kunnen de **potentiële verliezen** voldoende zijn om gerede twijfel te doen ontstaan over het vermogen van de entiteit om haar **continuïteit** te handhaven. De entiteit kan **gevoeligheidsanalyses of value-at-riskanalyses** uitvoeren om een inschatting te maken van de toekomstige hypothetische effecten op financiële instrumenten die onderworpen zijn aan marktrisico's. Een value-at-riskanalyse is echter geen volledige weergave van de omvang van de risico's die van invloed kunnen zijn op de entiteit. Gevoeligheids- en scenario-analyses kunnen ook onderworpen zijn aan beperkingen.
18. De **hoeveelheid en de complexiteit** van activiteiten in financiële instrumenten en relevante regelgevende vereisten zullen van invloed zijn op de overweging van de entiteit of er een **formele risicobeheersingsfunctie** zal worden ingesteld en hoe deze functie kan worden gestructureerd. Er zijn entiteiten die geen aparte risicobeheersingsfunctie hebben ingesteld. Dit zijn bijvoorbeeld entiteiten met relatief weinig financiële instrumenten of financiële instrumenten die minder complex zijn. Voor hen kan het rapporteren over en het monitoren van de activiteiten in financiële instrumenten een component zijn van de verantwoordelijkheden van de administratieve of financiële functie of van de algehele verantwoordelijkheid van het management. Het kan ook een formeel risico-comité omvatten dat is ingesteld door degenen belast met governance.

De informatiesystemen van de entiteit

19. De **kerndoelstelling** van het informatiesysteem van een entiteit is dat het in staat is om alle transacties accuraat vast te leggen en te boeken, deze af te wikkelen, te waarderen, en informatie te produceren. Het doel is om in staat te zijn de risico's van de financiële instrumenten te beheersen en de interne beheersingsmaatregelen te kunnen monitoren. Er kunnen zich problemen voordoen bij entiteiten die een grote hoeveelheid financiële instrumenten hebben. Dit is vooral mogelijk wanneer er meerdere systemen bestaan die slecht geïntegreerd zijn en waarbij sprake is van handmatige interfaces zonder adequate interne beheersingsmaatregelen.

20. Bepaalde financiële instrumenten kunnen een groot aantal boekingen vereisen. Naarmate de **complexiteit of het niveau** van de activiteiten in financiële instrumenten toeneemt, is het noodzakelijk dat de **verfijning van het informatiesysteem** ook toeneemt. **Specifieke issues** die zich kunnen voordoen met betrekking tot de financiële instrumenten omvatten:
- a) Informatiesystemen, in het bijzonder bij kleinere entiteiten, die niet de capaciteit hebben of die niet op passende wijze zijn geconfigureerd om transacties in financiële instrumenten te verwerken. Vooral daar waar de entiteit geen eerdere ervaring heeft in het omgaan met financiële instrumenten. Dit kan een toenemend aantal handmatige transacties tot gevolg hebben waardoor het risico op fouten nog verder zou kunnen toenemen;
 - b) De mogelijke diversiteit in systemen die vereist zijn bij het verwerken van complexere transacties en de noodzaak om deze regelmatig op elkaar af te stemmen, vooral daar waar de systemen niet aan elkaar gekoppeld zijn of mogelijk onderworpen zijn aan handmatige tussenkomst;
 - c) De mogelijkheid dat complexere transacties, indien deze alleen worden verhandeld door een klein aantal personen, in spreadsheets worden gewaardeerd dan wel dat hun risico's hierin worden beheerd in plaats van in de belangrijkste verwerkingssystemen. En de mogelijkheid dat de fysieke en logische wachtwoordbeveiliging die deze spreadsheets omringen makkelijker kunnen worden aangetast;
 - d) Een gebrek aan beoordeling van uitzonderingslogs van systemen, externe confirmaties en prijsopgaven (broker quotes), indien deze beschikbaar zijn, om de boekingen die door de systemen zijn gegenereerd te valideren.
 - e) Moeilijkheden bij het beheersen en evalueren van de kerninputs in systemen voor het waarderen van financiële instrumenten. Dit in het bijzonder wanneer die systemen worden onderhouden door de groep handelaren die bekendstaat als de frontoffice of door een externe dienstverlener en/of wanneer de betreffende transacties niet routinematig zijn of beperkt worden verhandeld;
 - f) Het nalaten om het ontwerp en de kalibratie te evalueren van de complexe modellen die worden gebruikt om deze transacties in eerste instantie en op periodieke basis te verwerken;
 - g) De mogelijkheid dat het management heeft nagelaten om een modellenbibliotheek op te zetten, met interne beheersingsmaatregelen betreffende toegang, wijziging en onderhoud van de afzonderlijke modellen. Dit om een krachtige audit trail van de goedgekeurde versies van modellen te handhaven en om ongeautoriseerde toegang tot of wijzigingen in deze modellen te voorkomen;
 - h) De buitenproportionele investering die vereist kan zijn bij risicobeheersing en interne beheersingssystemen wanneer een entiteit slechts een beperkt aantal transacties in financiële instrumenten uitvoert. En de mogelijkheid tot het verkeerd begrijpen van de output door het management als zij niet gewend zijn aan deze soorten transacties;
 - i) De mogelijke vereiste voor externe systeemvoorziening, bijvoorbeeld die van een serviceorganisatie, om transacties in financiële instrumenten vast te kunnen leggen, te verwerken, de risico's op passende wijze te beheersen of om deze administratief te verwerken. En de noodzaak om de output van deze leveranciers kritisch te bezien en op passende wijze aan te sluiten; en
 - j) Aanvullende overwegingen inzake beveiliging en interne beheersing die relevant zijn bij het gebruikmaken van een elektronisch netwerk, indien een entiteit gebruikmaakt van e-commerce voor transacties in financiële instrumenten.
21. Informatiesystemen die relevant zijn voor financiële verslaggeving worden gebruikt als een belangrijke bron van informatie voor de kwantitatieve toelichtingen in de financiële overzichten. Entiteiten kunnen echter ook **niet-financiële systemen** ontwikkelen en onderhouden die worden gebruikt voor interne rapportages en om informatie te genereren die is opgenomen in kwalitatieve toelichtingen. Bijvoorbeeld met betrekking tot risico's en onzekerheden of tot gevoeligheidsanalyses.

De interne beheersingsactiviteiten van de entiteit

In dit onderdeel komen aan de orde:

- Toelichting (Alinea 22)
- Autorisatie (Alinea 23 en 24)
- Functiescheiding (Alinea 25-29)
- Volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan (Alinea 30 en 31)

22. Interne beheersingsactiviteiten ten aanzien van transacties in financiële instrumenten zijn opgezet om problemen te voorkomen of op te sporen die een entiteit ervan kunnen weerhouden haar **doelstellingen** te bereiken. Deze doelstellingen kunnen van operationele, financiële verslaggevings- of compliance aard zijn. Interne beheersingsactiviteiten ten aanzien van financiële instrumenten zijn zo opgezet dat ze in verhouding staan tot de complexiteit en de hoeveelheid van transacties in de financiële instrumenten. Ze zullen over het algemeen een passend goedkeuringsproces, adequate functiescheiding en overige beleidslijnen en procedures bevatten die zijn opgezet om ervoor te zorgen dat de doelstellingen van de entiteit inzake interne beheersing worden bereikt. **Proces-flowcharts** kunnen een hulpmiddel zijn bij het onderkennen van de interne beheersingsmaatregelen van de entiteit en het gebrek aan interne beheersingsmaatregelen. Deze NBA-handreiking richt zich op de interne beheersingsactiviteiten die betrekking hebben op volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan, waardering, en op presentatie en toelichting.

Autorisatie

23. **Autorisatie** kan zowel **direct** als **indirect effect** hebben op de beweringen in de financiële overzichten. Zo kan een transactie bijvoorbeeld, zelfs als deze buiten de beleidslijnen van een entiteit om is uitgevoerd, op accurate wijze worden vastgelegd en verantwoord. **Ongeautoriseerde transacties** zouden het risico voor de entiteit echter significant kunnen vergroten. Zij zouden daarmee het risico op een afwijking van materieel belang significant vergroten, omdat deze worden ondernomen buiten het interne beheersingssysteem om. Om dit risico te mitigeren zal een entiteit vaak een duidelijke beleidslijn instellen ten aanzien van welke transacties door wie kunnen worden verhandeld. Het naleven van deze beleidslijn zal dan worden gemonitord door de backoffice van een entiteit. Het **monitoren van handelsactiviteiten** van personen, bijvoorbeeld door ongebruikelijk grote volumes dan wel significante winsten of geleden verliezen te beoordelen, biedt het management een hulpmiddel. Het biedt hulp bij het zekerstellen van het naleven van de beleidslijnen van de entiteit. Dit is inclusief het autoriseren van nieuwe soorten transacties en het evalueren of er fraude is gepleegd.

24. De **initiële vastleggingen van transacties** van een entiteit hebben als functie het duidelijk identificeren van de aard en het doel van individuele transacties en de rechten en verplichtingen die ieder contract in financiële instrumenten met zich meebrengt, met inbegrip van de afdwingbaarheid van de contracten. In aanvulling op de basis aan financiële informatie, zoals een onderliggende waarde, omvatten **volledige en accurate vastleggingen** doorgaans ten minste:

- a) De identiteit van de handelaar;
- b) De identiteit van de persoon die de transactie vastlegt (indien dit niet de handelaar is), het moment waarop de transactie tot stand kwam (met inbegrip van de datum en het tijdstip van de transactie) en de wijze waarop deze werd vastgelegd in de informatiesystemen van de entiteit; en
- c) De aard en het doel van de transactie, inclusief of deze is bedoeld om een onderliggende commerciële blootstelling aan risico's af te dekken.

Functiescheiding

25. **Functiescheiding en de toewijzing van personeel** is een belangrijke interne beheersingsactiviteit, in het bijzonder wanneer zij zijn blootgesteld aan financiële instrumenten. Activiteiten in financiële instrumenten kunnen worden onderverdeeld in een aantal **functies**, met inbegrip van:
- a) Het uitvoeren van de transactie (verhandelen). In entiteiten met een grote hoeveelheid transacties in financiële instrumenten kan dit door de frontoffice worden gedaan;
 - b) Het initiëren van kasbetalingen en het accepteren van kasontvangsten (afwikkelingen);
 - c) Het verzenden van handelsconfirmaties en het vergelijken van de verschillen tussen de vastleggingen van de entiteit en de eventuele reacties van tegenpartijen;
 - d) Het op correcte wijze in de administratie vastleggen van alle transacties;
 - e) Het monitoren van risicolimieten. In entiteiten met een grote hoeveelheid transacties in financiële instrumenten kan dit door de risicobeheersingsfunctie worden uitgevoerd; en
 - f) Het monitoren van posities en het waarderen van financiële instrumenten.
26. Veel organisaties kiezen voor het **onderverdelen van de taken** in degenen die investeren in financiële instrumenten, degenen die de financiële instrumenten waarderen, degenen die de financiële instrumenten afwickelen en degenen die de financiële instrumenten vastleggen/administratief verwerken.
27. Wanneer een **entiteit te klein** is om een degelijke functiescheiding tot stand te brengen, is de rol van het management en degenen belast met governance van bijzonder belang bij het monitoren van activiteiten in financiële instrumenten.
28. Een kenmerk van de interne beheersing van sommige entiteiten is een **onafhankelijke prijsverificatiefunctie**. Deze afdeling is verantwoordelijk voor het afzonderlijk verifiëren van de prijs van bepaalde financiële instrumenten. Zij kan gebruikmaken van alternatieve bronnen van gegevens, methodologieën en veronderstellingen. De onafhankelijke prijsverificatiefunctie voorziet in een objectieve kijk op het vaststellen van de prijzen die op een andere afdeling van de entiteit zijn ontwikkeld.
29. In het algemeen is de **middle- of backoffice** verantwoordelijk voor het vaststellen van beleidslijnen inzake waardering en het waarborgen dat de beleidslijnen worden nageleefd. Entiteiten die in grotere mate gebruikmaken van financiële instrumenten kunnen dagelijkse waarderingen van hun portfolio van financiële instrumenten uitvoeren. Zij kunnen ook de bijdrage aan winst of verlies van individuele waarderingen van financiële instrumenten onderzoeken om de redelijkheid van de waarderingen te testen.

Volledigheid, het accuraat zijn en het bestaan

30. Het regelmatig op elkaar afstemmen van de vastleggingen van de entiteit en de externe **opgaven van banken en van bewaarders** (custodians) maakt het voor de entiteit mogelijk zeker te stellen dat de transacties op correcte wijze zijn vastgelegd. Het is belangrijk dat er een juiste functiescheiding bestaat tussen degenen die de handelstransacties uitvoeren en degenen die deze op elkaar afstemmen. Het is ook belangrijk dat er een nauwkeurig proces bestaat voor het beoordelen van reconciliaties en het opschonen van openstaande verschillen.
31. Er kunnen ook **interne beheersingsmaatregelen** zijn vastgesteld die van handelaren vereisen dat zij aanduiden of een complex financieel instrument **unieke kenmerken** kan hebben, zoals in een contract besloten derivaten (embedded derivatives). In dergelijke omstandigheden kan er een **aparte functie** bestaan (welke ook wel bekendstaat als een

productbeheersingsgroep) die complexe transacties in financiële instrumenten evalueert op het moment dat zij tot stand komen. Deze functie werkt samen met een groep voor de grondslagen van de financiële verslaggeving om zeker te stellen dat de transactie op accurate wijze wordt vastgelegd. Hoewel er in kleinere entiteiten mogelijk geen productbeheersingsgroep bestaat, kan er bij een entiteit een proces bestaan inzake het beoordelen van contracten in complexe financiële instrumenten op het moment dat zij worden afgesloten. Dit proces bestaat om ervoor te zorgen dat zij op passende wijze en in overeenstemming met het van toepassing zijnde stelsel inzake financiële verslaggeving administratief worden verwerkt.

Het monitoren van de interne beheersingsmaatregelen

32. De voortdurende **monitoringsactiviteiten** van de entiteit zijn gericht op het ontdekken en corrigeren van tekortkomingen in de effectiviteit van de interne beheersingsmaatregelen over transacties in financiële instrumenten en hun waardering. Het is van belang dat er adequaat toezicht op en beoordeling van activiteiten in financiële instrumenten binnen de entiteit is. Dit houdt onder meer in dat:
- Alle interne beheersingsmaatregelen onderworpen zijn aan beoordelingen. Bijvoorbeeld het monitoren van operationele statistieken zoals het aantal reconciliatie items of het verschil tussen interne waardering en externe bronnen met prijsinformatie;
 - De noodzaak voor krachtige interne beheersingsmaatregelen inzake informatietechnologie (IT) en het monitoren en valideren van hun toepassing; en
 - De noodzaak om ervoor te zorgen dat informatie die voortkomt uit verschillende processen en systemen op passende wijze wordt aangesloten. Er zitten bijvoorbeeld weinig voordelen aan een waarderingsproces als de output ervan niet op passende wijze op het grootboek wordt aangesloten.
33. In grotere entiteiten worden de activiteiten in financiële instrumenten over het algemeen bijgehouden door **geavanceerde computerinformatiesystemen** die zo zijn ontworpen dat zij waarborgen dat afwikkelingen plaatsvinden wanneer deze betaalbaar zijn. Complexere computersystemen kunnen automatische boekingen naar clearing-rekeningen genereren om veranderingen in liquide middelen te monitoren. Interne beheersingsmaatregelen over verwerkingen worden opgesteld met het doel zeker te stellen dat activiteiten in financiële instrumenten op correcte wijze worden weergegeven in de administratie van de entiteit. Er kunnen computersystemen worden ontworpen om te **rapporteren over uitzonderingen**. Het doel is om het management attent te maken op situaties waarin niet binnen geautoriseerde limieten gebruik is gemaakt van financiële instrumenten of waarin de uitgevoerde transacties zich niet binnen de vastgestelde limieten voor de gekozen tegenpartijen bevonden. Echter, zelfs een complex computersysteem is mogelijk niet in staat om de volledigheid van het vastleggen van transacties in financiële instrumenten zeker te stellen. Daarom zal het **management** regelmatig **aanvullende procedures** opzetten om de waarschijnlijkheid dat alle transacties worden vastgelegd, te vergroten.